

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MASUMİYET KARİNESİ KAPSAMINDA GÜVENLİK
SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI**

HAZIRLAYAN

DENİZ TOPTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ DERYA DOĞRU

ANKARA- 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 02 / 09 / 2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Deniz TOPTAŞ

Öğrencinin Numarası: 22220078

Anabilim Dalı: Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Programı: Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Derya DOĞRU

Tez Başlığı: Masumiyet Karinesi Kapsamında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 121 sayfalık kısmına ilişkin, 02 / 09 / 2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13'tür. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 02 / 09 / 2025

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Dr. Öğr. Üyesi Derya DOĞRU

.....

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında desteğini hissettiren ve kıymetli fikirleri ile beni aydınlatan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Derya DOĞRU'ya teşekkür ederim.

Bu süreçte beni yalnız bırakmayan ve cesaretlendiren sevgili aileme ve arkadaşlarıma minnettarım.

ÖZET

Deniz TOPTAŞ, Masumiyet Karinesi Kapsamında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı, 2025.

Bu çalışmada masumiyet karinesi kapsamında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması incelenmiştir. Adil yargılanma hakkının önemli bir unsuru olan masumiyet karinesi hem adil yargılanmanın sağlanması hem de kişinin onurunun korunabilmesi bakımından önemlidir. Ayrıca yargılamanın yürütülebilmesinde ve kişinin insan haklarına uygun yargılamanın gerçekleştirilmesinde bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de, 1982 tarihli Anayasa’da ilk defa anayasal olarak karineye açık bir şekilde atıfta bulunulmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde detaylara girmese de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kararlarında karine geniş bir şekilde açıklanmış ve bu sayede karinenin kapsamı genişlemiştir. Türkiye’de 2012 yılında Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolunun onaylanmasıyla birlikte karineye yönelik ihlal iddiaları Anayasa Mahkemesi tarafından incelenebilmektedir.

Kamu hizmetlerinin hukuka uygun şekilde yürütülebilmesi ve vatandaşlara sunulabilmesi için görevini layığıyla yapabilecek kişilerin seçilmesi gereklidir. Bu koşulların sağlanabilmesinde güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının yapılması da önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’de 1994 yılına kadar güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması herhangi bir mevzuata dayanmadan uygulanmaktaydı. Zaman içerisinde güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının çerçevesi genişletilerek uygulanmaya başladığı görülmektedir. Ancak uygulamanın gerek mevzuatından gerekse uygulamasından kaynaklı birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Bireylerin temel hak ve özgürlüklerini sınırlandıran uygulama bireysel başvurularla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarına konu olmaktadır. Çalışma kapsamında insan hayatında önemli bir etkisi ve önemi bulunan masumiyet karinesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararları referans alınarak çeşitli açılardan incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi kararlarında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz sonuçlanması nedeniyle hak kayıplarının yaşanmasının genelde en temel insan hakkı olan adil yargılanma hakkı, özelde masumiyet karinesi kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Sonuç olarak, güvenlik soruşturması olumsuz olan ve Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunan kişilerin kamu

görevine atanamaması işlemine karşı açılmış davalarda genelde güvenlik soruşturmasından ziyade mahkemelerde adil yargılanma ortamının sağlanamaması, kesin bir mahkûmiyet hükmü olmasa da hükmün geri bırakılması kararının dikkate alınmaması ve gerekçeli kararda yer alan masumiyet karinesinin ihlaline neden olabilecek ifadeler olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Masumiyet Karinesi, Güvenlik Soruşturması, Arşiv Araştırması, Adil Yargılanma Hakkı

ABSTRACT

Deniz TOPTAŞ, Security Investigation and Archive Search Within the Scope of the Presumption of Innocence, Başkent University, Institute of Social Sciences, Public Law Thesis Master's Program, 2025.

This study examines the security investigation and archive search within the scope of the presumption of innocence. The presumption of innocence, which is an important element of the right to a fair trial, is important both in terms of ensuring a fair trial and protecting the dignity of the person. In addition, it is a necessity for the conduct of the trial and the realization of the trial in accordance with the human rights of the person. In Turkey, the 1982 Constitution was the first time that the presumption was explicitly referred to in the constitution. Although the European Convention on Human Rights does not go into detail, the presumption has been widely explained in the judgments of the European Court of Human Rights, thus expanding the scope of the presumption. With the approval of the individual application procedure to the Constitutional Court in Turkey in 2012, the Constitutional Court can examine claims of violation of the presumption.

In order for public services to be carried out and provided to citizens in accordance with the law, it is necessary to select people who can perform their duties properly. Security investigations and archive searches play an important role in ensuring these conditions. In Turkey, security investigations and archive searches were carried out without any legislation until 1994. Over time, it is seen that the framework of security investigation and archive search has been expanded and started to be applied. However, there are some problems arising from both the legislation and the implementation of the practice. The practice, which limits the fundamental rights and freedoms of individuals, is subject to the decisions of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court through individual applications. Within the scope of the study, the presumption of innocence, which has a significant impact and importance in human life, is analyzed from various perspectives with reference to the decisions of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court. As a result of the study, it is seen that in the decisions of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court, the loss of rights due to the negative results of the security investigation and archive search is evaluated within the scope of the right to a fair trial, which is the most fundamental human right in general, and the presumption of innocence in particular. As a result, it is observed that the cases filed

against the non-appointment to public office of persons whose security investigation was negative and who made an individual application to the Constitutional Court are generally not related to the security investigation, but rather to the failure to ensure a fair trial environment in the courts, the disregard of the decision to suspend the judgment even if there is no final conviction, and the statements in the reasoned decision that may cause a violation of the presumption of innocence.

Keywords: Presumption of Innocence, Security Investigation, Archival Research, Right to a Fair Trial

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. ADİL YARGILANMA HAKKININ UNSURU MASUMİYET KARİNESİ	6
1.1. Adil Yargılanma Hakkı	6
1.2. Masumiyet Karinesi	10
1.3. Masumiyet Karinesinin Tarihsel Süreçte Gelişimi	16
1.3.1. Uluslararası insan hakları belgelerinde masumiyet karinesi	16
1.3.1.1. Birleşmiş Milletler düzenlemeleri	17
1.3.1.2. Avrupa’da masumiyet karinesi düzenlemeleri.....	18
1.3.1.3. Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) masumiyet karinesi düzenlemeleri	20
1.3.2. Türkiye’de masumiyet karinesinin gelişimi	22
1.4. Masumiyet Karinesinin Uygulanabilirliği Bakımından Suç İsnadının Varlığı. 25	
1.5. Masumiyet Karinesi ile Bağlantılı Hak ve İlkeler	28
1.5.1. Şüpheden sanık yararlanır ilkesi “in dubio pro reo”	28
1.5.2. Susma hakkı	30
1.5.3. Lekelenmeme hakkı.....	32
1.6. Anayasa Mahkemesinin Adil Yargılanma Hakkı ve Masumiyet Karinesine Yaklaşımı	34
1.6.1. Yargılamanın beraat kararı ile sonuçlandığı durumlar.....	35
1.6.2. Yargılamanın yenilenmesine karar verilen durumlar	38
1.6.3. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması düzenlemesi.....	42
1.6.4. Anayasa Mahkemesi kararlarında masumiyet karinesi	46
1.7. AİHM Kararlarında Masumiyet Karinesi	50
2. MASUMİYET KARİNESİ AÇISINDAN GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI.....	52
2.1. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kavramları	52
2.1.1. Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamasının gelişimi.....	57

2.1.2. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının amacı	60
2.1.3. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak kurumlar	63
2.1.4. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi kişiler.....	65
2.2. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması İçin Kullanılan Araçlar	69
2.2.1. Adli sicil kaydı.....	75
2.2.2. Yerinde araştırma	78
2.2.3. Kurum kayıtları.....	79
2.2.4. Fişleme	80
2.2.5. Sosyal medya araştırması	83
2.2.6. Yıkıcı ve bölücü faaliyet	85
2.2.7. Dinleme	87
2.3. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasını Yapacak Personelin Belirlenmesi	90
2.4. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının Planlanması.....	94
2.5. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının Hukuki Niteliği	99
2.6. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının Kapsamı	101
2.7. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının Sonucu	105
2.8. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Masumiyet Karinesi Kapsamında Güvenlik Soruşturması	109
2.9. AİHM Kararları Kapsamında Güvenlik Soruşturması.....	115
SONUÇ	117
KAYNAKLAR	122

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Appl	Başvuru
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
CMK	Ceza Muhakemeleri Kanunu
HAGB	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
KİHBİ	Kaçakçılık, İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı
KVKK	Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
p	Paragraf
s	Sayfa

GİRİŞ

Adil yargılanma hakkı gerek uluslararası sözleşmeler gerekse Anayasalar tarafından güvence altına alınmış olan evrensel bir insan hakkı olarak kabul görmektedir. Diğer bir anlatımla adil yargılanma hakkı, insanın hiçbir surette din, dil, ırk ya da başka bir ayrıma tabi tutulmadan doğuştan sahip olduğu bir hak olarak değerlendirilmektedir. Adil yargılanma hakkı genel olarak yargılama sürecinde kişilerin hukuki ve fiili anlamda menfaatleri gözetilmek suretiyle eşit olanaklar kapsamında yargılanması olarak ifade edilmektedir¹. Bununla birlikte adil yargılanma hakkının kişinin sadece yargılama sürecinde adil ve tarafsız bir mahkemede yargılanmasını değil, susma hakkı, lekelenmeme hakkı, masumiyet karanesi gibi pek çok ilkeyi de kapsadığı bilinmektedir.

Masumiyet karanesi, adil yargılanma hakkı kapsamında bireye koruma sağlayan karineler arasında yer almaktadır. Karinenin adil yargılanma hakkı ile bütünleştiği dolayısıyla evrensel hukuk sistemlerinde önemli bir konuma sahip olduğu belirtilmektedir. Zira masumiyet karanesi ulusal ve uluslararası hukuk normları tarafından korunmaktadır². Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de (AİHM), masumiyet karanesine ilişkin incelemelerinde karineyi sadece adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirmemiştir. Mahkeme'nin kararlarında masumiyet karanesinin Sözleşme ve ek protokollerle korunan çok sayıda temel hak ve özgürlüklerle birlikte değerlendirildiği ve aralarındaki bağa dikkat çekildiği belirtilmektedir³. Masumiyet karanesi her ne kadar adil yargılanma hakkının içeriğinde yer alsa da günümüzde yoğun insan ilişkilerinin artması ve suç tiplerinin karmaşıklığı nedeniyle masumiyet karanesi ilkesi kişi hürriyeti ve onurunun korunması bakımından özel bir konumda ele alınmakta, masum bireylerin ayrılmasında yol gösterici olmaktadır. Bu durum kamu görevine talip olanlar hakkında yapılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında da öne çıkmaktadır.

Öğretide kamu görevlisi tanımında geniş ve dar anlamda olmak üzere ikili ayrıma gidildiği görülmektedir. Buna göre geniş anlamda kamu görevlisi gerçekleştirdiği görevi ile hukuki statüleri fark etmeksizin kamuda görev yapan tüm kişileri kapsamaktadır (Cumhurbaşkanı, belediye başkanı, bakan, milletvekili, işçi, memur vb.). Bu kamu

¹ Mehmet, Kopuz. "Adil Yargılanma Hakkının Bir Unsuru Olan Çelişmeli Yargılanma Hakkı". *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 19, 2022, s. 13.

² Akif Yıldırım, "Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karanesi". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 5, S. 9, 2017, s. 492.

³ Burcu Değirmencioglu, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında "Masumiyet Karanesi" nin Korunması". *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2019, s. 344-345.

görevlileri kamu hukuku ya da özel hukuk hükümlerine tabi olabilirler. İdare ile yaşanabilecek uyuşmazlıklar ise idari yargıda ya da adli yargıda çözümlenebilir. Dar anlamda kamu görevlisi ise devletin siyasi organındaki kişileri ve kamuda özel hukuk hükümlerine göre istihdam edilenler haricindeki kişileri kapsamaktadır. İdare hukuku öğretisinde bu kişiler kamu görevlilerini oluşturmaktadır⁴. Bu ayrımın istihdam edilen kişilerin görevlerini meslek olarak yerine getirmeleri en önemli unsurdur. Kamu alanında istihdam edilenlerin işlerini meslek olarak yerine getirmeleri dar anlamda kamu görevlisi olmalarında ve kamu hukuku hükümlerine tabi olmalarında etkindir. Olası uyuşmazlıklar idari yargıda çözümlenmektedir. Ayrıca Cumhurbaşkanı, milletvekili, bakan, bakan yardımcısı, muhtar, belediye başkanı işlerini meslek olarak yapmadıklarından dar anlamda kamu görevlisi olmamaktadırlar⁵.

Geçmişten günümüze tüm devletlerin en önemli sorunlarından biri güvenlik olmuştur. Özellikle devlet bünyesinde çalışacak kamu personeli seçiminde hassas davranılmaktadır. Kamu personelinin devlete bağlı olması ve görevlerinden dolayı ulaşacakları gizli bilgileri ve belgeleri ifşa etmeyeceklerinden emin olunması gerekmektedir. Ayrıca personelin devletin birlik ve bütünlüğünü tehdit edici herhangi bir oluşum ya da yapıyla bağlantısı olmaması bir gerekliliktir. Bu nedenlerden dolayı kamu görevini yürütecek kişiler hakkında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılmaktadır.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulaması kişinin kamu hizmeti görevini yapmasında sakınca olup olmadığına ilişkin gerçekleştirilen soruşturma ve araştırma olarak nitelendirilmektedir. Bunun sonucunda kamu kurumu personel olarak kabul edeceği kişinin yeterli düzeyde güvenilir olup olmadığı kararını vermektedir⁶. Devletin hem kendisini hem de vatandaşları koruma amacıyla tedbirler alması doğaldır. Bu tedbirlerden biri de güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasıdır. Burada devletin güvenliğinin sağlanması söz konusu olsa da güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucuna göre kişinin bazı temel haklarının ve özgürlüklerinin engellenmesi ya da sınırlandırılması söz konusu olabilir. İdarelerin tesis ettikleri işlemler sırasında adalete ve

⁴ Ender Ethem, Atay. *İdare Hukuku*, (4. Baskı) Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s.825-826; Fatih, Tahancı. *İdari Yargı Kararları Bağlamında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2024, s. 72.

⁵ Bahtiyar, Akyılmaz; Murat, Sezginer; Cemil, Kaya. *Türk İdare Hukuku*. (17. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 590; Tahancı. *İdari Yargı Kararları Bağlamında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması*. S.72.

⁶ Nur, Kaman Karan. *Devlet Memurluğunun Sona Ermesi*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.

hukuka uygun davranmaları esastır. Devam eden soruşturma ya da kovuşturma dosyalarına dayanarak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz şekilde sonuçlanması adil değildir. Burada masumiyet karinesi yanında lekelenmeme hakkının da ihlali söz konusudur⁷. Anayasa'nın 38. maddesinde yer alan; *“suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz”* hükmü bunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde AİHS m. 6/2 *“Bir suçla suçlanan herkes, suçluluğu yasal olarak kanıtlanana kadar masum sayılır”* hükmünde de bu düzenleme yer almaktadır. Zira yargılamada soruşturma aşamasında kişiler şüpheli, kovuşturma aşamasında da sanık olarak kabul edilirler. Dolayısıyla çatışan menfaatler arasında makul bir dengenin sağlanması da bir gerekliliktir.

Kamu hizmetine alınacak kişiler için öncelikle güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılarak, idare ile kişilerin arasında yaşanabilecek uyumsuzlukların önlenmesi amaçlanmaktadır. Kamu hizmetinde görev almak isteyen memurların güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasından geçmesi gerekmektedir⁸. Buradaki temel amaç kamu hizmetinin göreve uygun kişilerce güvenilir bir şekilde yürütülmesidir. Kamu kurumlarında görev alacak kişilerin yürüttükleri görev sırasında gizli bilgilere erişiminin kolay olması ve özellikle güvenlik faaliyetlerini yürütecek olan kişilerin değerlendirilmesi milli güvenlik bakımından önem arz etmektedir⁹. Milli güvenlik açısından güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılmasının önemli olduğu yadsınamaz bir gerçek olsa da hangi koşullarda ve şartlarda uygulandığı da önem arz etmektedir.

Bir hukuk devletinde kişilerin eylemlerinin sonuçlarını öngörebilmesi olmazsa olmaz bir koşuldur. Kişilere Anayasa ve Kanunlar ile sağlanan hakların istisnaları da aynı şekilde düzenlenmelidir. Bununla birlikte güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının pek çok açıdan hukuk devleti gerekliliklerine aykırılıklar içerdiği görülmektedir. Yargı kararları da genelde güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulaması aleyhine oluşmaktadır. Zira güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması aracılığıyla birtakım hakları verilmeyen ya da hakları ellerinden alınan bireyler derece mahkemelerine başvuru yapmaktadırlar. Derece mahkemelerinden ve kanun yollarından olumlu sonuç alamayan bireylerin ise Anayasa

⁷ Anayasa Mahkemesi, A.A. Başvuru No: 2019/25041, 14/9/2021; Anayasa Mahkemesi, Mustafa Demirkol, Başvuru No: 2019/24253, 8/2/2024.

⁸ Turan, Yıldırım; Nur, Kaman. “İdare Hukuku Konferansları-I “Kamu Görevlilerinin Özel Hayatı”. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C. 18, S.1, 2019, s.164.

⁹ Ömer, Özkaya; İbrahim, Toprak. “Türkiye’de Güvenlik Faaliyetleri Kapsamında Kişisel Verilerin İşlenmesi”. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 3, 2022, s. 1296.

Mahkemesi¹⁰ ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne¹¹ bireysel başvuruları olmaktadır. Bu durumun bireyler açısından zorlu bir süreç olması yanında devlet ve işleyişinin çelişmesi bakımından olumsuzluk içerdiği de ifade edilebilir. Sonuç olarak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının keyfi ve hukuka aykırı olarak yapılması durumunda idarenin insan hak ve özgürlüklerini ihlal eden araçları arasında görülebilir.

Günümüzde 17.04.2021 tarihinde yürürlüğe giren 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu ve 03.06.2022 tarihinde yürürlüğe giren 5649 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılmasına Dair Yönetmelik kapsamında yürütülen güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamasının insan hak ve özgürlüklerinin ihlali bakımından sorunları ortadan kaldırmadığı görülmektedir. Zira güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz neticelenmesi sonucunda –başka hakların yanında- adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesinin ihlal edildiğine ilişkin iddialarla gerek derece mahkemeleri gerekse Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuruların sayısı ortadadır. Bu bağlamda insan hak ve özgürlüklerini keyfi sınırlandırmayan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamasının yasal olarak düzenlenmesinde yarar bulunmaktadır.

Açıklamalar ışığında araştırmanın temel amacı masumiyet karinesi kapsamında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamasının incelenmesidir. Bu kapsamda ilgili literatür incelenerek, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvurulara odaklanılacaktır. Çalışma sonucunda elde edilecek bulguların ilgili literatüre ve akademisyenlere ışık olacağı, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamasının günümüz koşullarında insan hak ve özgürlüklerini ihlal etmeyecek şekilde güncellenmesine yol göstereceği düşünülmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde adil yargılanma hakkının bir unsuru olan masumiyet karinesi ele alınmıştır. Bu bağlamda adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi açıklanarak, masumiyet karinesinin tarihsel gelişimi, uluslararası belgelerde masumiyet karinesi, Türkiye'de karinenin gelişimi, masumiyet karinesinin uygulanabilirliği,

¹⁰ Anayasa Mahkemesi, Mustafa Demirkol, Başvuru No: 2019/24253, 8/2/2024; Anayasa Mahkemesi, Turgut Duman, Başvuru No: 2014/15365, 29/5/2019; Anayasa Mahkemesi, Nazan Bozkurt (3), Başvuru No: 2021/48902, 22/11/2023; Anayasa Mahkemesi, Fatih Saraman Başvurusu, Başvuru No: 2014/7256, KT. 27.02.2019; Anayasa Mahkemesi, Mehmet Çelik, Başvuru No: 2020/22692, 18/12/2024; Anayasa Mahkemesi, Ali Er ve diğerleri, Başvuru No: 2021/12275, 19/11/2024.

¹¹ AİHM, Leander v. İsveç, B. No: 9248/81, 26.03.1987; AİHM, Engel ve Diğerleri/Hollanda, no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 ve 5370/72, 8 Haziran 1976, A Serisi no. 22; AİHM, Salabiaku v. France, 10519/83, 07/10/1988, § 28; AİHM, Kürşat Eyoğlu, B. No: 2012/665, 13/6/2013, § 27.

masumiyet karinesi ile bağlantılı hak ve ilkeler, Anayasa Mahkemesi'nin adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesine yaklaşımı ve Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurularda masumiyet karinesi ile AİHM kararlarında masumiyet karinesi incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise masumiyet karinesi açısından kamu görevlilerine uygulanan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması ele alınmıştır. Bu kapsamda kavramlar açıklandıktan sonra Türkiye'de güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamasının gelişimi, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak personelin belirlenmesi, uygulamanın planlanması, hukuki niteliği, kapsamı ve Anayasa Mahkemesi kararlarında masumiyet karinesi kapsamında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması bireysel başvuru örnekleri ile AİHM kararlarında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması incelenmiştir.

1. ADİL YARGILANMA HAKKININ UNSURU MASUMİYET KARİNESİ

1.1. Adil Yargılanma Hakkı

Ulusal ve uluslararası hukuki belgelerle korunan adil yargılanma hakkı, bireylerin haklarını güvence altına alan ve farklı unsurları barındıran bir hak ve özgürlük olarak nitelendirilmektedir. Adil yargılanma hakkının düzenlenmesinin temel amacı hukuk devletinin tesis edilmesi ve bireylerin haklarının güvence altına alınmasıdır¹².

Adil yargılanma hakkı en temel insan hakları arasında sayılmaktadır. Bu hak için yapılmış pek çok tanımlama girişi bulunmaktadır. Bu tanımlardan biri; “adil yargılanma, bağımsız mahkemelerin ve güvenceli hâkimlerin yer aldığı, tarafsız yargılamanın yapılması temeline dayanan ve kararın haklı olduğundan şüphe duyulmayan bir durumdur şeklindedir”¹³. Bir diğer tanımda adil yargılanma hakkı, uyuşmazlığın mümkün olacak şekilde gerçekleri yansıtabilmesi amacıyla hukuki ve fiili fark gözetmeden taraflar arasında iddia ve savunmalarının karşılıklı ve eşdeğer olacak şekilde yapılacağını ifade eden doğru ve dürüst yargılama olarak tanımlanmıştır¹⁴.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde¹⁵ (AİHS) adil yargılanma hakkı 6. maddede düzenlenmiştir. Buna göre;

“Adil yargılanma hakkı Medeni hak ve yükümlülüklerinin ya da kendisine isnat edilen herhangi bir suçun belirlenmesinde, herkes, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından, makul süre içerisinde, adil yargılanma ve aleni duruşma hakkına sahiptir.”

Anayasa’nın 36-40. maddelerinde genel olarak kişinin korunmasına ilişkin kurallar yer almaktadır. Anayasa’nın 36. maddesinde 3 Ekim 2001 tarihinde yapılan düzenleme ile

¹² Şeref, Gözübüyük ve Feyyaz, Gölcüklü. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*. (9. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. 264.

¹³ Yılmaz, Aliefendioğlu, *Bağımsız ve Yansız Yargılanma (Adil Yargılanma Hakkı)*, Türkiye’de İnsan Hakları, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları, Ankara, 2000, s. 126.

¹⁴ Süheyl, Donay, *İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 41.

¹⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (The Convention for The Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), Avrupa Konseyi üye devletler tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşme’yi 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamıştır. 10 Mart 1954 tarih ve 6366 sayılı Onay Kanunu, 19 Mart 1954 tarih ve 8662 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Onay belgeleri, 18 Mayıs 1954 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği’ne tevdi edilmiş ve Türkiye bakımından Sözleşme bu tarihte yürürlüğe girmiştir.

her vatandaşın meşru araç ve yolları kullanmak suretiyle, yargı mercilerinin önünde adil yargılanma hakkına sahip olduğu hüküm altına alınmıştır. Yine Anayasa'nın 19/8. maddesinde; *“Tutuklanan kişilerin makul sürede yargılanmayı, soruşturma ya da kovuşturma aşamasında serbest bırakılmayı talep etme hakkı vardır.”* ifadesi ile kişinin AİHS'nin 6. maddesindeki düzenlemeye göre de bireylerin makul sürede yargılanma hakkına sahip olduğu Anayasal düzeyde güvenceye alınmıştır. Bununla birlikte AİHS'nin metninde yer almayan fakat AİHM'nin kendi içtihatları ile ortaya koyduğu ve kararlarında yer verdiği takdir marjı doktrinini adil yargılanma hakkının unsurlarından olan makul sürede yargılama hakkına ilişkin kararlarında kullanmadığı görülmektedir¹⁶. AİHM'nin içtihatlarıyla ortaya çıkan takdir marjı doktrini yürürlüğü 01.06.2021 tarihinde olan 15 Nolu Protokol'de birinci maddede düzenlenmiştir. Sözleşme'deki normların gelişimi ve bazı muğlak kavramların içeriğinin muhatap devlet tarafından doldurulabileceğinin kabul edilmesiyle AİHM'nin taraf devletlerin takdir marjını tanımada etkilidir¹⁷. Zira takdir marjı doktrini Sözleşme'de geçen hak ve özgürlüklerin içeriğinin belirlenmesi ya da hukukun yürürlüğü veya uygulanmasında taraf devletlere bırakılmış bir değerlendirme yapma yetkisidir¹⁸.

AİHS'nin 6/1. maddesinde cezai konularda kişinin kendine karşı yöneltilmiş bir isnadın esası hakkında karar veren mahkemeden söz edilmektedir¹⁹. AİHS'ye göre suç isnadıyla karşı karşıya kalan kişinin o andan itibaren adil yargılanma hakkından faydalanması mümkündür.

Adil yargılanma hakkı insan hakları ilkelerinin temelini oluşturur. Anayasalarda güvenceye alınan insan haklarının devletin her organında koruma altında olması gerekmektedir. Yargıda da insan haklarının koruma altına alınması, yargılamanın bu doğrultuda yapılması gerekmektedir²⁰. Hukuk devleti, adil yargılanma hakkının anayasada açıkça düzenlenip düzenlenmediğine bakmaksızın, bu hakkın ilkeleri çerçevesinde hukuk sistemini düzenlemelidir²¹. Pek çok uluslararası ve ulusal sözleşmelerde yer alan adil yargılanma hakkı temel evrensel bir hak olarak değerlendirilebilir. Hem insan haklarına

¹⁶ Derya, Doğru. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Takdir Marjı Doktrini*, Turhan Kitabevi, Ankara 2019, s.134-135.

¹⁷ Doğru, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Takdir Marjı Doktrini*, s.5.

¹⁸ Doğru, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Takdir Marjı Doktrini*, s.10.

¹⁹ İnçeoğlu. *İHAM Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, s. 83.

²⁰ Pekcanıtez, Hakan. *Makaleler*, Cilt:1, İstanbul, On İki İlevha Yayınları, Ağustos 2016, s. 388.

²¹ İnçeoğlu. *İHAM Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, s. 2,7.

uygun hem de adil ve hukuka uygun bir yargılamanın yapılabilmesini sağlayan adil yargılanma hakkı insan haklarının korunmasını garanti altına alan bir haktır²².

Anayasa Mahkemesi, bir davaya ilişkin değerlendirmesinde, adil yargılanma hakkının ihlali nedeniyle davanın yeniden görülmesi gerektiğine karar vermiştir²³. Aynı davada Hava Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Mahkemesi ise başvuruçuları Türk Silahlı Kuvvetleri'nde (TSK) subay olarak görev yaparken, resmi görevi zararsız suiistimal suçundan hapis ve ağır para cezasına çarptırmıştır²⁴. Ancak davanın süresi, ayrılık davasının duyurulduğu 2004 yılında başladığından, Anayasa Mahkemesi tarafından bu olumsuz iddiaya ilişkin herhangi bir yargısal inceleme yapılmamıştır. Ancak yetişkinler için 2006 yılında ertelenmiş karar yürürlüğe girmiş olup, 2012 yılında başvuru için bu kararlar verilmiştir. Başvurucunun görevle ilişkisinin sona erdiği 2004 yılında böyle bir hukuki durum mevcut olmadığından, ilişkinin sona ermesinden itibaren 60 gün içinde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne talep veya şikâyetle bulunulması açıkça imkansızdır. Başvuruya konu olan davada davacının adil yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır²⁵.

Adil yargılanma hakkında temel sorun yargılama sonucunun adil olmasından ziyade yargılama sonucunda adil karar verilebilmesi için gerekli koşulların ve usullerin yerine getirilip getirilememesidir. Diğer bir ifade ile varılan sonuç değil, sonuca giden yol sorun olarak ele alınmaktadır²⁶. Adil yargılanma hakkı, yargılama sürecinde yaşanabilecek insan hakları ihlallerinin önlenmesi işlevini de üstlenmektedir²⁷.

Adil yargılanma hakkı hem hukuk devletinin temel unsurudur hem de hukuk devletini sağlama güvencelerini sağlama aracı olarak ilke ile yakın ilişkidir²⁸. Hukuk devletinde devletin eylemleri ve işlemlerinin hukuka uygun olması ve vatandaşların hukuki güvenlik içerisinde olması gerekmektedir²⁹. Adil yargılanma hakkı devletin yargı fonksiyonunun sınırlanmasını ifade ederken yargılama bakımından hukuki güvence

²² Gözübüyük; Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, s. 264.

²³ Hasan Doğu ve Diğerleri Kararı. B. No. 2013/3724, 23.03.2016.

²⁴ Atay. *İdare Hukuku*, 2014.

²⁵ Hasan Doğu ve Diğerleri Kararı. B. No. 2013/3724, 23.03.2016.

²⁶ Sibel, İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, 1. baskı, Beta Basım Yayın, İstanbul 2002, s. 7.

²⁷ Hakan, Pekcanitez, *Medenî Yargıda Adil Yargılanma*, *İzBD*, 1997/2, s. 55.

²⁸ İnceoğlu. *İHAM Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, 2013, s. 4.

²⁹ Ergun, Özbudun. *Türk Anayasa Hukuku*, (24. Baskı), Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 124.

sağlamaktadır³⁰. AİHM tarafından hukukun üstünlüğünün temel ilkesi olarak adil yargılanma hakkına vurgu yapılmaktadır³¹. Buna göre hukuk devleti gereklerine uygun yargılamanın yapılabilmesi sadece adil yargılanma hakkına uymakla mümkün olmaktadır³².

Hukuki niteliği bakımından adil yargılanma temel bir hak olarak nitelendirilebilir. Haklar, devlete ve bireylere karşılıklı ödevler ve menfaatler yükleyen, bazı sınırları bulunan ve her iki tarafın da uyması gereken kurallar bütünü olarak ifade edilebilir. Adil yargılanma hakkı, genel olarak bireyleri devletin keyfi ve hukuka aykırı müdahalelerinden korumakta, devletin bireylerin haklarına yapacağı müdahaleleri sınırlamaktadır. Dolayısıyla adil yargılanma hakkı devleti hukuk düzeni kapsamında hareket etmeye zorlayan temel insan haklarından biridir. Aynı zamanda bireylere yargılamaya ilişkin birtakım olanaklar sağlarken, devlete de bazı yükümlülükler yüklemektedir³³.

AİHM'nin adil yargılanma hakkını ele alırken kapsamını medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin olup olmasına³⁴ ve suç isnadının varlığına göre değerlendirme yaptığı görülmektedir. Bir uyuşmazlığın medeni hak ve yükümlülükler kapsamında olup olmaması ise somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmektedir³⁵. AİHM, suç isnadı kapsamına neyin gireceğini değerlendirmek için medeni hak ve yükümlülüklerden yararlandığı özerk-otonom yorum sistemini uygulamaktadır. AİHM'ne göre Sözleşme günümüz koşullarına göre yorumlanması gerekmektedir. AİHM'nin benimsediği bu yaklaşım “dinamik ve evrimci yorum anlayışı” olarak tanımlanmaktadır. Bunun sonucu olarak da özerk yorum kavramı ortaya çıkmıştır. Buna göre özerk yorum Sözleşme’de yer bulan hak ve özgürlüklerin taraf devletler tarafından ortadan kaldırılamamasını ya da dar yorumlanamamasını ifade etmektedir. AİHM, Sözleşme’deki hak ve özgürlükleri ifade eden kavramları devletin iç hukuku ile sınırlı kalmadan günümüz koşullarında yorumlamaktadır. Devletlerin özerk kavramlara getirdiği tanımlamalar AİHM açısından sadece nispi bir değerdedir³⁶. Diğer bir ifade ile her somut vakayı ulusal mevzu

³⁰ Hakan, Pekcanitez; Muhammet, Özekes; Mine, Akkan; Hülya, Taş Korkmaz. *Medeni Usul Hukuku Cilt I*, (15. Baskı), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 845.

³¹ AİHM, *Salabiaku v. France*, 10519/83, 07/10/1988, § 28.

³² Murat, Atalı; İbrahim, Ermenek; Ersin, Erdoğan. *Medeni Usul Hukuku*, (6. Baskı), Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 107.

³³ Gökhan, Çayan. *Adil Yargılanma Hakkı*. Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 23.

³⁴ AİHM, *Pellegrin / Fransa*, B. No: 28541/95, 08.12.1999.

³⁵ Çayan, *Adil Yargılanma Hakkı*, s. 37.

³⁶ Yaşar, Salihpaşaoğlu. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, s.35 vd.

hukuktan bağımsız kendine özgü ele alınmaktadır. Zira AİHM, verdiği bir kararda otonom yorum sistemi çerçevesinde değerlendirme yapmıştır³⁷. AİHM tarafından isnadın suç isnadı olarak kabul edilebilmesi için üç koşul sıralanmıştır. Bunlardan ilki iddianın iç hukukta suç olarak kabul edilmesi, diğeri eylemin doğası, üçüncüsü ise muhtemel cezanın ağırlığı ve içeriğidir. Mahkeme bu koşullardan birinin dahi oluşması halinde ithamın bir suç isnadı olarak yeterli olduğunu kabul etmiştir³⁸. İdari yaptırımlar bakımından AİHM, söz konusu üç koşuldan birini karşılaması halinde suç isnadı olduğu değerlendirmesini yaparak adil yargılanma hakkını uygulamaya sokmaktadır. Mahkeme ulusal mevzuatta eylemin suç olarak tanımlanma koşulunu sağlamamış olsa da diğerk koşulların mevcudiyeti halinde suç isnadını kabul etmektedir³⁹.

Sonuç olarak adil yargılanma hakkı, bireylerin güvence altındaki bağımsız yargı organlarında hak arama talebini içeren bir hak olarak nitelendirilebilir. Adil yargılanma hakkı, yargılama süreçlerinin uygun şekilde başlatılmasını, sürdürülmesini ve sonuçlandırılmasını gerektirir. Bunun yanı sıra yargılama sürecinin şeffaflığını, tarafların eşit koşullarda iddia ve savunmalarını sunabilmelerini, kararların gerekçeli şekilde açıklanmasını sağlamaktadır. Adil yargılanma hakkı, taraflar arasında hukuki ve fiili anlamda herhangi bir ayırım yapılmadan, gerçeklerin tarafsız ve dürüst şekilde değerlendirildiği yargılama sürecini sağlamaktadır.

1.2. Masumiyet Karinesi

Uluslararası örgütler tarafından oluşturulan insan hakları belgelerinde hukuksal kavramların farklı şekillerde ifade edilebildiği görülmektedir. Masumiyet karinesi hükümleri göz önüne alındığında uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yaygın olarak “masumiyet” kavramının kullanıldığı ifade edilebilir. Örnek vermek gerekirse; AİHS m. 6/2, Birleşmiş Milletler Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m. 14/2, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi m. 11/1 hükümlerinde yer alan masum ifadesi ile masumiyeti hedef aldığı görülmektedir.

Türkiye’nin taraf olduğu sözleşmelerde tercihin “masumiyet” kavramı olmasına rağmen, 1982 Anayasası’nın 38/4 maddesinde “suçsuz sayılma” hakkına ilişkin

³⁷ AİHM, Engel ve Diğerleri/Hollanda, no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 ve 5370/72, 8 Haziran 1976, A Serisi no. 22.

³⁸ Grigory, Dikov; Dovydus, Vitkauskas. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları*. Avrupa Konseyi, Strazburg, 2012, s. 17.

³⁹ Çayan, *Adil Yargılanma Hakkı*, s. 41.

“suçsuzluk” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bu farklılıklardan dolayı öğretide ve yargı uygulamasında yazarlar tarafından masumiyet karinesi⁴⁰, masumluk karinesi⁴¹, suçsuzluk karinesi gibi kavramların benimsendiği ifade edilebilir. Bununla birlikte öğretide yaygın olarak suçsuzluk karinesi kavramının daha çok ceza yargılamasının amacına uygun olduğu görüşü kabul görmektedir. Ancak masumiyet karinesi kavramının kullanımının insan hakları hukuku bakımından daha uygun olduğu ileri sürülmektedir. Zira masumiyet karinesi de temel insan hakları gibi öncelikle insan onurunu korumayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda masumiyet karinesinin kişinin masumluğunu ifade etmek ve suçsuzluğunu vurgulayan bir yaklaşım olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca “masumiyet” kavramının suçsuzluğa nazaran daha evrensel niteliğe sahip olduğu ortadadır⁴².

Başlangıçta adil yargılanma hakkı altında değerlendirilen ve incelenen masumiyet karinesi, zamanla kapsamının genişliği ve ihtiyacın artmasıyla ayrı bir başlıkta incelenmeye başlamıştır. Masumiyet karinesinin adil yargılanma hakkından bağımsız incelenmesi açısından en önemli metnin daha önce belirtildiği üzere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesi olduğu düşünülebilir. Zira AİHS’nin 6 maddesinin 1. fıkrası adil yargılama hakkını ele alırken, 2. fıkra masumiyet ilkesini ele almaktadır. “*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır*” hükmüne göre masumiyet karinesi adil yargılanma hakkının önemli bir unsuru olarak düzenlenmektedir (AİHS m.6/2).

AİHM tarafından maddede yer alan “suç ile itham” kavramı özerk yorum prensibi ile yorumlanmıştır. Suç ile itham edilme yetkili merci tarafından kişiye suç işlediği iddiasının resmi bildirimle ulaştırılmasını ifade etmektedir. Bununla birlikte suç isnadında resmi bildirim şartı bulunmamaktadır. AİHM, resmi bildirim olmasa da başvurucunun suç isnadından etkilenip etkilenmediğine ilişkin bir değerlendirme yapmaktadır⁴³.

Masumiyet karinesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 38. maddesi 4. fıkrasında da “Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz” düzenlemesi ile yer

⁴⁰ Caner Yenidünya. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Masumiyet Karinesi”, *Güncel Hukuk Dergisi*, S. 5, 2004; Kaşıkara, Mustafa Serhat. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı ve Türkiye*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009; Özen Atlıhan. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi”. *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.9, S.1-2, 2005, s. 291,328.

⁴¹ Yener Ünver; Hakan Hakeri. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021; Nur Centel; Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2018.

⁴² Ali Erkan, Göğüş. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Çerçevesinde Masumiyet Karinesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 7.

⁴³ AİHM, Deweer/Belçika, B. No: 6903/75, 27/2/1980 § 46.

almaktadır. Ayrıca Anayasa’da 15. maddenin 2. fıkrasındaki düzenleme ile masumiyet karinesi mutlak haklar arasında sayılmıştır. Zira mutlak haklar herkese karşı ileri sürülebilir ve sahibine bu haktan tasarruf etme ve geniş bir şekilde yararlanma yetkisi verir.

Masumiyet karinesinde belirli bir gerçekliğe ulaşmak amacıyla hareket edilmemektedir. Zira karine kişinin masum olduğunu savunmaktadır. Suçu ispat edilinceye kadar kişinin masum olduğu vazgeçilmez temel bir insan hakkı olarak ileri sürülmektedir⁴⁴. Masumiyet karinesi, kişinin suçsuzluğu üzerinden hareket edilmesini gerektiren bir durumdur⁴⁵. Masumiyet karinesi gereğince kişinin suçtan dolayı Devlet tarafından cezalandırılabilmesi ve mahkûm edilebilmesi için suçlu olduğunun kanıtlanması gerekmektedir. Devlet suçluluğu kanıtlama yükümlüsüdür. Zira karine gereğince suçla itham edilen kişinin suçsuzluğunu ispat etme zorunluluğu bulunmamaktadır⁴⁶. Karine geleneksel bir hukuk ilkesi olmasının yanında hukuk devleti anlayışının bir görünümüdür⁴⁷. Masumiyet karinesinin içeriği ve sınırı insan haklarına saygı prensibi çerçevesinde belirlenmektedir. Manevi sorumluluk esasına dayanan maddi ceza hukukunun bir neticesi olarak açıklanmaktadır⁴⁸.

AIHM ise, masumiyet karinesini şu şekilde tanımlamaktadır: “*Masumiyet karinesi, diğer bazı gerekliliklerin yanında, bir mahkemenin üyelerinin, sanığın kendisine isnat edilen suçu işlemiş olduğu önyargısıyla hareket etmemelerini güvence altına alan bir ilkedir. Kanıt yükü iddia makamının üzerindedir ve herhangi bir şüphe halinden sanık yararlanır. Ayrıca, sanığı savunmasını hazırlayabilmesi ve sunabilmesi için kendisine karşı yürütülen davadan haberdar etme ve suçluluğunu kanıtlamak için yeterli derecede kanıt gösterme görevi de yine iddia makamına düşmektedir*”⁴⁹. Masumiyet karinesi gereğince ispat yükü iddia makamında olmalıdır. Mahkeme olayları değerlendirirken, sanığın hakkında sadece şüphe duymalıdır, sanığın suçsuz olduğunu ispatlama yükümlülüğü

⁴⁴ Metin Feyzioğlu, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 48, S. 1, Ankara 1999, s 138-139.

⁴⁵ Billur Yaltı, Soydan. “İnsan Hakları Açısından Vergi Yükümlüsünün Adil Yargılanma Hakkı I”, *Vergi Sorunları Dergisi*, S.143, 2000, s. 155.

⁴⁶ Gökhan, Çayan. “Masumiyet Karinesi Doktrini”. *TAAD*, Y. 11, S. 42,2020, s. 74; Liz, Campbell. “Criminal Labels, the European Convention on Human Rights and the Presumption of Innocence”. *Modern Law Review*, C. 76, S. 4, 2013, s. 684.

⁴⁷ Feyzioğlu, Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, s. 139.

⁴⁸ Sulhi, Dönmezer. *Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler*, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 1998, s. 69.

⁴⁹ AIHM, Barbera, Messegue and Jabardo/Spain, Appl. No: 10590/83, 06.12.1988.

bulunmamaktadır. İspat yükünün iddia makamında değil savunmada olması masumiyet karinesine aykırılık teşkil etmektedir⁵⁰.

AİHM'ne göre; kişinin masumiyet karinesinden yararlanması için hakkında bir suç isnadının bulunması gerekmektedir⁵¹. İsnat, kişiye suç işlediğine dair iddianın yetkili makamlar tarafından bildirilmesi anlamına gelmektedir⁵². Burada önemli olan isnadın niteliği değil içeriğidir. İsnadın bildirilmesi savunma yapmak amacıyla tebligat yoluyla ya da koruma tedbirlerinin uygulanması aracılığıyla isnattan haberdar olunması şeklinde olabilir. Bu bağlamda ceza yargılamasında suç isnadı, kişiye suç işlediğine dair iddianın yetkili makamlarca bildirilmesi ya da kişinin isnattan ilk kez etkilendiği arama, gözaltı, tutuklama gibi koruma tedbirlerinin uygulanması ile başlar⁵³. AİHM aynı zamanda makul süreyi aşan tutuklamalarda kişinin özgürlüğü ve güvenliği yanı sıra masumiyet karinesinin de ihlal edildiğine ilişkin yorumu ile karinenin alanını genişletmiştir⁵⁴.

AİHM kararlarında bir ceza yargılaması sonucunda verilen erteleme ya da düşme kararlarının mahkûmiyet olmadığından hakkında söz konusu kararların verildiği kişilerin masumiyet karinesinden yararlanmaya devam ettikleri kabul edilmektedir⁵⁵. Bunun yanı sıra devam eden yargılamaya konu olan suçun işlendiğinin hukuk mahkemesince beyan edilmiş olması da masumiyet karinesine aykırılık oluşturmaktadır⁵⁶.

Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından da kabul edilen AİHM'nin yöntemine göre; masumiyet karinesi iki yönlü güvence sağlamaktadır. Bunlardan ilki suç isnadının başlangıcından itibaren yargılamanın sonlanmasına kadar geçen süreçte kişinin eylemleri ve suçluluğu hakkında açıklamalarda ve imada bulunulmasının yasaklanmasıdır. Karinenin sağladığı diğer güvence ise yargılama sonucunda kişi hakkında mahkûmiyet haricinde bir hüküm kurulduğunda söz konusu olmaktadır. Daha sonra kişinin suçlu olduğuna dair izlenim oluşturacak uygulamalardan ve işlemlerden, kişinin masumiyetinden şüphe duyulmasından kaçınılmalıdır. Bu açıklamalar Türk hukukunda yer bulan hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararı açısından tartışmalıdır. AYM'nin görüşüne

⁵⁰ AİHM, Telfner/Austria, Appl. No: 33501/96, 20.03.2001, § 15.

⁵¹ İlhan, Üzülmüş. "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.18, S. 58, 2005, s. 45.

⁵² AİHM, Deweer/Belçika, B. No: 6903/75, 27/2/1980 § 46.

⁵³ Anayasa Mahkemesi, Recep Düzü, Başvuru No: 8130/78, 15/07/1982, § 73–75.

⁵⁴ AİHM, Selçuk v. Türkiye, K.T.: 10.01.2006, Başvuru Numarası: 21768/02, § 30; AİHM, Neumeister v. Avusturya, K.T.: 27.05.1966, Başvuru Numarası: 1936/63, § 31; AİHM, Taciroğlu v. Türkiye, K.T.: 02.02.2006, Başvuru Numarası: 25324/02, § 19.

⁵⁵ AİHM, Kürşat Eyol, B. No: 2012/665, 13/6/2013, § 27.

⁵⁶ Sibel, İnceoğlu. *Adil Yargılama Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4*. Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara, 2018.

göre, HAGB kararı ile yargılama mahkûmiyet haricinde bir hükümle sona erdiğinden masumiyet karinesi güvencesinin ikinci yönü uygulanmalıdır şeklindedir⁵⁷. AYM tarafından HAGB kurumu özellikle masumiyet karinesi üzerindeki etkileri bakımından sıklıkla değerlendirilmiştir⁵⁸. AYM'ne yapılan bireysel başvurularda HAGB'nin masumiyet karinesi ile ilişkisi incelenmiş, ayrıca somut norm denetimi yaparak Anayasa'ya aykırılık bakımından değerlendirmeler yapılmıştır.

AYM'ne HAGB kurumu ile ilgili düzenlemelerin iptali istemiyle pek çok başvuru yapılmıştır. İptal başvuruları 2022 yılına kadar AYM tarafından reddedilmiştir⁵⁹. Mahkeme ilk olarak 20.07. 2022 tarihinde vermiş olduğu E. 2021/121, K. 2022/88 sayılı kararla CMK m.231/f.12'deki yer alan HAGB kararlarında itiraz kanun yoluna ilişkin hükmü iptal etmiştir. İlgili hüküm 05.04.2023 tarihli 32154 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7445 Sayılı İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la yeniden düzenlenmiştir.

AYM daha sonra 01.06.2023 tarihinde vermiş olduğu E.2022/120, K.2023/107 sayılı kararı ile CMK'nın 231. maddesindeki 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. ve 13. fıkralarını iptal etmiştir. Kararın gerekçesinde ise öne çıkan dört husus yer almaktadır. Bunlar sanığın HAGB'ye kabule ilişkin yasal düzenlemenin olmaması, kötü muamele-işkence suçlarında HAGB'nin uygulanmasını sınırlandıracak yasal düzenlemenin olmaması, müsaderenin uygulanması ile itiraz kanun yolu denetiminin etkili bir yol olmamasıdır.

HAGB'ye ilişkin daha öncesinde iptal başvurularını reddeden AYM'nin sonradan iptaline yönelik hüküm kurması yönündeki yaklaşımı düşündürücüdür. Bunun temel nedeninin bireysel başvuru kararları olduğu söylenebilir. Zira bireysel başvuru kararlarında HAGB uygulamasında yaşanan ihlallere dikkat çekilmiştir⁶⁰. AYM söz konusu kararlarında

⁵⁷ Anayasa Mahkemesi, Enez Ersöz, Başvuru No: 2018/19673, 31/3/2022; Anayasa Mahkemesi, Ahmet Galitekin, Başvuru No: 2019/18008, 12/1/2023; Anayasa Mahkemesi, İdris Ertaş, Başvuru No: 2018/21949, 20/5/2021.

⁵⁸ İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4*. s.306.

⁵⁹ İlgili kararlar için Bkz., Anayasa Mahkemesi, T.12.03.2009, E.2008/45, K.2009/53; T.12.03.2009, E.2007/14, K.2009/48; T.07.05.2009, E.2009/22, K.2009/55; T.12.03.2009, E.2008/106, K.2009/54; T.16.02.2012, E.2011/41, K.2012/25.

⁶⁰ Kararlar için Bkz. Anayasa Mahkemesi, Seyfullah Turan ve diğerleri, T.09.11.2017, Başvuru No: 2014/1982, §§ 194-197; Atilla Yazar ve diğerleri, T.05.07.2022, Başvuru No: 2016/1635 §97; Zübeyde Füsun Üstel ve diğerleri, T.26.07.2019, Başvuru No: 2018/17635; Necla Kara ve diğerleri, T.15.03.2022, Başvuru No: 2018/5075, §§ 103-110; Bekir Coşkun, T.04.06.2015, Başvuru No: 2014/12151; Memduh Yılmaz ve Naciye Yılmaz, T.07.10.2021, Başvuru No: 2018/36717; Osman Erbil, T.25.03.2015, Başvuru No: 2013/2394.

yaşanan hak ihlallerinin HAGB uygulamasından kaynaklandığını, norm eksikliğinin ise bunda etkili olduğunu ortaya koymaktadır⁶¹.

Masumiyet karinesi ilkesinin güvence alanı vakalarla sınırlı kalmayıp, yasa koyucuyu da kapsamaktadır. Siyasal güç masumiyet karinesinin geçerliliği ve güvencesini sağlamak, karineye aykırı eylemleri önlemek ve karine ile bağdaşmayan düzenlemeleri yapmama yükümlülüğünü üstlenmektedir⁶². Masumiyet karinesi Anayasal güvenceye tabi olduğundan, mevzuatta yapılacak düzenlemelerin tümü masumiyet karinesine uygun olması bakımından denetime tabidir. Masumiyet karinesi yasa koyucuyu suç isnadına ilişkin düzenlemeler yapması bakımından sınırlandırırken, norm denetimi ile de devreye girebilmektedir. Zira AYM de mevzuatın karineye uygun düzenlenmesinin önemini ortaya koyan iptal kararları vermiştir. Bu kararlardan örnek vermek gerekirse, açık ceza infaz kurumundaki hükümlülerin, haklarında yedi yıldan az olmamak kaydıyla haklarında bir başka suçtan soruşturma veya kovuşturma açılması durumunda kapalı ceza infaz kurumuna gönderilebileceklerine ilişkin hüküm, AYM tarafından hukuki güvenlik ilkesi ve masumiyet karinesine uygun olmadığı gerekçesi ile iptal edilmiştir⁶³.

İç hukukta masumiyet karinesi, bir suç hakkında hukuki ya da fiili sorumluluk karinelerinin kabulüne bir engel teşkil etmemektedir⁶⁴. Bununla birlikte devletler, söz konusu karinelerin uygulanmasında, kişilerin haklarına yapılabilecek para ya da hapis cezası gibi müdahalelerin ağırlığını göz önüne almalı, “mahkûmiyet kararı vermek için yeterli düzeyde ağırlığı olan, açık ve tutarlı bir karine” olmasını aramalıdır. Karinenin aksinin ispatı mümkün olmalı ve başvurucunun sorumluluktan kurtarabilmesini sağlayabilecek olan savunma haklarının korunması gereklidir⁶⁵.

Masumiyet karinesinin uygulanması kişi hakkında suç şüphesinin başlaması ile gerçekleşir. Bu bağlamda suç şüphesi olmadığında masumiyet karinesinin uygulanabilirliği söz konusu değildir. Yargılamanın ilk aşamasında karine güçlü iken, ilerleyen aşamalarda sanık aleyhine delillerin ortaya çıkmasıyla etkisini kaybeder, suç isnadının ispatlanması ile

⁶¹ Ünal, Osman Gazi. “7499 Sayılı Kanun Sonrası Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Kanun Yolu Denetiminde Gerçekleşen Değişimler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 27, S.1, 2025, s. 555.

⁶² Vesile Sonay, Evik. “Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bakımında Adil Yargılanma Hakkı”, *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3*, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, Yayına Hazırlayan Yener Ünver, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 486.

⁶³ Anayasa Mahkemesi, K.T.: 09.04.2014, E.: 2014/26, K.: 2014/78.

⁶⁴ Bkz. AİHM, Janosevic/Sweden, Appl. No: 34619/97, 23.07.2002; AİHM, Salabiaku/France, Appl. No: 10519/83, 07.10.1988.

⁶⁵ İncoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4*. s.296.

ortadan kalkar. Masumiyet karinesi ilkesinin en önemli amaçları arasında suç isnadı kesinleşinceye kadar kişinin masum kabul edilmesi ve yargılama aşamalarında yetkili makamların kişiye ön yargılı yaklaşımlarının önüne geçilmesi yer almaktadır. Savcılık makamı suç isnadını ispat ile yükümlüdür. İsnat edilen suçun ispat edilememesi halinde “şüpheden sanık yararlanır” ilkesinin uygulanabilirliği mümkün olacaktır. Makul sınırlar dahilinde masumiyet karinesi kişinin tutuklanmasına engel teşkil etmez. Bununla birlikte makul sınırlar üzerindeki tutukluluk halinde masumiyet karinesinin ihlal edilmesi söz konusudur⁶⁶.

Sonuç olarak masumiyet karinesinden bahsedebilmek için, kişinin (sanık ya da şüpheli) bir suçla itham edilmesi bir gerekliliktir. Kişi bir suçla itham edildiğinde yapılacak yargılama işlemlerinin tamamlanmasına kadar suçsuz olarak kabul edilmelidir. Hakkında mahkûmiyet kararının verilebilmesi için de suçlu olduğunun delillerle ispat edilmesi gerekmektedir. Zira şüpheden sanık yararlanır ilkesinin temeli de masumiyet karinesine dayanmaktadır. Bu bağlamda masumiyet karinesi bir anlamda “masum sayılma hakkı” olarak da nitelendirilebilir. Mahkeme tarafından verilen kesin mahkûmiyet kararı ile masumiyet karinesi kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Mahkeme kararı sonucunda suçlu bulunan kişi ise maruz kaldığı uygulamalara, kısıtlamalara ve değerlendirmelere katlanmak durumundadır⁶⁷.

1.3. Masumiyet Karinesinin Tarihsel Süreçte Gelişimi

Uluslararası ve ulusal alanda insan haklarını kapsayan pek çok düzenlemede masumiyet karinesi yer almıştır. Bu bölümde masumiyet karinesinin uluslararası alanda insan hakları belgelerinde ve Türkiye’deki gelişimine yer verilecektir.

1.3.1. Uluslararası insan hakları belgelerinde masumiyet karinesi

Masumiyet hakkı mutlak haklardan olup, uluslararası insan hakları belgelerinin pek çoğunda yer verilmiştir. Tarihsel süreçte öncelikle Avrupa’da ortaya çıkan masumiyet karinesi, hızla tüm dünyaya yayılım göstermiştir. Özellikle Birleşmiş Milletler Genel

⁶⁶ Feyzioğlu, Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, s. 154,155; Kaşıkara, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı ve Türkiye*, s. 197; Durmuş, Tezcan; Mustafa Ruhan, Erdem; Oğuz, Sancakdar. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*. Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 266.

⁶⁷ Çayan, *Adil Yargılanma Hakkı*, s. 189.

Kurulu (BMGK) tarafından hazırlanan sözleşmelerde sıklıkla masumiyet karinesi ifadesinin kullanılması ile birlikte kavram dünya genelinde kabul görmeye başlamıştır. Bu başlık altında uluslararası mevzuatta masumiyet karinesinin ne şekilde yer aldığı ve gelişimi aktarılacaktır.

1.3.1.1. Birleşmiş Milletler düzenlemeleri

Paris'te 10 Aralık 1948 tarihinde gerçekleştirilen BMGK'nın 183. oturumunda kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin⁶⁸ 11/1 maddesinde masumiyet karinesinin; *“Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılanma ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır.”* düzenlemesiyle ilk kez uluslararası bir belgede yer bulduğu görülmektedir. Türkiye'de 48 ülke ile birlikte bildirgeyi imzalamıştır.

Yine BMGK tarafından 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen ve 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılan, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe giren *Kişisel ve Siyasal Haklar Üzerine Uluslararası Anlaşması'nın*⁶⁹ 14/2 maddesinde yer alan düzenlemede suç isnat edilen kişinin suçluluğu hukuka göre ispat edilinceye kadar masum sayılacağı belirtilmiştir⁷⁰. Türkiye'nin 15 Aralık 2000 tarihinde taraf olduğu *Kişisel ve Siyasal Haklar Üzerine Uluslararası Anlaşması'nın* 14/2 maddesinde yer alan;

“Bir suçla itham edilen herkes, yasalara göre suçlu olduğu kesinleşinceye dek masum kabul edilme hakkına sahiptir.” düzenlemesi ile masumiyet karinesi uluslararası alanda güvence altına alınmıştır.

BMGK tarafından yapılan bir diğer düzenleme Milano'da 25 Ağustos ile 6 Eylül 1985 tarihleri arasında onaylanan 29 Kasım 1985 tarih 40/32 Sayılı karar ve 13 Aralık 1985 tarih 40/146 Sayılı kararla onaylanmış olan *Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler Sözleşmesi*'dir⁷¹. Sözleşme metninde masumiyet karinesine ilişkin açık bir hüküm olmasa da *“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin özellikle kanun önünde eşitlik, masumiyet karinesi ve kanunla kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil ve aleni yargılanma hakkını ilkelerini güvence altına alması”* ifadesi yargı erklerinin görev

⁶⁸ Bkz. Bildirgenin tamamı için;

<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/01/EvrenselBeyanname.pdf>

⁶⁹ Bkz. Anlaşmanın tamamı için; <https://www.ihd.org.tr/sasve-medenhaklar-uluslararasi-slees/>

⁷⁰ Koray, Doğan. *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi*. (2. Baskı) Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.143.

⁷¹ Bkz. Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler Sözleşmesi.

icrasında kişiye adil yargılama sunması gerektiğine, aynı zamanda gerekli güvencelerin ve hakların sağlanması hususuna değinildiği görülmektedir.

Bir diğer düzenleme ise BMGK tarafından 29 Kasım 1985 tarihinde kabul edilen 40/33 Sayılı “Birleşmiş Milletler Çocuk Adaletinin Yönetimine Dair Asgari Standart Kurallar (Beijing Kuralları)⁷²” olarak gösterilebilir. Düzenlemede açık bir hüküm olmasa da 7. maddede yer alan;

“Masumiyet karinesi, suçlamanın bildirilmesi, konuşmama hakkı, avukatla temsil edilme hakkı, veli veya vasinin hazır bulunması hakkı, tanıklarla yüzleştirme ve tanıklara çapraz sorgu hakkı, daha üst makama temyiz hakkı ve temel usuli güvenceler yargılamanın her aşamasında güvence altına alınmalıdır.” ifadesi ile masumiyetin korunmasının gerekli olduğuna vurgu yapılmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından masumiyet karinesine ilişkin düzenlemelerin bir diğeri ise BMGK’nın 20 Kasım 1989 tarihinde düzenlediği, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir. Sözleşmedeki 40/2 maddenin (b) ve (i) bentlerinde yer alan düzenlemede haklarında kanunu ihlal ithamı ya da iddiası olan çocuğa yöneltilmiş suçlamanın sabit oluncaya değin masum sayılma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Sözleşme 14 Eylül 1990 tarihinde Türkiye’nin de içinde yer aldığı 43 ülke tarafından imzalanmıştır. Türkiye çekince olarak yaptığı bildirimde ise Sözleşme ’deki 17. 19. ve 30. maddelerini Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Lozan Anlaşması’na uygun şekilde yorumlayarak uygulama hakkını saklı tutmuştur. Sözleşme’nin Türkiye’deki yürürlük tarihi ise 27 Ocak 1995 tarihidir.

Bu uluslararası düzenlemelerde masumiyet karinesinin güvence altına alındığı, bazı durumlarda ise bir diğer hakkın korunması sırasında gözetilmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır.

1.3.1.2. Avrupa’da masumiyet karinesi düzenlemeleri

Avrupa’da masumiyet karinesi ilk kez Kralın yetkilerinin sınırlandırılması amacıyla 1215 tarihli Magna Carta Libertatum⁷³ metninde 39. bölümde yer bulmuştur. Metinde aşağıdaki ifadeler dikkat çekicidir:

⁷² Bkz. Beijing Kuralları.

https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf.

⁷³ Bkz. Magna Carta Libertatum

“...Magna Charta nizamnamesiyle, kendi zümresi tarafından ya da ülke kanunlarıyla yargılanmaksızın hiçbir özgür kişinin yakalanamayacağı, hapse atılamayacağı ya da kişisel özgürlüğünden, haklarından ve serbestçe hareket edebilmekten mahrum bırakılamayacağı, yasadışı kılınamayacağı, sürülemeyeceği, hiçbir biçimde zarara uğratılamayacağı emir ve ilan edilmişti...”

Magna Carta Libertatum metni temelde insan haklarının korunması niteliğine haiz olmasa da kişilere karşı uygulanabilecek kötü muameleleri sınırlandırmayı amaçlamış ve masumiyet karinesini ortaya koyan birtakım kuralları benimsemiştir. Yasalara uygun bir karar olmadığı takdirde özgür bir kişinin tutuklanamayacağı, malı ve mülkünün elinden alınamayacağı, hapsedilemeyeceği ya da kötü muameleyle maruz kalamayacağını belirterek, masumiyet karinesini ortaya koymuştur⁷⁴. Magna Carta Libertatum ile elde edilen kazanımlar 1679 tarihli Habeas Corpus ile öteye taşınmış ve masumiyet karinesinin temelini oluşturan keyfî tutuklamalar önlenmeye çalışılmıştır.

Avrupa’da modern anlamda masumiyet karinesinin Fransa’da doğduğu kabul edilir. 1789 yılında yaşanan Fransız İhtilali sonucunda bir manifesto niteliğinde olan İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi ile açık bir şekilde masumiyet karinesi belirtilmiştir. Bildirinin 9. maddesinde yer alan;

“Her birey suçu ispatlanana kadar masum kabul edilir; suçu kesinleştiğinde ve tutuklanma gereksinimi doğduğunda, yakalanması için zorunlu olmayan her türlü sert davranış ve yasa tarafından ağır biçimde cezalandırılmalıdır” ifadesi masumiyet karinesini ortaya koymaktadır. Bu ifadelerin modern anlamda masumiyet karinesine temel oluşturduğu belirtilmektedir⁷⁵.

Bildirgede suçu ispat edilinceye kadar kişinin masum kabul edilmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Açıkça masumiyet karinesinin belirtilmesi ise tüm dünyada etkili olmuştur. Zira dünyada mevcut olan kişinin suçluluğundan hareket etmek yerine masum olabileceği düşüncesi önem kazanmıştır⁷⁶. İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi’nin etkisiyle düzenlenen 1945 tarihindeki İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile 1950 tarihinde düzenlenen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde masumiyet karinesinin yer bulduğu

⁷⁴ Yalçın Şahinkaya. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 24.

⁷⁵ Walter Gropp. *Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi*, Çev. Osman İsfen, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, 317.

⁷⁶ Abdullah Arslan. “Fransız Devrimi ve 1789 Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi”. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*. C.4, S.1, 2018, s. 23.

görülmektedir. Masumiyet karinesinin günümüzde de önemini koruduğu ve vazgeçilmez bir insan hakkı olduğu ifade edilebilir.

Sözleşmenin 6/2. maddesinde yer alan düzenlemede suç isnat edilen bireyin suçu yasalarca sabit oluncaya değin masum sayılacağı ifade edilmektedir⁷⁷. AİHS kapsamında masumiyet ilkesi adil yargılanma hakkının bir alt ilkesi olarak ele alınırken, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında Strazburg Mahkemesi olarak da bilinen AİHM'nin hükümde geniş yorumlar yapması, yeni içtihatlar çıkarması ile birlikte karine alt ilkeden ziyade temel hak ve özgürlükler kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır⁷⁸.

Avrupa Birliği (AB) tarafından 2000 yılında masumiyet karinesine ilişkin yapılan bir diğer düzenleme ise Avrupa Temel Haklar Şartı Bildirgesi'dir⁷⁹. Söz konusu Şart'ın "Suçsuzluk Karinesi ve Savunma Hakkı" başlıklı 48. maddesinde;

"Suçsuzluk Karinesi ve Savunma Hakkı

1. Suçlanan herkes, yasalara göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar suçsuz kabul edilir.

2. Suçlanan kişilerin savunma haklarına saygı garanti altına alınmıştır." düzenlemesine yer verilmiştir.

1.3.1.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) masumiyet karinesi düzenlemeleri

Masumiyet karinesinin ABD'de de ilk olarak Rhode Island Anayasası'nda yer aldığı görülmektedir. Rhode Island Anayasası'nın 14. maddesindeki hükme göre;

*"Herkesin yasa önünde suçluluğu sabit olana kadar masum sayılır; kişinin güvenlik altına alınması için gerekli olmayan hiçbir şiddet içeren davranışa izin verilemez"*⁸⁰

Masumiyet karinesine ilişkin özellikle hakların başlangıcı olarak Rhode Island Anayasası sonrasındaki en önemli düzenleme ise 12 Haziran 1776 tarihinde Virginia İnsan Hakları Bildirisi ile atılmıştır⁸¹. Bildirinin masumiyet karinesine ilişkin 8. maddesinde;

⁷⁷ Gropp, *Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi*, s. 317.

⁷⁸ Atlıhan. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi", s. 303.

⁷⁹ Bkz. Avrupa Temel Haklar Şartı.

⁸⁰ Atilla Tanrıvermiş. *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 52.

“Bütün ağır ceza ya da diğer ceza davalarında kendisine suçlama yöneltilen kişi, bu isnadın nedenini ve mahiyetini sormak; suçlamayı yapanlar ve tanıklarla yüzleşmek, kendi lehine olan delilleri göstermek ve kendi yöresindeki kişilerden oluşan ve oybirliği ile vereceği karar bulunmadıkça suçlu sayılmamasına yol açacak olan on iki kişiden oluşan yansız bir jüri tarafından hızlı bir biçimde yargılanmak, kendi aleyhine delil göstermeye zorlanmamak hakkına sahiptir. Ülkenin yasalarının gerektirmesi yahut kendisine eşit kişilerin verdiği bir hüküm bulunması hali istisna hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz⁸²” düzenlemesi yer almaktadır.

Hükümde farklı ilkeler olsa da bireyin kendi aleyhine kanıt kullanamaması, oybirliği ile alınan bir karar olmadıkça suçlu sayılamayacağı masumiyet karinesi ilkesi kapsamında ele alınmaktadır⁸³. Ayrıca hükümde masumiyet karinesine ilişkin unsurların tahdidi olarak ifade edildiği görülmektedir. Bu kapsamda hükmün detaylı olarak incelenmesinin gerekli olduğu ifade edilebilir. Buna göre:

Hükümde yer alan *“isnadın nedenini ve mahiyetini sormak”* ifadesinde kişiye yüklenen suçun açık bir şekilde açıklanması gerekliliği anlaşılmalıdır. Kişinin suçlamalar hakkında gereken bilgileri öğrenmesi adına ilgili mercilere yönelteceği soruların mutlaka yanıtlanması gerekecektir. Aksi bir durum kişinin savunma hakkına zarar verebilecektir.

Masumiyet karinesine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı Bildiri’nin 8. maddesi yanında cezalarda ölçülülük ilkesinin yer aldığı 9. maddesi de masumiyet karinesini tamamlayıcı özelliktedir. Hükümde bir kişiden aşırı oranda kefaletin istenemeyeceği gibi aşırı miktarda para cezasına da hükmedilemeyeceği belirtilmektedir. Ayrıca kanunda belirtilen cezalar haricinde olağan dışı başka bir cezaya karar verilemeyeceği de hüküm altına alınmıştır⁸⁴.

Bildirgenin 10. maddesi ise masumiyet karinesini oluşturan önemli bir kurala daha yer verilmiştir. Hükümde şüpheden sanık yararlanır ilkesine yer verilerek bunun kişinin lehine yorumlanması gerektiği ifade edilmiştir.

“...ismi bildirilmeyen suç oluşturduğu düşünülen eylemi özel olarak tanımlanmamış olan ve bu eylemin suç teşkil ettiği delil ile desteklenemeyen herhangi bir kişiyi yakalamak

⁸¹ Gültaş, Veysel. *Geçmişten Günümüze İnsan Hakları*. Bilge Yayınevi, Ankara, 2004, s. 38.

⁸² Gül, Akyılmaz. *Osmanlı Hukukunda Masumiyet-i Şahsiye İlkesi*, Gedikli, Fethi (Ed.); 1.Türk Tarihi Kongresi Bildirileri, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2014, s.166.

⁸³ Şahinkaya, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi*, s. 26.

⁸⁴ Akyılmaz, *Osmanlı Hukukunda Masumiyet-i Şahsiye İlkesi*, s. 166.

üzere herhangi bir memura ya da özel görevliye verilen yakalama/tutuklama yetkileri haksız ve ezici niteliktedir ve bu tür yetkilerin verilmemesi gerekir...”

Virginia İnsan Hakları Bildirgesi açık bir şekilde masumiyet karinesi kavramını içermese de içeriğinde masumiyet karinesi esaslarını barındırmaktadır. Dünyadaki ilk yazılı Anayasa niteliğine sahip olan 1787 Anayasası ile bildirgedeki kazanımlar pekiştirilmiş ve bir adım öteye taşınmıştır⁸⁵. ABD’nde masumiyet karinesine ilişkin düzenlemeler 1791 yılında 1787 Anayasası’na eklenen Haklar Bildirisi ile devam etmiştir⁸⁶.

Bu düzenlemelerin yanı sıra 2 Mayıs 1948 yılında yayımlanan Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi’nde masumiyet karinesine ilişkin 26. maddede yer alan;

“Kendisine suçlama yöneltilen her kişi, suçu kanıtlanana kadar masum sayılır” ifadesine yer verilmiştir.

Ayrıca ABD’de insan haklarının korunmasını önceleyen 22 Kasım 1969 tarihinde düzenlenen Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8/2. maddesinde de;

“Kendisine bir suçlama isnad edilen her kişi, hukuken suçluluğu ispat edilmedikçe, masum sayılma hakkına sahiptir” ifadesi masumiyet karinesini konu almıştır.

1.3.2. Türkiye’de masumiyet karinesinin gelişimi

Uzun bir tarihsel sürece sahip olan Türk hukukunda masumiyet karinesine 1961 Anayasasına kadar rastlanmamaktadır. Bununla birlikte Osmanlı hukukunda açıkça yer almasa da yazılı düzenlemelerde masumiyet karinesine ilişkin atıfların olduğu görülmektedir. Bu dönem pek çok kadı sicilinde masumiyet karinesine rastlanmakla birlikte 1839 Tanzimat Fermanı ile 1856 Islahat Fermanında masumiyet karinesine ilişkin açık bir düzenlemenin olmadığı ifade edilebilir. Modernleşmenin ilk adımları arasında gösterilen ve Türk hukukunun ilk medeni kanunu olarak kabul edilen Mecelle ’de ise 4. maddesinde *“Kesin olarak bilinen bir şey, şüphe ile yok sayılamaz.”* ve 8. maddesinde yer alan *“Kişi asıl olarak doğuştan, suçsuzdur, borçsuzdur.”* ifadelerinin masumiyet karinesine atıf yaptığı belirtilmektedir⁸⁷.

⁸⁵ Bkz. Abdurrahman Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri*, (5. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 102-103.

⁸⁶ Çoşkun Can Aktan; Ahmet Ekinci, *Keyfi Devletten Anayasal Hukuk Devletine Doğru Lex Rex Kanun Kraldan Kural Karardan Üstündür*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 29-34.

⁸⁷ Çayan, *Adil Yargılanma Hakkı*, s. 62.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 29 Ekim 1923 tarihinden itibaren 1924, 1961 ve yürürlüğü devam eden 1982 Anayasası olmak üzere üç Anayasa uygulanmıştır. 1924 Anayasası'nda ne yazık ki masumiyet karinesine yer verilmediği görülmektedir. 1961 Anayasası'nda ise masumiyet karinesi açık bir şekilde yer almamıştır. Bununla birlikte 1961 Anayasası'ndaki “*Cezaların kanuni ve kişisel olması; zorlama yasağı*” başlıklı 33/4. maddesinde yer alan “*Kimse, kendisini veya kanunun gösterdiği yakınlarını suçlandırma sonucu doğuracak beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz*” ifadesinin masumiyet karinesi ile ilgili susma hakkına atıf yaptığı görülmektedir⁸⁸.

Masumiyet karinesi ilk kez 1982 Anayasası'nda açık bir şekilde düzenlenmiştir. Anayasa'da temel hak ve yükümlülüklerinin yer aldığı ikinci bölümde “suç ve cezalara ilişkin esaslar” başlığında 38/4. maddesinde masumiyet ilkesinin düzenlendiği görülmektedir. Hükümde “*suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz*” ifadesi yargılama sürecinde kişinin birtakım kötü muamele ve ithama maruz kalmaması için koruma görevine haizdir. Ayrıca Anayasada 3 Ekim 2001 tarihinde yapılan değişiklikle 36/1. maddesinde adil yargılanma hakkı düzenlenmiş ve anayasal teminat altına alınmış⁸⁹, 38/4. maddesinde ise “*suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz*” ifadesiyle masumiyet karinesinden açık bir şekilde söz edilmiş ve karine açıkça koruma altına alınmıştır⁹⁰. Nitekim AYM'de kişinin kendisine karşı açılmış olan bir kamu davası ya da soruşturma sonucunda beraat etme ya da takipsizlik kararı alma olanağının fiilen ortadan kaldırılarak, davanın açılmasının ya da kesin hükme bağlanmasının ertelenmesi sonucuna neden olan yasal düzenlemeyi Anayasa'nın 36. maddenin yanında 38/4. maddesinde yer alan masumiyet karinesine aykırılık teşkil ettiğini belirterek iptal etmiştir⁹¹.

Anayasada masumiyet karinesi çekirdek haklar içerisinde düzenlenerek, sınırlandırılmaz haklar arasında kabul edilmesi dikkat çekicidir. Zira AİHS' in 15. maddesinde masumiyet karinesinin olağanüstü durumlarda askıya alınamayacağı düzenlenmesi ve 1982 Anayasası'nda karinenin çekirdek haklar arasında gösterilmesi oldukça önemli bir husustur. Anayasanın 15/2. maddesinde yer alan;

⁸⁸ Şahinkaya, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi*, s. 15.

⁸⁹ Nur, Centel. “Uyum Yasaları ve Olası Sonuçları”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ayferi Göze'ye Armağan, ½, 2004, s. 84.

⁹⁰ Bkz. T.C. 1982 Anayasası.

⁹¹ Anayasa Mahkemesi, E. 2001/4, K. 2001/332, K.T. 18.07.2001.

“Birinci fıkrada belirlenen durumlarda savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz, kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez, suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz” düzenlemesi yapılmıştır.

Anayasanın 15/2. maddesindeki hükümle genel olarak olağanüstü haller dahil her zaman masumiyet karinesinin çiğnenmesi kesin olarak yasaklanmıştır⁹². Ayrıca Türkiye’nin de tarafı olduğu Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile de masumiyet karinesinin olağanüstü hallerin de dahil olduğu yükümlülüklerin aynı şekilde kalacağı kategoride değerlendirildiği belirtilmektedir⁹³.

Söz konusu hak günümüzde hukuk devleti ilkesini benimsemiş devletler tarafından sanık/şüpheli hakkı olarak kabul edilmektedir. Bu unsur 5271 sayılı CMK’da açıkça düzenlenmiştir.

Hükümde yer alan *“suçlamayı yapanlar ve tanıklarla yüzleşmek”* ifadesi hukuk devleti ilkesinin önemli bir gereğidir. AYM⁹⁴ ve AİHM⁹⁵ kararlarında şüpheli ile tanığın yüzleşmesi ve sorgulamasının savunma hakkının gereği olduğu ifade edilmektedir. Bu CMK’nın 201.⁹⁶ maddesinde de düzenlenmiştir. Düzenlemede yargılama aşamasında sanığın tanıklara soru sorabileceği kabul edilmektedir.

Hükümde masumiyet karinesi unsurlarından bir diğeri *“kendi aleyhine delil göstermeye zorlanmamak”* ile *“kendi lehine olan delilleri göstermek”* ifadeleridir. Kişinin lehine olacak kanıtların toplanmasını talep etme hakkı ile aleyhine olan kanıtları göstermeye zorlanmama hakkı bir arada uygulandığında savunmanın yerine getirilmesine

⁹² Veysel Dinler, “Ceza Hukukunda Aşınma Sebebi Olarak Terörle Mücadelede Muğlaklık”, *Suç ve Ceza*, S.1, 2019, s. 145.

⁹³ Öznur, Sevdiren. “Olağanüstü Hal Hukukunda Müebbet Kamu Görevinden İhraç Yaptırımının Cezai Niteliği”. *Suç ve Ceza*, S.2, 2018, s. 122.

⁹⁴ Anayasa Mahkemesi, H.T. Başvurusu, Başvuru No: 2017/32857, 17/6/2020, §38.

⁹⁵ AİHM, Medenica v. İsviçre, B.N.: 20491/92, 14/06/2001, §54.

⁹⁶ “(1) Cumhuriyet savcısı, müdafî veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağırılmış diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirler. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, mahkeme başkanı karar verir. Gerektiğinde ilgililer yeniden soru sorabilir. (2) Heyet halinde görev yapan mahkemelerde, heyeti oluşturan hâkimler, birinci fıkrada belirtilen kişilere soru sorabilir.”

katkı sağlayabilecektir. Kişinin lehine olan kanıtların toplanması gereği CMK'nın 160/2⁹⁷ maddesinde hüküm altına alınmıştır. Ayrıca Anayasa'nın 38/5. maddesinde de hiç kimsenin aleyhine olacak kanıtları yargıya sunmakla yükümlü olmadığı kabul edilmiştir.

Bildirinin masumiyet karinesine ilişkin 8. maddesinde hakimlerin tarafsız olmaları gerektiğine ilişkin düzenleme de oldukça önemlidir. Günümüzde hakimlerin tarafsız olmaları hukukun genel ilkeleri bakımından mutlak kabul gören bir durumdur. Uluslararası hukukta hakimlerin tarafsızlığına ilişkin düzenlemeler hem kanunlarda hem de anayasal normlarda yer bulmaktadır. Türk hukukunda da Anayasa ile güvence altına alınmış olan hakimlerin tarafsızlığına ilişkin düzenleme bulunmaktadır.

Bildiride yer alan hükümde “*istisnai haller hariç hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz*” ifadesi de modern hukuk düzenlemeleri ile uyumludur. Anayasa'da bu normun kişi hürriyeti ve güvenliği başlığında geniş olarak düzenlendiği görülmektedir. Tutukluluk halinin istisnai olmasına AYM ve Yargıtay'ın sıklıkla vurgu yaptığı bilinmektedir. Aynı zamanda tutuklama kararının Anayasa'nın 19/3. maddesindeki hükümler ve AİHS'nin 5. maddesinde yer alan koşullar çerçevesinde alınması gerekmektedir. Bu bağlamda yargı organları tarafından tutuklama tedbirinin en son uygulanması gerektiği ifade edilebilir. Tutuklanmaya göre öncelikle CMK m.109'da yer alan adli kontrol kurumunun uygulanması gerekir. Bu şekilde de amaca ulaşılması mümkündür.

1.4. Masumiyet Karinesinin Uygulanabilirliği Bakımından Suç İsnadının Varlığı

Anayasa'nın 38/4. maddesi ve AİHS'nin 6/2. maddesi gereğince masumiyet karinesinin uygulanabilirliği için suç isnadının varlığı ön koşul olarak kabul edilmektedir⁹⁸. Bu bağlamda suç isnadı kavramının detaylıca irdelenmesinde yarar bulunmaktadır.

AİHS'de yer verilen suç isnadı ifadesi AİHM'ye göre; Sözleşme'ye taraf üyelerden bağımsız olarak ele alınmalıdır⁹⁹. AİHM içtihatlarında ise kişinin suç işlediğine ilişkin iddianın yetkili merciler ve makamlar tarafından bildirilmesi şeklinde ifade

⁹⁷ “Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.”

⁹⁸ Feyzioğlu, Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, s. 145.

⁹⁹ Feyyaz Gölcüklü. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılanma”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.49, S.01, Ocak 1994, 206.

edilmektedir¹⁰⁰. AİHM, suçlamanın şekline, suçlayanın sıfatına ve suçlamanın zamanına nazaran isnadın içeriğinin daha önemli olduğunu kabul etmektedir¹⁰¹.

AİHM'ne göre masumiyet karinesi, hakkında suç isnadı olan ya da ceza yargılamasından beraat edenlerin hukuk önünde masum olduğunu ve buna uygun şekilde kendilerine muamele edilmesi gerektiğini ifade eden bir karinedir. Masumiyet karinesi ceza yargılamasında bir usul güvencesi olsa da korumanın etkili şekilde sağlanabilmesi ve uygulanabilir olması adına beraat eden ya da ceza yargılaması devam edenlere kamu otoriteleri ya da görevliler tarafından suçlularmış gibi davranılmasının önlenmesi gerektiğini kabul etmektedir¹⁰². Bu bağlamda kural olarak masumiyet karinesi hakkında suç isnadı olan, bununla birlikte henüz mahkûmiyet kararı verilmemiş olan kişileri kapsadığı ifade edilebilir.

Suç isnadı olduğundan bahsedebilmek için ceza davasının açılması gerekmemektedir. AİHS' in 6. maddesi savunma hakkını teminat altına almayı amaçlamaktadır. Kişinin suç işlemiş olduğu şüphesiyle gözaltına alınması, yakalanması ya da tutuklanması, soruşturmanın başlaması, kişinin durumu doğrudan etkilediğinden suç isnadı olarak kabul edilir¹⁰³. Bununla birlikte doğrudan kişiyle alakalı olmayan tanık dinletilmesi gibi durumlar suç isnadı olarak değerlendirilememektedir¹⁰⁴.

Suç isnadı kavramı Anayasa Mahkemesi tarafından da AİHM kararları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre suç isnadı yetkili kişiler tarafından kişiye suç işlediği iddiasının bildirildiği ya da gözaltı, arama gibi tedbirler gibi kişinin isnattan doğrudan etkilendiği anda başlamaktadır¹⁰⁵. Anayasa Mahkemesi kararlarına göre; kamu davasının açılması¹⁰⁶, başvurunun gözaltına alınması¹⁰⁷, başvurunun savunma yapması¹⁰⁸, başvurunun işyeri ve evinde arama yapılması¹⁰⁹, başvurunun

¹⁰⁰ Inceoğlu. *İHAM Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, s. 101.

¹⁰¹ Gözübüyük; Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, s. 275.

¹⁰² AİHM, Allen/Birleşik Krallık [BD], B. No: 25424/09, 12/7/2013, §§ 92-105 ve 120-126.

¹⁰³ Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılanma*, s. 206.

¹⁰⁴ Feyzioğlu, *Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, s. 145.

¹⁰⁵ Anayasa Mahkemesi, Ersin Ceyhan, 09.01.2014, Başvuru No: 2013/695, p. 35.

¹⁰⁶ Anayasa Mahkemesi, 06.04.2016, Ferdi Koç, Başvuru No: 2013/3398, p. 26.

¹⁰⁷ Anayasa Mahkemesi, Ersin Ceyhan, 09.01.2014, Başvuru No: 2013/695, p. 35.

¹⁰⁸ Anayasa Mahkemesi, Ramazan Yıldız, 16.10.2014, Başvuru No: 2014/2354, p. 40.

¹⁰⁹ Anayasa Mahkemesi, Yıldırım Özbey ve Diğerleri, 08.09.2015, Başvuru No: 2014/18932, p. 96.

yakalanması¹¹⁰, başvuru hakkında soruşturma yapılması¹¹¹, ifadeye çağırılması¹¹² gibi durumlarda suç isnadının mevcudiyeti kabul edilmektedir.

Masumiyet karinesi, bir kişinin suç işlediğine ilişkin kesin bir yargı kararı olmaksızın suçlu kabul edilmemesinin güvencesidir. Bu nedenle kişinin masumiyeti asıldır ve suçluluğun ispatı iddia makamındadır. Kişinin suçsuzluğunu ispat yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra bir kişi suçu hükmen sabit oluncaya değin kamu otoriteleri ve yargı makamları tarafından suçlu muamelesine tabi tutulamayacağı gibi suçlu olarak da nitelendirilemez. Diğer bir anlatımla masumiyet karinesi, kişi hakkında suç isnadı olsa da suç ithamı ispat edilinceye kadar kişinin suçsuz kabul edilmesi olarak tanımlanabilir¹¹³. Bununla birlikte kişi bir suçla itham edildiğinde suçlamanın niteliği ve nedeni hususunda en kısa sürede bilgilendirilmelidir. Suç isnadına ilişkin olarak kişiye verilecek bilgi içeriğinde suçlandığı fiil ve söz konusu fiilin hukuki nitelendirilmesi yer almalıdır¹¹⁴. Suç isnadı yapılan kişinin bilgilendirilmemesi halinde; delil getirme ve savunma hakkı doğrudan ihlal edilirken, masumiyet karinesi dolaylı yoldan ihlal edilecektir¹¹⁵.

Yargılama süreci bir bütün olarak kabul edildiğinden masumiyet karinesi kanun yollarının tüketilmesine kadar uygulama alanı bulur. Masumiyet karinesi, bir kişiye karşı yürütülen yargılamada takipsizlik kararı verilse de uygulanmaktadır¹¹⁶. Ancak kişi belirli bir suçtan dolayı bir kez düzgün olarak mahkûm edildiğinde, hüküm ve cezanın belirlenme sürecinde kişinin karakteri ve davranışlarının hakkında suçlamaların olması, bunların bağımsız bir suç isnadını oluşturacak düzeye ulaşmadığı müddetçe, AİHS'nin 6/2. maddesi uygulanmaz¹¹⁷.

Masumiyet karinesi, genelde mahkemede yargılama aşamasında önemlidir. Ceza soruşturması aşamasında, parmak izi, kan solunum testleri, kimlik tespiti ya da resmî kurumlara kişinin aleyhinde delil sunulması durumunda masumiyet karinesi koruma

¹¹⁰ Anayasa Mahkemesi, Tacettin Pahsa, 15.10.2014, Başvuru No: 2014/7204, p. 36.

¹¹¹ Anayasa Mahkemesi, A.V. Başvurusu, 11.12.2014, Başvuru No: 2013/216, p. 39.

¹¹² Anayasa Mahkemesi, 09.01.2012, B.E. Başvurusu, Başvuru No: 2012/625, p. 36-37.

¹¹³ Hüseyin, Şık. "Suçsuzluk Karinesi". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S.1, 2012, s. 104.

¹¹⁴ Çayan, *Adil Yargılanma Hakkı*, s. 161.

¹¹⁵ Çayan, *Masumiyet Karinesi Doktrini*. s. 79.

¹¹⁶ Bkz. AİHM, Minelli/Switzerland, Appl. No: 8660/79, 25.03.1983.

¹¹⁷ İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4*, s. 298; Bkz. AİHM, Phillips/U.K., Appl. No: 41087/98, 05.07.2001, §§ 35-36.

sağlamamakta olup, bunlar genelde kendini suçlayıcı delil sunmaya zorlanmama hakkının bir parçası olarak tartışılmaktadır¹¹⁸.

Masumiyet karinesinin uygulanabilirliği, haksız yargılama ve tutuklama karşısında açılacak tazminat davalarında da söz konusu olabilmektedir. Sanığın şüpheden yararlanarak beraat ettiği esasına dayanarak tazminat talebinin reddedilmesi, masumiyet karinesine aykırılık oluşturmaktadır. Bir beraat kararının kesinleşmesinden sonra, bir daha şüpheden yararlanılması kabul edilemez¹¹⁹. Kesin karar verildikten sonra, sanık hakkında şüphe halinin olduğu yönünde bir imada bulunulmadığı takdirde kesin kararın verilmesi esnasında sanığın suçlu olduğu yönünde kesin tespitler olmadan, şüphe halinin mevcudiyetini belirtmek mümkün olabilmektedir. Örneğin, şüphe halinin olduğu ancak delil yetersizliğinden dolayı davanın açılmadığına ilişkin tespit yapılmasının masumiyet karinesine aykırılık teşkil etmediği belirtilmiştir¹²⁰.

1.5. Masumiyet Karinesi ile Bağlantılı Hak ve İlkeler

Masumiyet karinesinin sanığın adil yargılanma güvencesinin özü olduğu dikkate alındığında, karinenin doğurduğu bazı hak ve ilkelerin doğal olarak karinenin bir uzantısı olduğu ifade edilmektedir. Masumiyet karinesinin ceza muhakemesinin yapılmasının nedeni olmasından dolayı adil yargılanma güvencesi altındaki hak ve ilkelerin masumiyet karinesinin dolaylı bir sonucu olarak görülmesi mümkündür. Çalışmada bunların başlıcaları arasında yer alan şüpheden sanık yararlanır ilkesi, susma hakkı ve lekelenme hakkı incelenmiştir. Bunların haricinde savunma hakkı, yargılama makamlarının tarafsızlığı, silahların eşitliği gibi hak ve ilkeler sayılabilir¹²¹.

1.5.1. Şüpheden sanık yararlanır ilkesi “in dubio pro reo”

Temelde olaylar üzerinden gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, suç failinin cezalandırılmasını ve kamu düzenini sağlamak amacını taşıyan ceza muhakemesinin en önemli prensipleri arasında “şüpheden sanık yararlanır” ilkesinin yer aldığı bilinmektedir.

¹¹⁸ Inceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4*, s. 299.

¹¹⁹ Bkz. AİHM, *Asan Rushiti/Austria*, Appl. No: 28389/95, 21.03.2000, § 31; AİHM, *Sekanina/Austria*, Appl. No: 13126/87, 25.08.1993, § 30; AİHM, *Lamanna/Austria*, 28923/95, 10.07.2001, § 38.

¹²⁰ Bkz. AİHM, *Marziano/Italie*, Req. No: 45313/99, 28.11.2002.

¹²¹ Atlıhan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi*, s. 294-295.

Söz konusu ilke, suç isnadı olan sanığın suçtan dolayı cezalandırılması için, isnat edilen suçun açık ve net olarak, şüpheye yer vermeyecek şekilde ispat edilmesini açıklamaktadır. İlke, aydınlatılmamış ve şüpheli olayların varsayımlar üzerinden sanık aleyhine değerlendirme yapılamayacağını amaç edinmektedir¹²². Şüpheden sanık yararlanır ilkesi kapsamında ve 5271 sayılı CMK'nın 223/2-e maddesine göre kesin olarak suçun ispatlanamadığı hallerde sanık lehine yorumlama yapılmalı ve beraat kararı verilmelidir. Bu hususta Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun da vermiş olduğu bir kararda ilkeyi vurguladığı ve cezalandırmada tam bir kesinlik aradığı, en küçük bir şüphenin olması halinde bunun sanık lehine yorumlanması gerektiğini belirtmektedir¹²³.

Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin en önemli hususu yargılama sonucunda gerçekliğe ulaşma noktasında bir şüphenin ortaya çıkması halinde, şüphenin her zaman sanık yararına uygulanmasını gerektirmesidir. İspatlanamayan her durum mutlaka tereddüde neden olacaktır. Tereddüt durumunda ise kişiyi cezalandırmak vicdanen kabul edilemeyecek bir durumdur. Masumiyet karinesinin ayrılmaz alt bir ilkesi olan şüpheden sanık yararlanır ilkesi AİHS'nin 6. maddesinde yer alan masumiyet karinesinden ortaya çıkmıştır¹²⁴.

İlkenin sanığın suçlu olmadığını ispat etme yükümlülüğünü de ortadan kaldırdığı açıktır. Ceza muhakemesinde kanuni delil sisteminin kabul görmemesi de şüpheden sanık yararlanır ilkesinin bir sonucudur¹²⁵. Netice olarak ceza yargılamasında sanık hâkimi ikna etmek zorunluluğunda değildir. Hâkim resen araştırma ilkesi gereğince araştırmayı yapacaktır. Ayrıca kamu davalarında ispat yükü savcının üzerinedir. İddia makamındaki savcı hazırlamış olduğu iddianame ile sanığa suç isnat eder. Bu nedenle sanığın savunma yapmaması halinde dahi masumiyet karinesi gereğince bu sanığın aleyhine yorumlanamaz¹²⁶.

Masumiyet karinesinin bir sonucu şüpheden sanık yararlanır ilkesidir. Kişinin gerçekte masum olduğu halde cezalandırılması durumu adalete güveni sarsacak bir durumdur. Bu durumların sayıca fazla yaşanması ise toplumsal huzuru da olumsuz anlamda etkiler. Bundan dolayı ceza normları baş aktör olarak masumiyet karinesini kabul

¹²² Doğan, *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi*, s. 180.

¹²³ Yargıtay CGK, 2017/1173 E., 2019/674 K. sayılı, K. T.: 26.11.2019.

¹²⁴ Doğan, *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi*, s. 108

¹²⁵ Dönmezer, *Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler*, s. 69.

¹²⁶ Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 160.

ederek, suçlu kişinin cezasız kalmasını suçsuz kişinin mahkumiyetine tercih etmişlerdir¹²⁷. Kanaatimizce ilke her zaman korunması gereken ve hukuk alanında vazgeçilmesi mümkün olmayan bir insan hakkıdır. Ceza yargılamasının her aşamasında devletin bireyler karşısındaki orantısız gücü ortadadır. Bunun karşısında sanık veya şüpheli lehine bir tereddüt olması halinde mutlak olarak sanık veya şüpheli lehine yorumlanması yerindedir. Aksi durumda bireylerin hukuksuz ve haksız yargılamalarla karşı karşıya kalmaları, istenmeyen neticelerin ortaya çıkması söz konusu olabilir.

1.5.2. Susma hakkı

Susma hakkı, adil yargılanma hakkının bir parçası olup, Anayasa'nın 38. maddesinde yer alan *"Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz"* hükmünde ele alınmıştır. Söz konusu hükümle şüpheliye/sanığa susma hakkı tanınmıştır. AİHM içtihatlarında ise susma hakkının doksanlı yıllardan itibaren yer aldığı ifade edilmektedir¹²⁸. Susma hakkının CMK m.147/1-e bendinde ise *"yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu söylenir"* şeklinde ifade edildiği görülmektedir.

AİHS'de açıkça susma hakkına yer verilmese de bunun bir eksiklik olduğu düşünülmemelidir. Çünkü AİHS 3. maddede yer alan düzenlemeye göre, insanlık dışı, onur kırıcı muamele, işkence yasaklandığı için hiç kimse istemediği takdirde açıklamaya yapmaya zorlanamayacaktır¹²⁹. Susma hakkı 6. maddede zımnen yer almakta, adil yargılanma hakkının esaslı bir unsurunu oluşturmaktadır¹³⁰. Bundan dolayı AİHM susma hakkına ilişkin kararlarında masumiyet karinesi yerine adil yargılama hakkı çerçevesinde değerlendirme yapmaktadır.

AİHS'nin 6. maddesinde her ne kadar belirtildiği üzere açıkça susma hakkından bahsedilmese de AİHM'ye göre susma hakkı adil yargılama hakkının esasını oluşturmaktadır. Mahkeme'nin Saunders kararında, müfettişlerin başvurusunun müdür olduğu şirketin devredilmesi olayında cezai yaptırım tehdidiyle başvurucudan elde ettikleri

¹²⁷ Ahmet, Gökçen; Mehmet Emin, Alşahin; Kerim, Çakır; Murat, Balcı. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (4. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara 2020, s. 121; Deniz Erol, Er. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Hukukumuzda Sanık Hakları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 212.

¹²⁸ İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 263.

¹²⁹ Şahinkaya, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi*, s. 161.

¹³⁰ Anne Peters, "Adil Yargılanma (m.6 f.1 ve 2)," Çev. Mahmut Koca, *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku*, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuk Serisi 3, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 125.

bilgilerin, mahkûmiyet kararında delil olarak kullanılmasını AİHS'nin 6. maddesinin ihlali olarak kabul etmiştir¹³¹.

AİHM kararlarında öncelikle sadece susma hakkına dayanarak mahkûmiyet hükmünün verilemeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca kişinin susma hakkını kullanması ve bunun aleyhe yorumlanmasının adil yargılama hakkının ihlali olup olmadığının değerlendirmesinde “suskunluk anında somut durumun” göz önüne alınmasını da belirtmektedir. Sanığın suskunluğunun suçluluk olarak değerlendirilmemesi sonucuna varılmaktadır¹³².

Ceza yargılamasında susma hakkı sanığa tanınan önemli bir savunma mekanizmasıdır. Latince “*nemo tenetur se ipsum prodere*” şeklinde ifade edilen susma hakkı en basit haliyle kimsenin kendisinin ceza yargılamasına kendi hareketiyle iştirak etme zorunluluğu bulunmamaktadır, şeklinde açıklanabilir¹³³. Susma hakkı uyarınca kişinin kendisini suçlamaması, aleyhine beyanlarda bulunmaması, aleyhine neticelenecek işlemlere katılmaması ve baskı altında verdiği ifadenin kişi aleyhine kullanılamaması söz konusudur. Bu hak her düzeydeki suç tiplerine uygulanmakta ve kişinin ifadesinin alınması aşamasından itibaren var olmaktadır¹³⁴. Kapsamı oldukça geniş dosyalarda ya da soruşturma evresinde delillerin tam olarak toplanmadığı ya da delillere ulaşmanın zor olduğu durumlarda sanık ve şüphelinin verdiği ilk beyanların yargılamada istenmeyen neticelere yol açabilmektedir. Bunun gibi durumlarda da savunma anlamında susma hakkı başvurulması gereken önemli bir haktır¹³⁵. Ayrıca sorgulama yapan yargı görevlileri ya da kolluk mercileri tarafından şüpheliye bizzat susma hakkının varlığı ifade edilmelidir. Bunu üçüncü bir şahıs yapmamalıdır. Şüphelinin müdafisine bildirim yapılması doğru değildir. Şüphelinin susma hakkını bilmesi de bildirim yapılmasına engel teşkil etmemektedir¹³⁶.

Sanık ve şüphelinin susma hakkını kullanması durumunda hiçbir surette aleyhine değerlendirme yapılamaz. Zira susma hakkı sanık ve şüpheli yararına oluşturulmuştur. Susma hakkı bu şekilde isnat edilen suçun kabulü anlamını taşımamaktadır. Yargılama makamları maddi gerçekliği ortaya koyacak mercilerdir. Sanığın ve şüphelinin kendi

¹³¹ AİHM, Saunders/The United Kingdom, 17.12.1996, § 68-69.

¹³² Gözübüyük; Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, s. 294.

¹³³ Cumhuriyet, Şahin *Ceza Muhakemesi Hukuku 1*, (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 146.

¹³⁴ Sibel, İnceoğlu. *Adil Yargılama Hakkı ve Yargı Etiği*, İnsan Hakları Reformlarının Uygulanmasına Destek Projesi Basımı, Ankara, 2007, s. 77; Rasih Feridun, Sencer. “*Adil Yargılama Hakkı*”, *İzmir Barosu Dergisi*, S.2, 2013, s. 141.

¹³⁵ Nuran, Haydar. *Susma Hakkı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 39.

¹³⁶ Şahin *Ceza Muhakemesi Hukuku 1*, s. 146.

aleyhine beyanda bulunması beklenmeyeceği gibi isnat edilen suçlu kabul etmeyerek beyanının doğru olmaması da savunma hakkıdır. Bu hususta Yargıtay'ın bir kararı bulunmaktadır¹³⁷.

1.5.3. Lekelenmeme hakkı

Teknolojik gelişmelerle birlikte bilgiye hızlı erişimin sağlanması, adli olayların kısa sürede geniş kitlelere ulaşmasında etkili olmuştur. Özellikle gizlilik içerisinde yürütülmesi gerekli olan ceza soruşturmalarında suç şüphelisi kişilerin pek çok bilgisinin toplumla paylaşılmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda henüz suçluluğu üzerinde şüphe olan kişiler hakkında toplumda suçlu olduklarına dair önyargılar olmakta, kişilerin itibar ve şerefleri zarar görebilmektedir. Bu durum ceza yargılamasında lekelenmeme hakkını öne çıkarmaktadır. Diğer bir ifade ile ceza adaletinin sağlanmasında henüz suçlu kesinleşmemiş, mahkûm olmamış sanık hakkında doğru ve/veya yanlış bilgilerin paylaşılması, diğer kişilerin zihinlerinde kişinin suçlu olduğuna dair önyargı oluşturmakta ve toplumdaki itibarını ve statüsünü sarsmaktadır¹³⁸.

Masumiyet karinesinin içerisinde yer alan lekelenmeme hakkının birlikte ele alınmasında yarar vardır. Lekelenmeme hakkı, bir anlamda masumiyet karinesi sonucunda ortaya çıkmış olup, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında geçerlidir¹³⁹. Zira kovuşturma evresi sonunda verilen kararlar arasında HAGB kararı Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun kararındaki¹⁴⁰ gibi lekelenmeme hakkını koruyan düzenlemeler arasındadır. Ayrıca soruşturma aşamasında da Cumhuriyet savcısı ya da kolluğun aldığı ifadelerin, dosya kapsamındaki delillerin ya da telefon dinleme tutanaklarının basın yoluyla paylaşılması, adliyyede ya da adli işlemlerin gerçekleştirildiği süreçte video veya fotoğraf çekilmesi söz konusu değildir¹⁴¹. Bunun gerçekleşmesi sonucunda lekelenmeme hakkı ve masumiyet karinesinin ihlaline neden olacağı ortadadır.

Lekelenmeme hakkının korunması anlamında en önemli müesseselerden biri de soruşturmaya yer olmadığı kararı (SYOK) olmaktadır. Basit bir başlangıç şüphesinin

¹³⁷ Yargıtay 4. CD., T. 04/07/2017, E. 87, K. 352.

¹³⁸ Eyüp Kara, "Lekelenmeme Hakkı". *Adalet Dergisi*, S. 43, 2012, s. 188; Gülsün, Ramazan, "İnsan Onuru ve Lekelenmeme Hakkı". *International Journal Of Legal Progress*, C.1, S.2, 2015, s. 17-42.

¹³⁹ Veli Özer, Özbek; Mehmet Nihat, Kanbur; Koray, Doğan; Pınar, Bacaksız; İlker, Tepe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, s. 269.

¹⁴⁰ Yargıtay CGK E.2011/2-376 K.2012/90 T.13.03.2012.

¹⁴¹ Ünver; Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 19.

olması şüpheli sıfatının alınabilmesi için gereklidir (CMK m.160). Bununla birlikte olaylara dayalı olmayan, yalnız basit bir tahmine dayalı şüphenin olması durumu soruşturmanın başlaması ve buna bağlı olarak şüpheli sıfatının alınmasına yeterli olmamaktadır¹⁴². Kişinin suçsuzluğu asıldır. Bu aşamada Cumhuriyet Savcısının soruşturmayı başlatmakla sorumlu olma sıfatıyla kişiye şüpheli sıfatını verecek işlemlerde çok dikkatli olması zorunludur. Bunun soruşturma aşaması ile başlayan muhakeme süreci tamamlandıktan sonra dahi devam eden lekelenmeme hakkı kapsamında ele alınması gereklidir¹⁴³. Cumhuriyet Savcılarına verilen SYOK yetkisi lekelenmeme hakkının tesisine yönelik olup, 7078 Sayılı Kanun'un 140 maddesi ile CMK 158. maddesine 6. fıkra olarak eklenmiştir. SYOK düzenlemesi kişinin doğrudan toplumda ve çevresinde onurunu ve itibarını zedeleyebilecek şüpheli sıfatı ile temel hak ve özgürlüklerinde oluşacak zararların önlenmesine yöneliktir. Düzenleme Cumhuriyet Savcısına, suç isnadına dair şikâyetler ve ihbarlar sonucunda soruşturma açmak, soruşturmanın koşulları mevcut değil ise kovuşturmayla yer olmadığına karar vermek yanında soruşturmayla yer olmadığına dair karar verme yetkisini vermektedir¹⁴⁴.

Toplumda bir kişi hakkında soruşturma başlatıldığında ilginin arttığı, soruşturma ya da kovuşturma sonrasında ve kişinin aklanması hususunda ilginin aynı düzeyde olmadığı bilinmektedir. Kişi hakkındaki suç ithamının ortaya çıkmasıyla, kişi toplumda belli oranda lekelenmekte ve etkisi uzun sürmektedir. Genel ve somut olmayan iddialarla yapılan şikâyet ve ihbarla kişi hakkında soruşturma aşamasına başlanması masumiyet karinesinin ve lekelenmeme hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Kanun'da SYOK verilmiş olan kişiye şüpheli sıfatının verilemeyeceği düzenlenmiştir. Bu bağlamda düzenlemede haklarında ihbar ve şikâyet olanların lekelenmeme haklarının korunduğunun ifade edildiği söylenebilir¹⁴⁵. SYOK düzenlemesinin yapıldığı CMK 158/6 maddesinde yer alan fiilin suç oluşturmadığına ilişkin araştırma yapılmasını gerektirmediğinin açıkça anlaşılmasına dair ifade bunu ortaya koymaktadır. Cumhuriyet Savcısı bu durumda SYOK verebilecektir. Bununla birlikte Cumhuriyet Savcısı fiilin açıkça suç oluşturmadığının anlaşılması

¹⁴² Nurullah, Kunter; Feridun, Yenisey. *Ceza Muhakemesi Hukuku-I. Kitap (Öğrenme Kitabı)*, Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri, 12, Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2002, s. 108.

¹⁴³ Kızıllarslan, Hakan. "Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:144, 2019, s. 59-104.

¹⁴⁴ Şenol, Cem. "Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (CMK m.158 f.6)". *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 81, S.3, 2024, s.749.

¹⁴⁵ Kızıllarslan, Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi, s. 12; Aygün Eşitli, Ezgi. Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Dair Karar, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2022, s. 65.

durumunda SYOK verebilir. Ancak araştırma sonucunda basit şüphe ya da başlangıç şüphesi olması halinde soruşturmanın başlaması gerekecektir. SYOK, hukuki sonuç doğuran adli nitelikte bir karardır. Düzenlemenin gerekçesinde şikâyet ve ihbarların soruşturma başlatılmadan bir hukuki sonuca bağlanması amaçlanmaktadır¹⁴⁶.

Ceza muhakemesinde geçerliliği olan bazı ilkelerde olduğu gibi Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) düzenlenen suçlarının bazıları da lekelenmeme hakkına yönelik olmaktadır. TCK'da soruşturmanın gizliliğinin ihlalini düzenleyen m. 285 ile soruşturma ve kovuşturmaya dair kayıtların yetkisiz şekilde kayıt altına alınması ve nakledilmesi suçunu düzenleyen m. 286 masumiyet karinesinin ihlalinin engellenmesi ve lekelenmeme hakkının zarar görmemesi amacıyla yapılmış düzenlemeler arasındadır¹⁴⁷.

Yargılamanın hakkaniyete uygun yapılabilmesi için gereken koşulları düzenleyen adil yargılanma hakkı çerçevesinde, mahkemeye ilişkin koşullar, savunmaya ve masumiyet karinesine ilişkin haklar yer almaktadır. Yargılama sürecinin soruşturma ve kovuşturma aşamalarında adil yargılanma ilkelerine dikkat edilmelidir. Bu bağlamda kişinin itibarı, şeref ve haysiyeti korunarak, bunlara zarar gelmesini önleyen lekelenmeme hakkı masumiyet karinesi ile yakından ilişkili olmaktadır¹⁴⁸.

Masumiyet karinesi ile üzerinde suç şüphesi olan kişinin suçlu muamelesi görmesinin önlenmesi amaçlanmaktadır. Lekelenmeme hakkında ise bu durumda kişinin toplumdaki itibar, saygınlık ve onurunun korunmasına da çalışılmaktadır. Bu bakımdan masumiyet karinesi ile lekelenmeme hakkı birbirlerine sıkı bir bağ ile bağlıdır. Bununla birlikte lekelenmeme hakkının masumiyet karinesine göre bağımsız bir yapıda olduğu ifade edilmektedir¹⁴⁹.

1.6. Anayasa Mahkemesinin Adil Yargılanma Hakkı ve Masumiyet Karinesine Yaklaşımı

Anayasa Mahkemesi uygulamalarına adil yargılanma hakkı açısından bakıldığında içtihatlar; beraat, yeniden yargılama ve hükmün geri bırakılmasına ilişkin kararlar şeklinde

¹⁴⁶ Berrin, Akbulut. "Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (TCK M. 158/6)", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, C.10, S.1, 2022, s.161,163.

¹⁴⁷ Cumhur, Şahin; Neslihan, Göktürk. *Ceza Muhakemesi Hukuku I.* (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş Bası 9), Seçkin Yayıncılık, Ankara Eylül 2018, s. 148.

¹⁴⁸ Fatih, Akıncı. "Lekelenmeme Hakkı". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 43, 2020, s. 177.

¹⁴⁹ Kara, Lekelenmeme Hakkı, s. 190-191.

ayrılabilir.¹⁵⁰ Mahkeme ayrıca idari suç ve idari yaptırıma ilişkin adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesini de dikkate almıştır. AYM içtihatlarında, özellikle bireysel başvurular yoluyla, adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesine ilişkin kararlar sıklıkla verilmektedir.¹⁵¹ Bu konuda bireysel başvuruları değerlendirirken masumiyet karinesine ilişkin bölümlerin yaklaşımları aşağıda belirtilen hususlar bakımından farklılık gösterebilmektedir.

1.6.1. Yargılamanın beraat kararı ile sonuçlandığı durumlar

AYM'nin çok önem verdiği konulardan biri; bir kişinin daha önce davadan beraat etmesinin sadece bir karar ya da dava olarak görülmemesidir. Çünkü bu şekilde kişinin suçlu olduğu veya masumiyet karinesini ihlal ettiği sonucuna varılamaz.¹⁵² Karar gerekçelerinde kullanılan dilin bütünüyle değerlendirilmesi gerektirmektedir. Bu şekilde, kişinin masumiyetini gösteren bir eylemde bulunduğuna ilişkin ön varsayıma dayanarak bir kararın verilip verilmediğini doğru bir şekilde değerlendirmek mümkündür.¹⁵³ Beraat kararı, bu kararın dayandığı yargılamadaki iddiaya ilişkin olaylara dayandırılmıştır. Bu durum masumiyet karinesine aykırılık teşkil edebilecektir. Suçsuzluk kararının aksine kişiyi suçsuz olarak değerlendirmekten kaçınılmalıdır. Ayrıca, söz konusu kararın gerekçesi, suçluluğun ilgili mahkeme kararıyla kanıtlanmadığı durumlarda, başvurunun yukarıda açıklanan eylemlerden suçlu olduğuna dair inancı yansıtmamalıdır. Kararlar, başvurunun suçlandığı fiili işlediği varsayımına dayandırılmamalıdır.

Diğer durumlarda İdare Mahkemesi, karar verirken değerlendirme yaparken dikkatli davranmalı ve ceza mahkemesinin beraatini sorgulayacak ifadeler kullanmaktan kaçınılmalıdır.¹⁵⁴ AYM, bazı olguların Anayasa'ya aykırı olmadığı görüşündedir. Beraat ve örneğin bir başka mahkeme kararında beraat eden kişi suç işlemekle suçlanıyor. Kişinin bu yönde eğilim gösterdiği ifadelerin kullanılmasının ve beraat edeceğine ilişkin açıklamanın masumiyet karinesine halel getirmediği veya ihlal etmediği kanaatine varılmıştır.¹⁵⁵ AYM

¹⁵⁰ İnceoğlu, *İHAM Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, s. 292.

¹⁵¹ Bkz. İnceoğlu, *İHAM Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*, s. 293.

¹⁵² Anayasa Mahkemesi, Ahmet Urhan, Başvuru No: 2014/13961, T. 09.10.2019, § 23.

¹⁵³ Göğüş, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Çerçevesinde Masumiyet Karinesi*, s. 53.

¹⁵⁴ Yıldırım, "Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi", s. 505-506.

¹⁵⁵ Anayasa Mahkemesi, Ali Turhan, Başvuru No: 2014/20484, T. 06.12.2017.

masumiyet karinesini de bu bağlamda değerlendirmiştir. Mahkemede kullanılan ifadelerin; bu ifadenin cezai işlemlere ilişkin davalarda kısmen yapıcı ihlal olarak değerlendirildiği belirtilebilir. Örneğin AYM'nin, 38. maddesi (...) ``Söz konusu kararın gerekçesinde yer alan açıklamadan başvurucunun suçluluğunun gösterildiği anlaşılmaktadır...") ``Bu bağlamda mahkemenin gerekçelerinde kullandığı dilin başvurucunun masumiyet karinesine saygı ilkesine uygun olduğu söylenemez." Başvurucu hakkında yürütülen ceza yargılamasına atıfta bulunmaktadır ve başvuru suçludur. ``Söz konusu fiili işlediğini ve suçlu olduğunun hükmünün cezaya yansıdığını tespit edersek başvuru Anayasa'nın 38. maddesini ihlal etmiş demektir." Yargılamak için masumiyet karinesi geçerlidir."

AYM'nin¹⁵⁶ bir başka kararına konu olayda "Başvurucunun, Anayasa'nın 19. ve 38. maddelerine aykırı olarak kanunda öngörülen azami hapis cezası olan yılını çekmesine rağmen tahliye edilmediği ileri sürülmüştür". Verilen hapis cezasının belirli bir gerekçeye dayanmaması ve masumiyet karinesini ihlal etmesi nedeniyle 10 Temmuz 2013'te hürriyetinden yoksun bırakmakla suçlanmış ve cezasının uzunluğu açıkça onu bu nedenle firar şüphelisi haline getirmiştir." "Mahkemenin, Kanun'un 100/2. maddesinin a cümlesi uyarınca, başvurucuya verilen hapis cezası süresine uygun olarak, 'kaçma' şüphesiyle başvurucuyu tutuklama kararı 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, masumiyet karinesinin ihlali sayılmamıştır. ``Belirtilen nedenlerle, başvurucunun "masumiyet karinesinin" ihlal edildiği yönündeki iddiası açıkça dayanaksızdır ve kabul edilemez olarak değerlendirilmelidir."¹⁵⁷ Bu gerekçeler doğrultusunda, Anayasa Mahkemesi, "masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddiasının açıkça asılsız olduğunu ve kabul edilemeyeceğini" hükmetmiştir.¹⁵⁸ Anayasa Mahkemesi'nin masumiyet karinesine ilişkin bu kadar farklı kararlarına ilişkin olarak Yargıtay'ın içtihatlarının tutarlı olduğunun söylenemeyeceği ileri sürülmektedir.¹⁵⁹ Ancak başvurunun bireysel gerekleri ve gerekçeleri dikkate alındığında kararlardaki bu farklılıklar anlaşılabilir. Ancak Yargıtay'ın masumiyet karinesine ilişkin kararının gerekçelerinden bazılarının örnek ifadeler içerdiği de göz ardı edilemez. Şahinkaya'nın açıkladığı gibi, yargılamanın sonucu ister masum ister suçlu olsun, makul sürenin aşılması halinde bireysel haklar ihlal edilmiş olur. Bunun nedeni, yargılama süresi arttıkça toplumun sanığın suçluluğuna ilişkin kanaatinin güçlenmesi veya tam tersine,

¹⁵⁶ Anayasa Mahkemesi, Münür İçer, Başvuru No: 2012/584, T. 12.03.2015, § 32, 33.

¹⁵⁷ Anayasa Mahkemesi, Mete Aslan, Başvuru No: 2013/8521, T. 18.09.2014, § 26, 27, 28.

¹⁵⁸ Seyfullah, Tosun. *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Masumiyet Karinesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 111.

¹⁵⁹ Şahinkaya, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi*, s. 74.

yargılama süresi arttıkça toplumun suçluluğuna ilişkin kanaatinin zayıflamamasıdır. Bu bakımdan vatandaşın vicdan azabından kurtulamamak o kişi için ayrıca bir cezadır.

Anayasa Mahkemesi, İdare Mahkemesi kararında, ceza davasında beraat eden Ramazan Tosun'un ceza davasına konu olan eylemi işlediği yönündeki ifadenin kullanılmasının karinenin ihlaline yol açmadığını belirtmiştir. Aşağıdaki nedenlerden dolayı masum olduğuna karar verilmiştir¹⁶⁰:

“Başvurucu Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Jandarma bilirkişi olup, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM), emekli memur hakkında yaptığı iddiayla işlemin iptali için açtığı davayı reddetmiştir. Başvurucu, son olarak Anayasa'nın 38(4) maddesinde öngörülen masumiyet karinesinin Anayasa Mahkemesi tarafından ihlal edildiğini belirtmiştir. Dosyadaki hükümler ve tanık beyanları...; Anayasa Mahkemesi'nde davalar halen sürüyor. Ceza davasının sonuçları beklenmekle birlikte, davacılar isnat ettikleri suçlardan beraat ettikleri halde davanın Anayasa'nın 38. maddesi uyarınca reddine karar verilmiştir. Bunun, beraat kararının kendi lehine değerlendirilmediği ve ceza davasında tanıkların ifadelerinin kendisi aleyhine delil olarak kabul edildiği (4) maddesini ihlal ettiğini açıklamıştır... Davacılar hakkında beraatle sonuçlanan dava, beraat gerekçeleri, ilgili tanığın ifadesi ile yargılanan suçların nitelik ve niceliklerinin kullanıldığı açıklamada şu itiraflara yer verilmiştir; Davada sanığın beraat ettiği suçlar yer almıştır. Başvurucunun disiplin durumu değerlendirilirken beraat ettiği fiillerden birinden suçlu olduğu kabul edilmiş ve disiplin eksikliği bu varsayıma dayandırılmıştır. Bu bağlamda durum açıktır. Söz konusu kararın gerekçesinde yer alan ifadeler, ilgili mahkeme kararında suçluluk tespit edilmemiş olsa da başvurucunun bu eylemleri gerçekleştirdiğine ve suçlu olduğuna dair inancı ifade etmektedir¹⁶¹.

Dolayısıyla mahkeme, idari ayırma işleminin hukuka uygun olduğu sonucuna varmasına rağmen, disiplin hukuku ilkelerine uygun olarak başvurucunun disiplin durumunu ceza yargılamasından ayrı olarak değerlendirmemiş, tam tersine idari ayrılığa dayalı bir karar vermiştir.¹⁶² Ceza mahkemesinin beraat gerekçeleri ve başvurucunun isnat edilen suçu işlediğinin tespit edilmesi Mahkemenin gerekçesinde kullandığı terimlerin başvurucunun masumiyet karinesine saygı ilkesiyle uyumlu olduğu söylenemez. Yukarıdaki açıklama bağlamında AYM'nin kararının gerekçesi, başvuru hakkında

¹⁶⁰ Anayasa Mahkemesi, (Ramazan Tosun [1. B.], Başvuru No: 2012/998, 7/11/2013, § 65).

¹⁶¹ Anayasa Mahkemesi, (Ramazan Tosun [1. B.], Başvuru No: 2012/998, 7/11/2013, § 67).

¹⁶² Anayasa Mahkemesi, Ramazan Tosun, Başvuru No: 2012/998, T. 07.11.2013, § 1, 33, 53, 67, 68.

beraatla sonuçlanan bir ceza davasına atıfta bulunmakta ve suçu kanıtlanamadığı varsayılan başvurucunun mahkûmiyetini yansıtmaktadır. Mahkemenin kararı başvurucunun suç işlediği ve suçlu olduğu yönünde ise başvurucunun Anayasa'nın 38. maddesi kapsamında güvencesi bulunmaktadır. *“Bu Kanuna göre masumiyet karinesinin ihlal edildiğinin tespiti gerekir.” Hatta bu kararın altında yatan hukuki süreci başlatarak beraat kararına itiraz edilmelidir.” Kişi hakkında beraat kararı verilmiş olsa bile bu bir masumiyet karinesidir. Öte yandan kişi beraat etse bile bu gerçeğin belirtilmesi kişinin yargılanmış olması ya da bu konudaki kararın sadece suçlu sayıldığını söylemesi yeterli değildir ve bu nedenle masumiyet karinesini ihlal etmektedir*¹⁶³. Bu amaçla kararının gerekçesinin tam olarak ele alınması ve nihai kararın yalnızca kişinin suçlandığı fiili işlediği ve sonuçta beraat ettiği yönündeki varsayımına dayanıp dayanmadığı hususunun değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.6.2. Yargılamanın yenilenmesine karar verilen durumlar

Şekli anlamda mahkeme kararının kesinleşmesi ile hukuki gerçeği yansıttığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla mahkeme verdiği kararı artık değiştiremez. Bununla birlikte bunun mutlak olarak uygulanması ciddi hatalara ve yanlışlıklara sahip kararların düzeltilmemesi anlamını taşımasından dolayı hukuka aykırı sonuçların ortaya çıkması söz konusudur. Bu nedenle mahkeme kararlarının belirli sürede ve belirli nedenlerle başvuru yapılması halinde yargılanmanın yenilenmesi mümkündür¹⁶⁴. Burada mahkemeler tarafından verilmiş hatalı ve yanlış kesinleşmiş kararların düzeltilmesi amaçlandığı ifade edilebilir.

Yeniden yargılama yoluyla hükmün incelenmesi ve bu talebin kabul edilmesi durumunda, mahkemenin kararında yargılanan kişilerin “sanık” yerine “hükümlü” olarak değerlendirilmesinin masumiyet karinesini ihlal edip etmediği tartışmalı bir durumdur. AİHM’ye göre ise yeniden yargılamada da kişiler masumiyet karinesinden faydalanabilir ve kişiden tutanaklarda “hükümlü” olarak bahsedilmesinin masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirilmelidir¹⁶⁵.

¹⁶³ Başvuru No: 2012/998, T. 07.11.2013, § 1, 33, 53, 67, 68.

¹⁶⁴ Barış Acun. “İdari Yargılama Usulünde Yargılamanın Yenilenmesi Başvurusu”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 1, 2020, s. 340; Gürsel Kaplan. *İdari Yargılama Hukuku*, Ekin Yayınları, Bursa 2016, s. 467; Hakan Pekcanitez; Oğuz Atalay; Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017, s. 490;

¹⁶⁵ AİHM, Dicle ve Sadak/Türkiye, B. No: 48621/07, 16/6/2015, §§ 60-61, 66.

Yargılamanın yeniden yapılması genel olarak istisnai kanun yollarından biridir. Bu yol, kesin hükümde oluşabilecek adli hataların giderilmesine hizmet etmekte olup CMK çerçevesinde uygulanmaktadır. Mahkemenin verdiği nihai kararın 5271 sayılı CMK'nın 311. maddesinde belirtilen şartları taşıması halinde hükümlü lehine veya aleyhine yeniden yargılama başlatılabilecektir. Nihai kararın verildiği uyuşmazlıklarda yeniden yargılamaya izin verilmez, ancak bunlar geçici çözüm olarak sağlanır.¹⁶⁶ Başvurunun kararı veren mahkemeye yapılması gerekmektedir. Mahkeme tarafından resen yargılamanın iadesi yoluna başvurulamaz¹⁶⁷. CMK 311. maddesinde sayılan hallerde yargılamanın yenilenmesine karar verilebilir. Buna göre kesin hüküm verilen bir davada, aşağıdaki hallerde hükümlünün lehine yargılamanın yenilenmesine karar verilebilir:

a) Mahkeme işlemlerinde kullanılan ve aşağıdaki durumlarda kararı etkileyebilecek belgeler.

b) Yeminli olarak dinlenen tanığın veya bilirkişinin bilerek veya ihmal yoluyla gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu veya hükümlünün aleyhine oy kullandığının varsayılması hükmü etkileme ihtimali vardır.

c) Karara katılan hâkimlerden birinin, hükümlünün kusuru olmasa dahi, cezai kovuşturmayaya veya para cezasına mahkûm edilmesini gerektirecek şekilde görevini yerine getirmemesi halinde.

d) Ceza hükmünün hukuk mahkemesi kararına dayanması ve bu hükmün hukuken bağlayıcı başka bir kararla bozulması.

e) Tek başına veya önceden sunulan delillerle birlikte, ilave kanun hükümleri uygulanarak sanığın masumiyetini veya mahkûmiyetini garanti altına alabilecek yeni olay veya yeni delillerin sunulması.

f) AİHM'nin nihai kararı, cezanın İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme veya Ek Protokolüne aykırı olarak verildiği ve bu ihlale dayanılarak ceza verildiği yönündedir.

Önyargılı ifadelere dayanılarak verilen cezanın iptali için AİHM'ye yapılan başvuru sonuçlandırıldığı durumlarda AİHM kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde usulün yenilenmesi talep edilebilmektedir. (1) Birinci fıkranın (f) bendi hükümleri, AİHM'nin 2 Nisan 2003 tarihli nihai kararına ve AİHM'ye yapılan başvurular hakkında

¹⁶⁶ Özbek; Kanbur; Koray; Bacaksız; Tepe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 797.

¹⁶⁷ Centel; Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 771.

daha sonra alınan kararlara uygulanır. Uzatma taleplerinin son başvuru tarihi içerisinde iletilmesi gerekmektedir. Başvurunun başarısızlıkla sonuçlanması durumunda mahkeme konu hakkında tek başına karar vermeyecektir.¹⁶⁸ Prosedürlerin güncellenmesi için başvuru şartları gereklidir. Hükümlü ölse veya hiç tutuklanmasa bile uygun koşullar sağlandığında davanın yeniden görülmesi mümkündür. Suça dayalı yeniden yargılamada CMK'da belirtilen sınırlı haller dikkate alınır. Sınırlı hallerden birinin dahi olması halinde yeniden yargılama yoluna gidilebilir.

Kanunun işlemesi ve hukuki belirliliğin sağlanması için nihai bir karara ihtiyaç vardır. Ancak bazı durumlarda yanlış karar verme olasılığı da vardır. Bu tür hukuki hataların düzeltilmesi için yargılamanın yeniden başlatılması hukuki yoluna başvurulabilir. Süre dolmadan yargılamanın yeniden başlatılması için başvuruda bulunulabilir. Bu yardım olağanüstü yardım kapsamına girdiğinden herhangi bir zamanaşımı söz konusu değildir¹⁶⁹.

Kesinleşmiş hüküm verilmiş olmasına rağmen, kanunda öngörülen yeniden yargılama gerekçelerinin olduğunun tespiti halinde, kararı veren mahkemeden yeniden yargılama talebinde bulunulması mümkün olabilecektir. Başvuru sırasında kararı veren mahkemeye dava açılmaktadır¹⁷⁰. Bu önergede yeniden yargılamanın gerekçesi ve bunu destekleyecek deliller yer almalıdır. Delillerin daha önceki delillere dayanarak veya kendiliğinden hükmü değiştirebilecek nitelikte olması gerekir. Yargılamanın yeniden başlatılması talebinin gerekçeleri kanunda açıklanmıştır. Kanun'da sayılan sebeplerden bazıları şunlardır:

- İşlem sırasında kullanılan her türlü belge sahte sayılacaktır.
- Yeni delil veya olaylar ortaya çıkarsa, bunlar diğer delil veya olaylarla birlikte veya tek başına sanığın beraatini veya daha hafif bir cezaya çarptırılmasını etkileyebilir.
- Hükümlü lehine bu açıklama hükmü etkileyebilir, temel hükümlerin ortadan kalkması.

Yargılama sırasında, cezayı etkileyecek nitelikte sahtecilik yapılmış ve kullanılmışsa, hükümlü lehine yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilir (CMK m.311/1-a). Sahte belge kullanılması durumunda yargılamanın hükümlü lehine yenilenmesi sahte belgenin

¹⁶⁸ Dilaver, Nişancı. *Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 11.

¹⁶⁹ Nişancı. *Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi*, s. 11.

¹⁷⁰ Nurullah, Kunter; Feridun, Yenisey; Ayşe, Nuhoglu. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi*, 18. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 1812.

yargılamada kullanılmasına ve hükmü etkilemiş olmasına bağlıdır¹⁷¹. Sanık veya hükümlünün sahte belge düzenlendiğini bilmemesi halinde yargılama onun lehine yeniden yapılır. Aksi durum gerçekleşirse, o kişi hakkında yeniden işlem yapılır. Bu gerekçeye dayanabilmek için belgenin hileli olarak üretilmiş olması gerekir. Belgenin içeriği gerçeğe aykırı ise ve belge sahte değilse bu gerekçeyle davanın yeniden açılması talebinde bulunulamaz. Hüküm giymiş bir kişi lehine, tek başına veya diğer olaylar veya delillerle birlikte beraat veya daha hafif bir cezaya yol açabilecek yeni olaylar veya deliller ortaya çıkar. Prosedür buna göre güncellenebilir. Olayın veya delil toplama işleminin hükümden sonra gerçekleşmesinin bir önemi yoktur¹⁷².

Bir tanığın veya bilirkişinin bilerek veya ihmalkâr bir şekilde mahkûmiyeti etkileyecek şekilde yalan beyanda bulunması halinde, tanık yeminli olsa dahi, hükümlü lehine yeni bir yargılama talep edebilir¹⁷³. Ceza yargılamasında hükmün hukuk mahkemesi hükmüne dayandırılması ve bu hükmün de başka bir kesinleşmiş hükümle bozulması halinde yargılamanın yeniden başlatılması mümkündür (CMK m.311/1-d). Bu koşullar altında hükümlü lehine yeniden yargılama yapılabilir. Ceza mahkemelerinin kararları hukuk mahkemelerinin kararlarına dayanmalıdır. Sonuç olarak ceza mahkemesi kararları ile hukuk mahkemesi kararları arasındaki illiyet bağının incelenmesi gerekecektir¹⁷⁴.

Görevini yerine getirirken karara katılan hâkimin suç işlemesi veya görevine aykırı davranması halinde usul yenilenebilir. Bu durumda yargılanmanın yenilenmesi sanık veya hükümlünün lehine ya da aleyhine olacak şekilde gerçekleştirilebilmektedir (CMK m.314/1-b). Hâkimin kararı sanık veya hükümlü lehine ise, sanık veya hükümlü hakkında yeniden yargılama yapılmasına karar verilebilir. Hâkim, işlenen bir suçtan dolayı sanık veya hükümlü aleyhine karar vermişse, sanık veya hükümlü lehine yeniden yargılama yapılabilir. Bu mahkumiyetin yalnızca yetersiz delillere dayandığını da belirtmek gerekir¹⁷⁵. AİHM'nin konuyla ilgili karar vermesi halinde, hükümlü kişinin lehine yeniden yargılama yapılması amacıyla özel bir temyiz başvurusunda bulunulabilecek. Bu durumda mutlaka zamanaşımına göre hareket edilmesi gerekmektedir. Zamanaşımı süresi, kararın

¹⁷¹ Sevi, Bakım, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.19, S. 2, 2013, s.929.

¹⁷² Bakım, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, 2013, s.929.

¹⁷³ Kunter; Yenisey; Nuhoglu, s.1797; Ünver; Hakeri, s.418; Ayhan, Önder, "Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Muhakemenin İadesinde Müşterek Sebepler", *İÜHFİM*, C.32, S.1, 1966, s.38; Bakım, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, s.930.

¹⁷⁴ Bakım, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, s.932.

¹⁷⁵ Bakım, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, s.938.

kesinleştiği tarihten itibaren bir yıllık başvuru süresi içinde yapılmayan başvurular için geçerlidir¹⁷⁶.

Yasal işlemlerin yeniden başlatılmasına karar verilmesi halinde, normalde icranın uygulanması gerekecektir. Ancak böyle bir başvurunun mahkemeye yapılması halinde mahkeme, davanın niteliğine göre yürütmenin ertelenmesine veya durdurulmasına karar verebilir¹⁷⁷. Yargılamanın yenilenmesi talebinin yapıldığı mahkeme, kararı veren mahkemedir. Bu başvuruyu yaparken, başvurunun diğer hususların yanı sıra hukuki gerekçeleri ve destekleyici belgeleri de içermesi gerekmektedir. Başvuruyu değerlendiren mahkemede bu değerlendirmenin CMK m. 23/3 gereğince önceki duruşmaya katılmamış bir hâkim tarafından yapılması gerekmektedir. Yargıtay'ın da bu yönde kararı bulunmaktadır¹⁷⁸.

1.6.3. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması düzenlemesi

Ceza muhakemesinde sıklıkla verilen kararlar arasında yer alan HAGB, 32487 Sayılı 12.04.2024 Tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan "Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 15. maddesi ile düzenlenmiştir. Bununla 5271 Sayılı CMK'nın 231. maddesinde 5 ile 14. fıkraları arasında düzenlenen HAGB üzerinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu önemli değişiklikler arasında 01.06.2024 tarihinden itibaren verilen HAGB kararlarında Kanun'un 272/3 fıkrası saklı kalmak koşuluyla istinaf kanun yoluna başvurulmasının olanaklı hale gelmesi yer almaktadır¹⁷⁹.

HAGB kurumu, yargılama sonucunda suç işlediğine dair hakkında kesin bir kanaat oluşan sanık hakkında hükmedilmiş cezanın kanunda yer alan koşulların varlığı durumunda açıklanmasının ertelenmesi olarak ifade edilmektedir¹⁸⁰. Ertelenmiş hüküm, ceza hukukunda kamu davasının ertelenmesi, yargılamanın ertelenmesi veya para cezası

¹⁷⁶ Bakım, Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi, s.937.

¹⁷⁷ Kunter; Yenisey; Nuhoglu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi*, s.1796.

¹⁷⁸ Bkz. Yargıtay.1.CD.13.01.2010, 2009/10007, 2010/4.

¹⁷⁹ Sibel, Can; Evirgen, Selen. "Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Hukuki Denetimi". *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 2, 2024, s. 2072.

¹⁸⁰ Çınar Çağatay, "HAGB'nin Bazı Ülkelerdeki Örnekleri ve 8. Yargı Paketine Kadar Türkiye'de HAGB Kurumunun Evrimi," *NKÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, 2024, s.: 155; Can Canpolat, "Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Çerçevesinde Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması Müessesesine İlişkin Bir İnceleme". *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 2, 2023, s. 1272.

verilmesi uygulamasıyla bağlantılı olarak tartışılmaktadır¹⁸¹. HAGB kapsamında, erteleme süresi içerisinde belirli şartların yerine getirilmesi halinde mahkûmiyet kararı iptal edilebilmektedir. Bu, davanın reddedileceği ve mahkûmiyet kararının hiçbir sonuç doğurmayacağı anlamına gelmektedir¹⁸².

HAGB'nın bir diğer kapsamlı tanımı ise aşağıdaki gibidir:

“Daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm edilmemiş veya hüküm giymiş olsa bile, önceki mahkûmiyetinin sabıka kaydından çıkarılması şartlarını karşılayan ve mahkemenin herhangi bir suçun işlenmediğine kanaat getiren kişi kanunun belirlediği idari süre, özel görevlerin üstlenilmesine bakılmaksızın uygulanır. “Bir suç işlenmediği ve öngörülen görevlere uyulmadığı takdirde, bir ceza infaz kurumunda kamu yargılamasının sona ermesine yol açar. “Denetim süresi içinde denetim, kişilerin suç işlemediklerinin varsayılmasına olanak sağlar ve cezanın bireyselleştirilmesini sağlar.” Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) 231. maddesi ve 1. maddesi bunun gerekçesini düzenlemektedir. Bunun cezaların ertelenmesi uygulamasının toplumda barışı sağlamanın ceza mahkûmiyetinden daha etkili olduğu düşüncesine dayandığını belirtmekte fayda vardır¹⁸³.

Kararın yayımının ertelenmesi kararının alınabilmesi için CMK'nın 231(5) maddesinde bu konuda gerekli düzenlemeler yer almaktadır. *“Kararın ertelenmesi, hükmün sanık açısından hiçbir hukuki etkisinin olmadığı anlamına gelir. Karar sanığın ve toplum huzurunun lehine olsa da yargılamanın henüz bitmediği bir duruma işaret ediyor.” Başvuru, maddi ceza hukuku ile usul hukukunu birleştiren ikili bir karardır. Yani hem mahkûmiyet kararı çıkacak hem de ilgili mahkûmiyet kararının gizli kalması yönünde karar çıkmaktadır. Yargılama beş yıldır ertelendiği için sanığın beraat veya mahkûmiyeti kesin değildir¹⁸⁴. Kanunda belirtilen hususlara dayanarak, ertelenmiş ceza uygulamasına ilişkin üç husus gündeme gelebilir. Bunlardan biri, bunun sanık düşünülerek yapılmış olması, ikincisi ise bunun hâkimin ve sanığın takdirine bırakılmasıdır (Şikâyet yapılırsa dahi hak olarak ileri sürülemez). (Kanun hükme esas olamaz) ve son olarak sanığın rızası olmadan bu yönde hiçbir karar verilemez¹⁸⁵.*

¹⁸¹ Emir Kaya, “İnsan Hakları Açısından Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 3, 2013, s. 411

¹⁸² Horozgil, *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, s. 6.

¹⁸³ Yıldırım, *Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi*, s. 503-504.

¹⁸⁴ Gürsel, Yalvaç, *Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s. 809.

¹⁸⁵ Kaya, *İnsan Hakları Açısından Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*, s. 414-415

HAGB kararının verilmesi durumunda iki karar olduğu ifade edilmektedir. Bunlardan biri CMK m. 223 kapsamında verilen mahkûmiyet hükmü olup, diğeri de hükmün sonuç doğurmasının erteleneceği kararıdır¹⁸⁶. Bu bağlamda tüm unsurları ile belirlenen bir mahkûmiyet hükmü olmadan HAGB kararının verilmesi söz konusu değildir¹⁸⁷. Hükümlerden ilki gizli tutulmamakla birlikte CMK hükümleri kapsamında mahkeme tarafından ilan edilmediği için sonuç doğurmamaktadır¹⁸⁸. Mahkemede mahkûmiyet kararı yerine HAGB kararı okunmaktadır¹⁸⁹.

HAGB kararının verilmesi halinde devlet ile sanık arasındaki yargılama süreci geçici olarak bitmektedir. Fakat davanın hala derdest olması nedeniyle yargılama yapılan kişi hakkında sanık sıfatı sürmekte, kişi hükümlü sayılmamakta olup, verilen hüküm kesinleşmemektedir¹⁹⁰.

Kararın verilmemesi nedeniyle sanık lehine karar açıklanmamalıdır. Ancak sanığın ceza alma riski vardır ve süreçte rehabilitasyon beklenmektedir. Bir kişinin suç duyurusundan dolayı suçlu bulunması halinde “hakkında suç duyurusunda bulunulan kişi” statüsünün kaldırılmasıyla masumiyet karanesinin sona erdiği görüşü tartışmalıdır.¹⁹¹ Bu durum Anayasanın 38. maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemede mahkûmiyet kararının kesin olması gerektiği ve ancak o zaman masumiyet karanesinin sona erdiği belirtilmektedir. AİHS'nin (4) ve (2) maddelerine göre bu söylenebilmektedir:

Masumiyet karanesi, bir ceza davasının reddedilmesi halinde, kesin bir mahkûmiyet kararının verilmesinden önce davanın reddedilmesi ya da yargılamanın ertelenmesi durumunda da devam eder.¹⁹² AYM'nin bu kararı görevden alma gerekçelerinden biri olup, buna göre ceza davası sonlandırılmıştır. Bu durumlarda kişinin suçlu olduğuna dair bir inanç vardır. Ancak raporda “yeniden kasten suç” işlenemeyeceği yönünde bir karara varılmıyor. Bu durumda masumiyet karanesinin ihlal edildiğinin tespit edilebilmesi

¹⁸⁶ Canpolat, “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Çerçevesinde Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Müessesesine İlişkin Bir İnceleme, s. 1273; Devrim, Güngör; Güneş, Okuyucu Ergün, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, 2016, s. 1955.

¹⁸⁷ Can; Evirgen. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Hukuki Denetimi, s. 2079; Süheyl Donay. “Hükmün Açıklanmasının Ertelenmesi”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 86, S. 5, 2012, s. 157.

¹⁸⁸ Güngör; Okuyucu Ergün, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması, s. 1955.

¹⁸⁹ Centel; Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 869.

¹⁹⁰ Can; Evirgen. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Hukuki Denetimi, s. 2079; Centel; Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, 870; Bahri Öztürk; Durmuş Tezcan; Mustafa Ruhan Erdem; Özge Sırma Gezer; Yasemin H. Saygılar Kırıt; Esra Alan, Özdem Özaydın; Efser Erden Tütüncü; Mehmet Can Tok, *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023, s.652.

¹⁹¹ Anayasa Mahkemesi, Kürşat Eyol, Başvuru No: 2012/665, T. 13.06.2013 § 27.

¹⁹² Anayasa Mahkemesi, Kürşat Eyol, Başvuru No: 2012/665, T. 13.06.2013 § 27.

açısından iki önemli hususun dikkate alınması gerekmektedir. Bunlardan ilki, ceza davasına konu olan davranıştan kaynaklanan ve devam eden idari uyuşmazlığı ilgilendirmektedir. Bu tür uyuşmazlıklarda ertelenmiş bir karara dayanılması masumiyet karinesinin ihlali anlamına gelebilmektedir. Bir diğer sorun ise, sadece kişinin yargılandığının belirtilmesi ve kararın yayımının ertelenmesi, kararın masumiyet karinesinin ihlal edildiğinin söylenmesi açısından yeterli olmamasıdır. İdari Uyuşmazlık kararının, iddiaları tam olarak dikkate alması ve nihai kararın, yalnızca HAGB' ye dayanarak karar veren yasaya dayanıp dayanmadığı değerlendirilmelidir. Mahkeme sürecinin böyle bir kararla sonuçlanması kanunun hukuki niteliğini tam olarak karşılamadığından verilen kararın bir "karar" niteliğinde olduğu değerlendirilemez.¹⁹³ AYM'ye göre bu karar, şartlı görevden alma gerekçesi olarak kabul edilebilir. Nitekim Yargıtay'ın kararında, " HAGB kararı, yargılamayı hükümle bitiren bir karar değil, ceza yargılamasını sona erdiren ihraç sebeplerinden biridir."

Diğer bir kararda ise kişinin suç geçmişine dayalı ön yargı olmaması gerektiği gerçeğinden hareketle, "Sanığın aynı suçtan dolayı daha önceden mahkûm olduğuna dair; kayıtlardaki delillerle desteklenmeyen bir değerlendirme" ifadesi yer almaktadır. Yargıtay Genel Kurulu'nun kararında şöyle deniyor: "İddialar sanık aleyhine yorumlanamaz ve hüküm verilemez."¹⁹⁴ Bu temel ilkelerden biridir. Amacı, önemli gerçeklere ulaşarak adaleti sağlamak, suç işlediği kanıtlanan failleri cezalandırmak, kamu düzenini önlemek ve sağlamaktır. Kuralın genişletilmiş bir versiyonuna masumiyet karinesi adı verilir; bu ilkede sanığın şüpheden yararlandığı bir ilke vardır. Bu ilkenin özü, bir ceza davasında bir sanığın cezalandırılmasında gerçeklerle ilgili her türlü şüphenin dikkate alınması ve sanığın çıkarları ışığında değerlendirilmesidir. Şüpheli ve tam olarak aydınlatılamayan olay ve iddialar sanık aleyhine yorumlanamaz ve mahkûmiyetle sonuçlanamaz. Sanığın uyuşturucu veya metamfetamin bulundurmadığı ve kendisine yüklenen suçu işlediği makul şüphenin ötesinde kanıtlanamamıştır. Uyuşturucu madde ticareti suçundan hüküm giyen sanığın bu suçu işlediği yönündeki değerlendirme, dosyadaki delillerle desteklenmediği gibi, masumiyet karinesiyle de çelişmektedir. Bir sanığın uyuşturucu kaçakçılığı suçundan mahkûm edilmesi uygun değildir. Yukarıdaki masumiyet karinesi, dosyada desteklenmeyen,

¹⁹³ Anayasa Mahkemesi, (Kürşat Eyol [2. B.], Başvuru No: 2012/665, 13/6/2013, § 27.

¹⁹⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 26.10.2010 tarih ve 2010/8-134 E. 2010/217 K. sayılı kararı.

daha önce uyuşturucu kaçakçılığından hüküm giymiş bir sanığın da bu suçu işlediği yönündeki değerlendirmeye de ihlal edilmektedir.”¹⁹⁵

Duruşmada nihai karar verilmeden önce sanığın sabıka kaydından alıntılar ve HAGB kapsamında mahkûmiyet kararının yokluğunda 4. maddenin olası ihlali konusudur.¹⁹⁶ Aslında suç duyurusu, geçmiş sabıka kayıtlarının incelenmesi yoluyla olası bir suça yol açabilir. ¹⁹⁷Her ne kadar hükmün açıklanması sanık lehine varsayılsa da ortaya çıkacak sonuçlar dikkate alındığında masumiyet karinesini de ihlal edebilir.

1.6.4. Anayasa Mahkemesi kararlarında masumiyet karinesi

AYM’ye yapılan bireysel başvurularda masumiyet karinesine ilişkin pek çok karar olduğu görülmektedir¹⁹⁸. AYM kararlarında masumiyet karinesi örnekleri aşağıda paylaşılmıştır.

a) Turgut Duman Başvurusu¹⁹⁹

Başvurucu bireysel başvuruda bulunduğu AYM’ye kişisel verilerinin yasal olarak paylaşılmaması gerekirken idari makamlara verildiği, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında kullanıldığı iddiasıyla özel hayata saygının ve yargılama sonunda suçu işlediğine ilişkin ifadelerin kullanılması nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

AYM kararında sanık hakkında herhangi bir mahkûmiyet hükmü bulunmamış olsa da Mahkemenin yargılamada suç fiilini işlediği kanısına dayanarak ret kararı verdiğini ve Anayasa’da 36. ve 38. maddelerde güvenceye alınmış masumiyet karinesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

b) Ali Er ve Diğerleri Başvurusu²⁰⁰

AYM’ye yapılan başvurunun konusu, murisin toplumsal olaylar yaşandığında ölümü nedeniyle zararın tazmin edilmesi için açılan davanın reddedilmesinden dolayı yaşam

¹⁹⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulu 26.10.2010 tarih ve 2010/8-134 E. 2010/217 K. sayılı kararı.

¹⁹⁶ Çetin, Aşçıoğlu. *Doğru ve Güvenli Yargılanma Hakkımız Var*. Adalet Matbaacılık, Ankara, 1995, s. 166

¹⁹⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu (YCGK) E. 2011/10-159 K. 2011/202, T. 4.10.2011.

¹⁹⁸ AYM’nin bireysel başvuru kararlarında masumiyet karinesine yaklaşımına ilişkin geniş bilgi için bkz. Yıldırım, “Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi”, s. 491-517.

¹⁹⁹ Anayasa Mahkemesi, Turgut Duman, Başvuru No: 2014/15365, 29/5/2019, § 111, 119-120).

²⁰⁰ Anayasa Mahkemesi, Ali Er ve diğerleri, Başvuru No: 2021/12275, 19/11/2024, § 30-35).

hakkının, adil yargılanma hakkının, masumiyet karinesi ile toplantı gösteri yürüyüş düzenleme hakkının ihlaline ilişkindir.

Başvurucular iddialarında ölenin suçlu gibi kabul edildiğini, Nevruz kutlamalarına katılımın suç teşkil etmediğini belirterek, masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. AYM ise yaptığı değerlendirme sonucunda adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkin iddianın dayanaktan yoksun olduğu, aynı şekilde masumiyet karinesinin ihlaline ilişkin de açıkça dayanaktan yoksun olduğu sebebiyle kabul edilemez olduğunu belirtmiştir.

c) İhsan Kılıç Başvurusu²⁰¹

AYM'ye bireysel başvuruda bulunan başvuru, Polis Meslek Eğitim Merkezi'nden öğrencilikten çıkarma işleminin iptal edilmesi için açtığı davada HAGB kararı esas alınarak gerekçeli kararın verilmesinden dolayı masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

AYM yaptığı değerlendirmeler sonucunda ise Mahkemenin gerekçeli kararındaki ifadeler ve yargılama sonucunda HAGB'ye dayanması sanığın yargılamaya konu olan suç fiilini işlediği ve suçlu olduğu kanaatini yansıttığından masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddiasının kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir.

ç) Mehmet Çelik Başvurusu²⁰²

Başvurucunun bireysel başvuruda bulunduğu AYM'de başvurunun konusu; idari işlemin iptali için açılan davada ceza yargılamasının kesin mahkûmiyet hükmü ile sonuçlanmadığını, buna rağmen gerekçeli kararda suçlu olduğunu gösterir ifadelere yer verilmesi nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiğine ilişkindir.

AYM'nin yaptığı değerlendirmeler sonucunda, Mahkemenin gerekçeli kararında yer alan ifadeler ve HAGB esas alınması nedeniyle sanığın isnat edilen suç fiilini işlediği ve suçlu olduğu algısını oluşturması neticesinde Anayasa'da 36. ve 38. maddelerde güvenceye alınmış masumiyet karinesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

d) Erhan Şahin Başvurusu (3)²⁰³

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı olmamasına rağmen, Ceza İnfaz Kurumu İdaresi'nin düzenlediği

²⁰¹ Anayasa Mahkemesi, İhsan Kılıç, Başvuru No: 2019/38905, 2/10/2024, § 25-26).

²⁰² Anayasa Mahkemesi, Mehmet Çelik, Başvuru No: 2020/22692, 18/12/2024, § 10-19).

²⁰³ Anayasa Mahkemesi, Erhan Şahin (3), Başvuru No: 2020/28613, 31/10/2024, § 11-12).

hükümlü ve tutuklu bilgi formunda “*aktif örgüt üyesi*” ifadesinin yer almasından dolayı masumiyet karinesinin ihlal edildiğine ilişkindir.

AYM yaptığı değerlendirmeler sonucunda, başvurucunun terör örgütü üyeliği suçu nedeniyle açılan davada mahkûmiyet kararı kesinleşmeden hükümlü ve tutuklu bilgi formunda “*aktif örgüt üyesi*” ifadesinin yer almasının, suçlu olduğu yargısını oluşturduğu ve bu hususta yapılan başvurunun da reddedilmesi suretiyle mağduriyetin giderilmediğini belirtmiştir. Bu nedenlerle yapılanların Anayasa’da 36. ve 38. maddelerde güvenceye alınmış masumiyet karinesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

e) Ferruh Dal Başvurusu²⁰⁴

Başvurucunun AYM’ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, aylıktan kesme cezası için açılmış iptal davası yargılamasında verilen beraat kararının göz önüne alınmadan, suçu işlediğine dair izlenim yaratacak şekilde karar verildiğinden masumiyet karinesinin ihlaline ilişkin iddiasıdır.

Somut olayda başvuru mahkemenin gerekçeli kararında gerekçenin hatalı olduğunu polislik mesleğindeki 23 yıllık tecrübesi nedeniyle ruhsal rahatsızlıkları bulunan küçük kıza herhangi bir fiziksel müdahalede bulunmadığını, aksi durumda cinsel istismardan mahkûmiyet alabileceğini, mahkemenin ceza yargılamasında beraat kararı almasını dikkate almadığını, AYM’nin kararlarında beraat kararına karşın disiplin cezalarının uygulanmasının hak ihlali olduğunu, aksinin beraat kararını anlamsız hale getireceğini, gerekçeli kararın suç izlediğine dair izlenim oluşturduğunu dolayısıyla masumiyet karinesine aykırılık bulunduğunu iddia etmiştir.

AYM yaptığı değerlendirme, başvuru hakkında ceza yargılamasında sürece ve nedenlerine ilişkin hukuki irdelemenin yapılmadığını, gerekçeli kararda suç fiilinin gerçekleşmesine dair herhangi bir değerlendirmenin olmadığını belirtmiştir. Ayrıca suçun varlığına dair bir kabulün de bulunmadığı görülmüştür. Bunun aksine mahkemenin beraat kararını nihai karar olarak değerlendirdiği, yürütülen yargılamaya konu olan fiil ile disiplin cezasına konu olan suç isnadının farklı olduğu, bundan dolayı beraat etmesinin disiplin cezası ile bağlantılı olmayacağını belirtmiştir. Bu gerekçelerle AYM kararında başvurucunun masumiyet karinesi ihlali iddiasını açıkça dayanaktan yoksun olmasından dolayı kabul edilemez sonucuna ulaşmıştır.

f) Nazan Bozkurt Başvurusu (3)²⁰⁵

²⁰⁴ Anayasa Mahkemesi, Ferruh Dal, Başvuru No: 2020/38027, 10/1/2024, § 11-19).

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, başka infaz kurumuna naklinin iptal talebiyle açmış olduğu davada mahkemenin gerekçeli kararında yer alan ifadelerin masumiyet karinesini ihlal ettiğine ilişkin iddiasıdır.

AYM'nin değerlendirmesinde başvurucunun hakkında kesinleşmiş bir karar olmamasına rağmen mahkeme ile İdare ve Gözlem Kurulu tarafından kullanılan ifadelerinde masumiyet karinesini ihlal ettiğini iddia ettiğini belirtmiştir. Bakanlık görüşünde ise başvuruya ilişkin kurum uygulamalarının mevzuata uygun olduğunu, keyfi uygulama ya da usulsüzlük olmadığı belirtilmiştir. Başvurucu ise tutuklu yargılanması sırasında başka ceza infaz kurumuna naklinin iptali istemiyle dava açmıştır. İdare Mahkemesinin gerekçeli kararı dikkate alındığında, başvurucunun suçu işlediğine dair izlenim oluşturacak ifadelerin olduğu görülmüştür. Bu gerekçelerle AYM Anayasa'da 36. ve 38. maddelerde güvenceye alınmış masumiyet karinesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

g) Müslim Macit Başvurusu²⁰⁶

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, ceza infaz kurumunda tutuklu olduğu süreçte üniversite dersleri ve sınavlarına çevrimiçi olarak katılım talebinin reddedilmesinden dolayı eğitim hakkı ve masumiyet karinesinin ihlaline ilişkin iddiasıdır.

AYM'nin değerlendirmesinde, başvurucunun Covid-19 salgını sebebiyle üniversitenin çevrimiçi ders ve sınavlara başladığı, ancak hakimlikler ve Ceza İnfaz Kurumu'nun bu olanaktan hukuka aykırı olarak yararlanmasını engellediği ve eğitim hakkının ihlal edildiğini ileri sürdüğünü belirtmiştir. Henüz hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı olmamasına rağmen Ceza İnfaz Kurumu kararında "*örgüt üyesi olduğu, tehlikeli tutuklu statüsünde bulunduğu, örgütlü suç işlediği*" gibi ifadelerle yer vermiş olduğundan da masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürdüğü görülmüştür.

Başvuru sonucunda AYM Ceza İnfaz Kurumu'nun kararında yer verilen ifadelerden dolayı başvurucunun masumiyet karinesinin ihlaline ilişkin iddialarını usulüne uygun olarak itiraz mercine ilettiğine dair herhangi bir belge ve bilgi ileri sürmediğini belirtmiştir. Bu gerekçelerle başvuruda başvuru yollarının tüketilmemiş olması sebebiyle masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddiasının kabul edilemez olduğu kararını vermiştir.

²⁰⁵ Anayasa Mahkemesi, Nazan Bozkurt (3), Başvuru No: 2021/48902, 22/11/2023, § 10-11).

²⁰⁶ Anayasa Mahkemesi, Müslim Macit, Başvuru No: 2021/28608, 5/10/2023, § 16-26).

1.7. AİHM Kararlarında Masumiyet Karinesi

AİHM kararlarına göre masumiyet karinesinin, kişi hakkında herhangi bir suç isnadı olduğunda buna ilişkin bir hukuki kararın olmadığı hallerde kişinin suçu kanıtlanmadan suçlu olduğunun yansıtılması durumunda bu hakkın ihlal edildiği kabul görmektedir. Herhangi bir kanıt olmaksızın mahkemenin kişiyi suçlu gösteren yargılama yapmasını bu hakkın ihlali için yeterli görmektedir. Buna göre incelenen AİHM kararlarında masumiyet karinesinin ihlaline vurgu yapılan hususlar aktarılmıştır.

AİHM kararlarında hukukun üstünlüğünün temel ilkesi olarak adil yargılanma hakkına vurgu yapılmaktadır²⁰⁷.

Bir diğer kararında AİHM'nin adil yargılanma hakkı müessesini ele alırken kapsamını medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin olup olmadığına göre değerlendirdiği görülmektedir²⁰⁸.

AİHM, suç isnadı kapsamına neyin gireceğini değerlendirmek için medeni hak ve yükümlülüklerden yararlandığı otonom yorum sistemini uygulamaktadır. Diğer bir ifade ile her somut vaka ulusal mevzu hukuktan bağımsız kendine özgü ele alınmaktadır. Zira AİHM, verdiği bir kararda otonom yorum sistemi çerçevesinde değerlendirme yapmıştır²⁰⁹.

AİHM tarafından AİHS 6/2. maddesinde yer alan “suç ile itham” kavramını özerk yorum prensibi ile yorumlanmaktadır. Suç ile itham edilme yetkili merci tarafından kişiye suç işlediği iddiasını resmi bildirimle ulaştırılmasını ifade etmektedir. Bununla birlikte suç isnadında resmi bildirim şartı bulunmamaktadır. AİHM verdiği bir kararında, resmi bildirim olmasa da başvurucunun suç isnadından etkilenip etkilenmediğine ilişkin bir değerlendirme yapmaktadır²¹⁰.

AİHM verdiği bir kararında masumiyet karinesini şu şekilde tanımlamaktadır: “Masumiyet karinesi, diğer bazı gerekliliklerin yanında, bir mahkemenin üyelerinin, sanığın kendisine isnat edilen suçu işlemiş olduğu önyargısıyla hareket etmemelerini güvence altına alan bir ilkedir. Kanıt yükü iddia makamının üzerindedir ve herhangi bir şüphe halinden sanık yararlanır. Ayrıca, sanığı savunmasını hazırlayabilmesi ve sunabilmesi için kendisine karşı yürütülen davadan haberdar etme ve suçluluğunu

²⁰⁷ AİHM, Salabiaku v. France, 10519/83, 07/10/1988, § 28.

²⁰⁸ AİHM, Pellegrin / Fransa, B. No: 28541/95, 08.12.1999.

²⁰⁹ AİHM, Engel ve Diğerleri/Hollanda, no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 ve 5370/72, 8 Haziran 1976, A Serisi no. 22.

²¹⁰ AİHM, Deweer/Belçika, B. No: 6903/75, 27/2/1980 § 46.

*kanıtlamak için yeterli derecede kanıt gösterme görevi de yine iddia makamına düşmektedir*²¹¹. Masumiyet karinesi gereğince ispat yükü iddia makamında olmalıdır. Mahkeme olayları değerlendirirken, sanığın hakkında sadece şüphe duymalıdır, sanığın suçsuz olduğunu ispatlama yükümlülüğü bulunmamaktadır. İspat yükünün iddia makamında değil savunmada olması masumiyet karinesine aykırılık teşkil etmektedir²¹².

AIHM'ne göre; kişinin masumiyet karinesinden yararlanması için hakkında bir suç isnadının bulunması gerekmektedir. Kararında isnadın, kişiye suç işlediğine dair iddianın yetkili makamlar tarafından bildirilmesi anlamına geldiğini belirtmektedir²¹³.

AIHM verdiği bir kararında kişinin belirli bir suçtan dolayı bir kez düzgün olarak mahkûm edildiğinde, hüküm ve cezanın belirlenme sürecinde kişinin karakteri ve davranışlarının hakkında suçlamaların olması, bunların bağımsız bir suç isnadını oluşturacak düzeye ulaşmadığı müddetçe, AIHS'nin 6/2. maddesinin uygulanamaz olduğunu belirtmektedir²¹⁴.

AIHM'ne göre masumiyet karinesi, hakkında suç isnadı olan ya da ceza yargılamasından beraat edenlerin hukuk önünde masum olduğunu ve buna uygun şekilde kendilerine muamele edilmesi gerektiğini ifade eden bir karinedir. Masumiyet karinesi ceza yargılamasında bir usul güvencesi olsa da korumanın etkili şekilde sağlanabilmesi ve uygulanabilir olması adına beraat eden ya da ceza yargılaması devam edenlere kamu otoriteleri ya da görevliler tarafından suçlularmış gibi davranılmasının önlenmesi gerektiğini kabul etmektedir²¹⁵. Bu bağlamda kural olarak masumiyet karinesi hakkında suç isnadı olan, bununla birlikte henüz mahkûmiyet kararı verilmemiş olan kişileri kapsamaktadır²¹⁶.

AIHM kararında yeniden yargılamada da kişilerin masumiyet karinesinden faydalanabileceğini ve kişiden tutanaklarda “hükümlü” olarak bahsedilmesinin masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir²¹⁷.

²¹¹ AIHM, Barbera, Messegue and Jabardo/Spain, Appl. No: 10590/83, 06.12.1988.

²¹² AIHM, Telfner/Austria, Appl. No: 33501/96, 20.03.2001.

²¹³ AIHM, Deweer/Belçika, B. No: 6903/75, 27/2/1980 § 46.

²¹⁴ İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4*, s. 298; Bkz.

AIHM, Phillips/U.K., Appl. No: 41087/98, 05.07.2001, §§ 35-36.

²¹⁵ AIHM, Allen/Birleşik Krallık [BD], B. No: 25424/09, 12/7/2013, §§ 92-105 ve 120-126.

²¹⁶ AIHM, Kürşat Eyol, B. No: 2012/665, 13/6/2013, § 27.

²¹⁷ AIHM, Dicle ve Sadak/Türkiye, B. No: 48621/07, 16/6/2015, §§ 60-61, 66.

2. MASUMİYET KARİNESİ AÇISINDAN GÜVENLİK SORUŞTURMASI VE ARŞİV ARAŞTIRMASI

2.1. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kavramları

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için kamu görevine girebilme Anayasal bir hak olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte göreve ilişkin koşulları tamamlamak ve söz konusu hakkını kullanmak isteyen vatandaşlar, sakıncalı olup olmadıklarının belirlenmesi amacıyla güvenlik soruşturmasına tabi tutulmakta ve sakıncalı olabilecek kişiler Anayasal haklarından mahrum edilmektedirler.

Güvenlik soruşturması gerçekleştirilirken; arşiv kayıtlarından, adli sicil ve idari ajanın, bilgi talep edilen kişinin çevresinde yapacağı araştırma öne çıkmaktadır. Bu bağlamda güvenlik soruşturması genel bir uygulama olup, farklı Anayasal hakları kapsamaktadır. Kapsamlı olmasına karşın güvenlik soruşturmasının yaygın olduğu alan genelde kamu görevlilerini özelde ise devlet memurlarını içermektedir²¹⁸.

17.04.2021 tarihli 31457 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu’nun²¹⁹ 4. maddesinde yer alan hükme göre arşiv araştırması;

(1) Arşiv araştırması;

a) Kişinin adli sicil kaydının,

b) Kişinin kolluk kuvvetleri tarafından hâlen aranıp aranmadığının,

c) Kişi hakkında herhangi bir tahdit olup olmadığının,

ç) Kişi hakkında kesinleşmiş mahkeme kararları ve 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 171 inci maddesinin beşinci ve 231 inci maddesinin on üçüncü fıkraları kapsamında alınan kararlar ile kişi hakkında devam eden veya sonuçlanmış olan soruşturma ya da kovuşturmalar kapsamındaki olguların,

d) Hakkında kamu görevinden çıkarılma ya da kesinleşmiş memurluktan çıkarma cezası olup olmadığının, mevcut kayıtlardan tespit edilmesidir.

²¹⁸ Abdullah, Yılmaz; Raci, Kılavuz. “Türk Kamu Bürokrasisinin İşlemsel Sorunları Üzerine Notlar”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.3, S.2, 2002, s. 22.

²¹⁹ Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu. 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu.

Kanunda ilgili maddenin  fıkrasında yer alan “devam eden veya sonuçlanmış olan soruşturma ya da kovuşturmalar kapsamındaki olgular” ifadesi nedeniyle kişi hakkında sadece bir soruşturma ya da kovuşturmanın olmasının tek başına güvenlik soruşturmasının olumsuz neticelenmeyeceğine vurgu yapılmaktadır. Çünkü soruşturma neticesinde kişi hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) 172/1.²²⁰ maddesi gereğince kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilebileceği gibi kovuşturmanın sonucunda kişi hakkında CMK 223 maddesi gereğince ceza verilmesine yer olmadığı ya da beraat kararının verilmesi mümkündür. Buna örnek olarak Danıştay’ın bir kararında CMK 223/2-b maddesi gereğince sanık tarafından yüklenilen suçun işlenmediğinin sabit olduğu ve bu nedenle beraat kararı verilmesine rağmen, sadece hakkında yürütölen kovuşturma nedeniyle yürütölen güvenlik soruşturmasının olumsuz olarak neticelenmesinin hukuk devletinde kabul edilebilir olmadığına yer vermektedir²²¹. Bu durumun masumiyet ilkesi bağlamında da değeriendirilebileceği ortadadır. Zira devletin kendisini ve vatandaşlarını koruma adına aldığı tedbirlerden biri olan güvenlik soruşturmasının devam eden kovuşturma nedeniyle olumsuz neticelenmesi masumiyet karinesi hakkının ihlaline neden olmamalıdır. Güvenlik soruşturmaları adil ve hakkaniyetli şekilde yürütölmeli, kişinin temel hak ve özgürlüklerini sınırlandırmamalı ve engellememelidir. Danıştayın kararında da suç isnat edilen kişinin söz konusu suçu işlemediği sabit olmasına rağmen güvenlik soruşturmasının kovuşturma nedeniyle olumsuz neticelenmesinin kabul edilebilir olmadığı belirtilmektedir.²²²

Arşiv araştırması aşamasında kişinin kolluk tarafından tutulan herhangi bir resmi kaydının olup olmadığına bakılmaktadır. Araştırmada önem arz eden adli sicil kayıtları, kişiler hakkında mahkûmiyet kaydına ilişkin tutulan sicil kütüklerini ifade etmektedir²²³. Adli sicil kaydında kişilerin infaz edilen mahkûmiyet kararlarına ilişkin bilgiler silinmekte ve arşiv kaydı olarak nitelendirilen havuzlara aktarılmaktadır. Arşiv kayıtlarının tutulmasına dair usul ve esaslar 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu²²⁴,nda detaylı olarak düzenlenmiştir. Düzenlemede hangi bilgilerin depo edileceği, ne kadar süreyle saklanacağına dair hususlar yer almaktadır.²²⁵ 5352 sayılı Kanun’un 9. maddesindeki düzenlemeye göre ceza ya da güvenlik tedbirleri infaz edildiğinden veya ceza zamanaşımını, genel af, şikâyetten vazgeçme, etkin pişmanlık koşullarından herhangi birinin oluşmasıyla

²²⁰ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, m. 4/, Resmî Gazete, 17.04.2021, Sayı: 31457.

²²¹ Danıştay 8.Daire, E:2011/7930, K:1988/704, T: 10.03.1988.

²²² 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, m. 172, m. 223, Resmî Gazete, 17.12.2004, Sayı: 25673.

²²³ Ziyet, Özçelik. “Güvenlik Soruşturması/ Haklardan Arındırma”. *Toplum ve Hekim*, C. 34, S. 1, 2019, s. 58.

²²⁴ Bkz. Adli Sicil Kanunu, 5352 Sayılı Adli Sicil Kanunu, 2005.

²²⁵ Danıştay 12. Dairesi, E. 2016/2316, K. 2019/1132, T. 13.03.2019.

adli sicil kaydından silinmekte ve arşiv kaydına aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra Kanun'da belirtilen süre koşulunun sağlanmasıyla da arşiv bilgileri silinmektedir²²⁶.

Kişinin adli sicil kaydına ve hakkında herhangi bir kesinleşmiş mahkûmiyet hükmünün bulunup bulunmadığına bakılması makul ve ölçülü bir araştırmanın gereği olmaktadır. 7315 sayılı Kanun'un 4/ç. maddesinde yer alan HAGB ve kovuşturulmaya yer olmadığı kararlarının da güvenlik soruşturmasında kullanılması tartışmalı bir husustur. Soruşturma aşamasında verilen kovuşturulmaya yer olmadığına ilişkin kararın, mahkemenin verdiği hükmün açıklanmasına yer olmadığı ve beraat kararına ilişkin bilgilerin güvenlik soruşturması yapan makamlar ile paylaşılmasının hukuka uygunluğu bulunmamaktadır.²²⁷ Söz konusu bilgilerin ilgili makamlarla paylaşılması beraberinde iki sorunu getirmektedir. Bunlardan ilki kişinin hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü bulunmamasına rağmen kişinin şüphe altında bırakılması masumiyet karinesine aykırı bir durum oluşturacaktır. Diğer sorun ise mahkûmiyet hükmünün olmadığı kararların güvenlik soruşturmasını yapan makamlarla ne şekilde ve nasıl paylaşıldığı ile ilgilidir. CMK 171/5 maddesinde ve 231/13 maddesinde belirtildiği üzere söz konusu kararlar ayrı bir sisteme kaydedilir, sadece bir soruşturma ya da kovuşturma ile ilgili olarak mahkeme, hâkim ya da Cumhuriyet Savcısı tarafından erişim sağlanabilir. 7315 sayılı Kanun'la ise söz konusu kayıtlara hangi kişilerin erişebileceği hususunda 6. maddede belirtildiği üzere soruşturmayı yapacak birimlerin de eklenmesiyle, kapsamı temel hak ve özgürlükler aleyhine olacak şekilde genişletilmiştir. Mahkemenin verdiği HAGB ve takipsizlik kararına ilişkin bilgilerin yetkili kılınmış personelle paylaşılması Kanun ile hüküm altına alınsa da bu düzenlemenin Anayasa'ya ve AİHS' e uygun olduğu anlamına gelmemektedir.²²⁸ Çünkü soruşturma aşamasında verilen takipsizlik kararı tek başına idarenin kişi ile ilgili bir kanı oluşturmasında göz önüne alınmaz. Benzer şekilde kendine özgü uygulama alanı bulunan HAGB kurumu da beraat kararı olmadığı gibi kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü de değildir.²²⁹ Uygun koşullarda ve durumlarda mahkemelerin verdikleri HAGB kararı bir kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü olmamakta, bir anlamda sanığa yeni bir şans verilmektedir²³⁰. HAGB kararında kesinleşmesi askıya alınan mahkûmiyet kararı ve mahkûmiyet kararının kesinleşmesini engelleyen hükmü askıya alan HAGB şeklinde iki

²²⁶ Asuman, Çapar. "Kamu Personelinin Atanmasında Güvenlik Soruşturması Uygulaması". *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.15, S. 2, 2020, s. 578.

²²⁷ 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu, Resmî Gazete, 25.05.2005, Sayı: 25820.

²²⁸ 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu, m. 9, Resmî Gazete, 25.05.2005, Sayı: 25820.

²²⁹ Dipnot: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, m. 171/5, m. 231/13, Resmî Gazete, 17.12.2004, Sayı: 25673.

²³⁰ Kunter; Yenisey; Nuhuğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi*, s.1520.

karar verilmektedir²³¹. Bir anlamda HAGB kararı ile mahkûmiyet kararı ertelenmekte ve hukuki anlamda sonuç doğurması önlenmektedir.²³² Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapan birimlerin kendine özel sistemde tutulan söz konusu kayıtlara ulaşmaları idarenin masumiyet karinesine aykırılık oluşturacak şekilde önyargılı yaklaşımına neden olabilecektir²³³.

7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu'nun 5. maddesinde yer alan hükme göre güvenlik soruşturması ise;

(1) Güvenlik soruşturması, arşiv araştırmasındaki hususlara ilave olarak kişinin;

a) Görevin gerektirdiği niteliklerle ilgili kolluk kuvvetleri ve istihbarat ünitelerindeki olgusal verilerinin,

b) Yabancı devlet kurumları ve yabancılarla ilişkisinin,

c) Terör örgütleri veya suç işlemek amacıyla kurulan örgütlerle eylem birliği, irtibat ve iltisak içinde olup olmadığının,

mevcut kayıtlardan ve kişinin görevine yansıyacak hususların denetime elverişli olacak yöntemlerle yerinden araştırılmak suretiyle tespit edilmesidir.

Güvenlik soruşturması uygulaması bir anlamda arşiv araştırmasını da kapsamaktadır. Arşiv araştırması yanında güvenlik soruşturmasında yabancılarla ve terör örgütleri ile iltisaklı ve irtibatlı olma hali gibi durumlarda araştırılmaktadır. Arşiv araştırmasında yalnız resmi kayıtlara bakılırken, güvenlik soruşturmasında mahallinde de soruşturma gerçekleştirilmektedir. Kişinin hakkında güvenlik soruşturmasının yapılması talep edildiğinde, kamu görevini yapma bakımından ilgili makama sunulmak üzere sakıncalılık durumunu belirten bir rapor düzenlenir²³⁴. 7315 sayılı Kanun'un 5. maddesi uyarınca, güvenlik soruşturması kapsamında kişinin terör örgütleri veya suç işlemek amacıyla kurulan örgütlerle eylem birliği, irtibat ve iltisak içinde olup olmadığı araştırılmaktadır. Burada “irtibat”, kişinin örgütle veya suç yapısıyla doğrudan ya da dolaylı temasını; “iltisak” ise örgütle fikirsel yakınlığı, organik bağı veya süreklilik arz eden ilişki

²³¹ Bahri, Öztürk; Durmuş, Tezcan; Mustafa Ruhan, Erdem; Özge, Gezer Sırma; Saygılar Kırıt, Yasemin F.; Esra, Akcan Alan; Özdem, Özyayın; Tütüncü Erden Efser; Villemin Altınok, Derya; Mehmet Can, Tok. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 12. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 631.

²³² 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, m. 6, Resmî Gazete, 17.04.2021, Sayı: 31457.

²³³ Akif, Yıldırım. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 486.

²³⁴ Çapar, Kamu Personelinin Atanmasında Güvenlik Soruşturması Uygulaması, s. 579; Yeliz Şanlı, Atay. “Memurluğa Girişin Genel Bir Şartı Olarak Güvenlik Soruşturması”. *İnsan Hakları Yıllığı*, C.34, 2016, s. 53.

biçimini ifade etmektedir. Ancak bu kavramların yasal tanımı yapılmamış, sınırları belirsiz bırakılmıştır. Dolayısıyla uygulamada oldukça geniş ve keyfi yorumlara açık bir alan ortaya çıkmıştır.

Hukuki işlem teorisi, bir hukuki sonucun doğması için hukuki irade açıklamasının bulunmasını ve bunun hukuk düzeni tarafından tanınmasını zorunlu görür. Başka bir deyişle, hukuki sonuç doğuracak bir işlem için, ilgili kişinin iradi davranışı, bu davranışa bağlanan hukuki sonuç ve hukukun öngördüğü normatif çerçeve gereklidir.

Dolayısıyla hukuki işlem teorisi bağlamında, irtibat ve iltisak kavramlarının güvenlik soruşturmasına dayanak yapılması, hukuki işlemde bulunmayan bireylerin salt idari kanaatle cezalandırılması anlamına gelir. Bu da masumiyet karinesine ve hukuki güvenlik ilkesine açıkça aykırıdır.

Kanunda güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması düzenlemesinden görüldüğü üzere arşiv araştırmasının objektif kriterlere dayandığı, güvenlik soruşturmasının ise sübjektif değerlendirmelere dayanan değerlendirmeleri içerdiği anlaşılmaktadır²³⁵. Bu durumda sübjektif değerlendirmelerin hak ihlallerine neden olmaması için Danıştay'ın güvenlik soruşturması neticesinde elde edilen bilgilerin hukuki belgeler ve bilgilerle desteklenmesi gerektiğine ilişkin içtihadı bulunmaktadır²³⁶.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının, kamu görevine girme isteği olan kişinin güvenilirliğinin değerlendirilmesi, belirli bir pozisyona ya da göreve uygunluğunun saptanması amacıyla gerçekleştirilen bir işlem olarak ifade edilebilir. Bu uygulamadan genelde kamu sektörü ile bazı özel sektör kuruluşları yararlanmaktadır. Günümüzde güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulaması özellikle organize suçlar, terörizm, siber güvenlik gibi tehditlere karşı korunmayı sağlamak amacıyla önem kazanmıştır. Ülkelerin pek çoğunun bu tehditlerle başa çıkmak amacıyla birtakım güvenlik incelemesi ve değerlendirme yöntemlerini geliştirdikleri görülmektedir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, kamu hizmetine girişte liyakat ve güvenilirlik ilkelerinin sağlanması için öngörülmüş hukuki araçlardır. Ancak bu süreçlerin yürütülmesinde idarenin yetkilerinin kanunla sınırlı olması zorunludur. Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlüklere müdahale yalnızca kanunla mümkündür. Bu

²³⁵ Durmuş, Kılınç. "Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması", *Ankara Barosu Dergisi*, C. 77, S. 2, s. 8; Özçelik, *Güvenlik Soruşturması/ Haklardan Arındırma*, s. 59.

²³⁶ Danıştay 5.Daire, E:1987/406, K:1988/704, T: 10.03.1988; Danıştay 10. Daire 2021/2053 E., 2024/253 K.

nedenle, idarenin güvenlik soruşturması sürecinde bilgi toplama yetkisini keyfi şekilde kullanması, hem masumiyet karinesini hem de hukuk devleti ilkesini ihlal edebilir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, kamu görevine alınacak kişiler hakkında bilgi toplanmasını sağlayan idari işlemlerdir. Ancak bu işlemler, çoğu zaman bireyin herhangi bir suç isnadıyla karşı karşıya kalmadan, geçmişteki veya mevcut ilişkileri üzerinden değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu durum, masumiyet karinesinin ‘lekelenmeme hakkı’ boyutuyla doğrudan çatışma riski taşımaktadır. Yasallık ilkesi uyarınca idarenin hangi verileri, hangi yöntemlerle toplayacağı ve bu verileri hangi amaçla kullanacağı kanunda açıkça düzenlenmeli; aksi halde keyfiyet riski doğar.

2.1.1. Türkiye’de güvenlik soruşturması uygulamasının gelişimi

Türk mevzuatına güvenlik soruşturması kavramı 30 Nisan 1964 tarihli 4/685 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi’nde “Güvenlik soruşturması” başlığı altında girmiştir²³⁷. Bununla birlikte güvenlik soruşturması 12 Eylül 1994 tarihine kadar yasal dayanağı olmadan uygulanmış, kamu hizmetine alımında esaslı bir kriter olarak kabul edilmiştir²³⁸. 4045 sayılı²³⁹ “Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli ile Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” çıkarılıncaya kadar güvenlik soruşturmasının Anayasal dayanaktan yoksun olması nedeniyle doktrinde eleştirilmektedir²⁴⁰. Bakanlar Kurulu tarafından Mart 1990 tarihinde çıkarılan 90/245 sayılı yönetmelikle güvenlik soruşturmasının nasıl yapılacağı belirlenmiştir. Fakat 4045 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesine kadar geçen süreçte yönetmelik usulsüz olarak uygulanmıştır. 4045 sayılı Kanun’da güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması şeklinde iki yöntem geliştirilerek, bunların usul ve esaslarının Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirlenmiştir²⁴¹. Kanun’un güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına ilişkin 1. maddesi itirazlar neticesinde AYM’ye taşınmıştır. AYM

²³⁷ Güney. *Güvensizlik Üçgeni: 1402’likler, Fişleme ve Güvenlik Soruşturması*, s. 29.

²³⁸ Atay. *Memurluğa Girişin Genel Bir Şartı Olarak Güvenlik Soruşturması*, s. 50; Onur, Karahanoğulları. “Güvenlik Soruşturması”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.53, S. 1-4, 1998, s. 171; Yıldırım, Turan; Yasin, Melikşah; Karan, Nur; Özdemir, Eyüp; Üstün, Gül; Çakır, Hüseyin Melih; Okay Tekinsoy, Özge. *İdare Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 313.

²³⁹ Güvenlik Soruşturması Kanunu. 4045 sayılı *Güvenlik Soruşturması, Bazı Nedenlerle Görevlerine Son Verilen Kamu Personeli ile Kamu Görevine Alınmayanların Haklarının Geri Verilmesine ve 1402 Numaralı Sıkıyönetim Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun*, RG:03.11.1994, S:22100, Kabul Tarihi: 26.10.1994.

²⁴⁰ Kaman Karan, *Devlet Memurluğunun Sona Ermesi*, s. 25.

²⁴¹ Atay, *Memurluğa Girişin Genel Bir Şartı Olarak Güvenlik Soruşturması*, s.51.

03.06.2021 tarih E. 2020/24 K. 2021/39 sayılı kararı²⁴² ile 1. maddenin 1. fıkrasını iptal etmiştir. AYM kararında; güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının belirli kamu görevlileri için yapılacağının düzenlendiğinin, ancak bunun detaylarının yönetmelik ile belirlenmediği, süreçte hangi bilgilerin ve belgelerin kullanılacağı, bunların ne şekilde elde edileceği, saklanma süreleri, itiraz süreci gibi konuların düzenlenmediğini, kişisel verilerin kullanımına ilişkin güvencelerin ve temel ilkelerin Kanun'da belirlenmediğini belirtmiştir. Bundan dolayı Kanun'da yer alan kuralların Anayasa'nın 13., 20. ile 128. maddelerine aykırı olduğunu hüküm altına almıştır.

AYM'nin 24.7.2019 tarih E.2018/73, K.2019/65 sayılı kararı²⁴³ ile 01.02.2018 tarih 7070 sayılı *Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun* ve 14.7.1965 tarih 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun²⁴⁴ 48/1. maddesinin (A) bendine eklenen (8) numaralı alt bendinin Anayasa'nın 13., 20., ve 128. maddelerine uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir²⁴⁵.

AYM, 4045 sayılı Kanun'un temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması hususunda kurumların takdirine, kişilerin keyfiyetine bırakılmayacak şekilde sınırlama getirilmesini belirterek, Kanun'un yönetmeliğinin eksikliklerine vurgu yapmıştır. Temel hak ve özgürlüklerin kanun ile sınırlandırılmasının tek başına şekli düzenleme ile mümkün olmadığını ifade etmiştir. Buna göre temel hak ve özgürlüklerin Kanun ile sınırlandırılabilmesi için sınırlandırmanın erişilebilir, öngörülebilir, kesin olması kriterlerinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Bunun keyfiliğin önlenmesinde önem arz ettiği ve hukuki güvenirliliğin teminat altına alındığına vurgu yapmıştır²⁴⁶. Böylelikle AYM güvenlik soruşturmasına ilişkin Kanun'daki eksik yanlarına vurgu yapmış ve ayrıntılı olarak yasal düzenlemenin nasıl yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Doktrinde Anayasal dayanaktan yoksun olduğu ve oluşabilecek olumsuz sonuçların telafisinin nasıl olacağına ilişkin belirsizlik içerdiğinden dolayı 4045 sayılı Kanun eleştirilmektedir. Ayrıca güvenlik soruşturmasının uygulamasında kullanılan arşiv

²⁴² Anayasa Mahkemesi 3.6.2021 tarihli ve E. 2020/24, K. 2021/39 sayılı kararı.

²⁴³ Anayasa Mahkemesi 24.7.2019 tarihli ve E.2018/73, K.2019/65 sayılı kararı.

²⁴⁴ Devlet Memurları Kanunu. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu.

²⁴⁵ Mahmut, Koca. Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi. İ. Özgenç (Dü.), Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Hak ve Özgürlükleri Sınırlandırılması Rejimleri Sempozyumu içinde (s. 305-345). Ankara: Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022, s. 305.

²⁴⁶ Halit Eyüp, Özdemir. İdari Yargıda Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme. On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019, s. 54.

kaynaklarının hukuki dayanaktan yoksun olması da eleştirilere konu olmuştur. Hazırlanan raporlarda gizlilik esası olduğundan hukuki denetim zorlaşmıştır.²⁴⁷.

4045 sayılı Kanun'a yapılan eleştiriler nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) 07.04.2021 tarihinde sunulan yeni 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu²⁴⁸ 17. 04.2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 5649 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılmasına Dair Yönetmelik²⁴⁹ 03.06.2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir²⁵⁰.

Kanaatimizce Türkiye'de güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına ilişkin süreç 7315 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikle olumlu bir aşamaya gelse de düzenlemelerde bazı hususlara ilişkin hala eleştirilerin olduğu söylenebilir.²⁵¹ Kanun'la birlikte tüm kamu personeli için arşiv araştırması zorunlu hale gelmiş, sadece emniyet, jandarma, Millî Savunma Bakanlığı, istihbarat, sahil güvenlik, ceza infaz kurumları, tutukevleri ve gizlilik dereceli birimlerde çalışacak kamu görevlileri için güvenlik soruşturmasının uygulanması hüküm altına alınmıştır.²⁵² Bununla birlikte idarenin örneğin hakkında devam eden soruşturma ya da kovuşturma olan veya takipsizlikle sonuçlanan soruşturması olan kişiler hakkında güvenlik soruşturmasının olumsuz neticelendirilmesi gibi uygulamaları olduğu görülmektedir. İdarenin keyfi uygulamalardan kaçınması masumiyet karinesini gözeterek devam eden soruşturma ya da kovuşturma nedeniyle kişiler hakkında sürecin olumsuz neticelenmesi uygulamasına son vermesi gerektiği düşünülmektedir.²⁵³

Türkiye'de güvenlik soruşturması, başlangıçta yönetmeliklerle düzenlenmiş, ardından 7315 sayılı Kanun ile yasal zemine kavuşturulmuştur. Yasal düzenleme yapılmadan önceki dönemde uygulamanın keyfi ve yargısal denetime kapalı olduğu yönünde eleştiriler mevcuttur. Anayasa Mahkemesi'nin 2019 tarihli iptal kararında da belirtildiği üzere, güvenlik soruşturmasının dayanağının kanunla açıkça düzenlenmesi, keyfilik tehlikesini azaltmak için zorunlu bir güvencedir.

²⁴⁷ Kaman Karan, *Devlet Memurluğunun Sona Ermesi*, s. 29.

²⁴⁸ Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7315&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

²⁴⁹ Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılmasına Dair Yönetmelik. 5649 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılmasına Dair Yönetmelik.

²⁵⁰ Kılınç, *Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması*, s. 18.

²⁵¹ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, Resmî Gazete, 17.04.2021, Sayı: 31457.

²⁵² 7315 sayılı Kanun, m. 3 ve m. 4.

²⁵³ Anayasa Mahkemesi, E. 2018/73, K. 2019/65, T. 24.07.2019.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, kamu hizmetine alınacak kişilerin güvenilirliklerinin incelenmesine yönelik idari işlemler olarak tanımlanabilir. Anayasa Mahkemesi'nin kararlarında da vurgulandığı üzere, bu kurumların amacı kamu hizmetinin güvenilirliğini ve sürekliliğini sağlamak, devletin güvenliğini tehdit edebilecek unsurların kamu görevine girmesini önlemektir. Bununla birlikte, kavramların hukuki çerçevesi belirlenirken hukuk devleti ilkesi gereği yasallık ve belirlilik şartlarının titizlikle gözetilmesi gerekir. Çünkü bireylerin kişisel verilerinin işlenmesi, özel hayatlarının denetlenmesi ve geçmiş ilişkilerinin sorgulanması doğrudan temel hak ve özgürlükler ile ilgilidir.

Bu bağlamda masumiyet karinesi (Anayasa m.38/4; AİHS m.6/2), güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması süreçlerinin en kritik denge noktalarından birini oluşturmaktadır. Zira kişi hakkında herhangi bir ceza davası açılmamışken, yalnızca idari değerlendirmelerle “güvenilmez” veya “sakıncalı” gibi sıfatlarla damgalanması, masumiyet karinesinin lekelenmeme boyutunu ihlal edebilir. Burada sorun, ceza yargılamasına konu olmayan davranışların veya üçüncü kişilerin subjektif değerlendirmelerinin idari tasarrufa dönüşmesidir. Bu durum bireyin hem özel hayatına saygı hakkı hem de adil yargılanma hakkı bakımından risk taşır.²⁵⁴

Dolayısıyla kavramlar açıklanırken, yalnızca idarenin amaçları değil, aynı zamanda bireyin haklarının korunması da göz önünde bulundurulmalıdır. Kanuni düzenlemelerin açık, öngörülebilir ve ölçülü olması; idareye sınırsız takdir yetkisi bırakılmaması ve bireyin bilgilendirilme ile itiraz hakkının güvence altına alınması, masumiyet karinesiyle uyumlu bir güvenlik soruşturması sisteminin temel şartıdır. Aksi halde, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kavramları, idarenin keyfi uygulamalarına zemin hazırlayabilir ve hukuk devleti ilkesini zayıflatabilir.

2.1.2. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının amacı

İnsanlık tarihi boyunca kurulan tüm devletler kendi varlıklarını güvence altına almak ve düşmanlarından kaçınmak gibi sebeplerle mücadele etmişlerdir. Bundan dolayı güvenilir seçenekleri kullanmaya çalışmışlardır. Devletlerin güvenliği ve hayatta kalması, doğrudan devlet iktidarını oluşturan kişilerin güvenilirliğine bağlıdır²⁵⁵. Devletin

²⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6/2.

²⁵⁵ Centel; Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 178; Ünver, Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, s. 28.

temsilcileri tarafından gerçekleştirilen her eylem, Devletin itibarını ve dolayısıyla diğer devletler ve vatandaşlar tarafından nasıl algılandığını belirler. Yöneticilerin ve devlet görevlilerinin seçimi insanlık tarihinin her döneminde son derece önemli olmuştur. Kritik pozisyonlardaki hükümet yetkililerinin davranışları tarihteki birçok olayın sebeplerinden biridir.

Devlet mekanizması her geçen gün daha da karmaşık bir olgu olarak ortaya çıkmakta ve yapılan işlemlerin yanı sıra görevli personel sayısı da artmaktadır. Devlet modelinin bu gelişimi devletin kendi kendini kontrol etmesini ve yetkililerinin kontrolünü sağlar²⁵⁶. Özellikle devletin kamu kurum ve kuruluşlarında pozisyonlara personel seçimi devletin itibarını etkilediğinden, bu pozisyonlara atanan yetkililerin güvenilirliği gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır. Ülkemizde kamu yönetimi kavramının kökleri Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanmaktadır. Büyük Selçuklu Devleti'nin varisi olan Osmanlı Devleti'nin, gelişmiş bir devlet teşkilatı ve personel yönetimi oluşturduğu bilinmektedir²⁵⁷.

Devlet işleri, memurlar, katipler ve şefiye olmak üzere dört personel kategorisi tarafından yürütülmekte ve idari yapı bu sınıflar arasında dengelenmektedir. Kamu işleri ancak belli bir eğitim ve öğretim almış, bilgili ve tecrübeli personel tarafından yürütülebilir.

Bu amacın memurlar tarafından gerçekleştirilebileceği varsayılmış ve bu nedenle memurların seçimi ve eğitimine büyük önem verilmiştir²⁵⁸.

“Bizler, köklü ulusal yapıya sahip bir halk olarak, tarih sahnesinde pek çok ülkeyi inşa etmiş ve bu tecrübelerini her defasında bir sonraki ülkeye aktarmışız. Aynı şekilde jeopolitik açıdan oldukça karmaşık bir bölgede yer alması nedeniyle ulusal yönetime güvenilir personel sağlama konusunda temkinli bir yaklaşım benimsemiştir²⁵⁹.”

Osmanlı Devleti'nde Sultan II. Abdülhamid'in El Yıldızı ile en üst mertebeye ulaşan soruşturma geleneğinin Cumhuriyet döneminde de devam etmiş olmasına rağmen mevzuata yansımadağı görülmektedir. Demokrat Parti yönetiminde sözde *"güvenlik*

²⁵⁶ Gülay, Arslan Öncü. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*. Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.

²⁵⁷ Mustafa, Kocaoğlu; Zeynep Nur, Özmen. “Türkiye’deki Kamu Yönetimi Eğitimi ve Personel İstihdam Etme Usullerinin Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) Üzerinden Değerlendirilmesi”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XLVI, 2019/1, s. 242.

²⁵⁸ Mehmet Emin, Artuk; Ahmet, Gökçen; Mehmet Emin, Alşahin; Kerim, Çakır. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (11. Baskı), Ankara, Adalet Yayınevi, 2017.

²⁵⁹ Mehmet Emin, Artuk; Ahmet, Gökçen; Ahmet Caner, Yenidünya. *Gerekçeli Ceza Kanunları*. (11. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.

soruşturması" uygulamasının "*sabotajla mücadele*" alanında yürütülmüş ise de bu konuyla herhangi bir ilgisi bulunmamakta ve hükümet gazetesinde yayınlanmamıştır. Bu 30 Nisan 1953 tarihli 4/658 sayılı Bakanlar Kurulu'nun "*Zararların Korunması ve Önlenmesi*" başlıklı kararına dayanarak yürütülmüştür.²⁶⁰

Türkiye'de kapsamlı olarak 7315 sayılı Kanun'la düzenlenen güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulaması kamu görevinin tam anlamıyla yürütülebilmesi ve devletin güvenliğinin sağlanması adına önemlidir. Bu kapsamda kamu görevini yapacak kişilerin yürütecekleri pozisyonlar gereğince özel ve genel koşullara sahip olup olmadıklarının belirlenmesi amacıyla araştırma yapılması bir gerekliliktir. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının yapılmasında kamu görevine atanacak personelin hangi koşulları taşıdığının belirlenmesi, kamu görevinin gerektirdiği niteliklere haiz olup olmadıklarının ortaya konması amaçlanmaktadır.²⁶¹

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması idarenin tek taraflı uyguladığı bir işlemdir. Bu idarenin sahip olduğu kamu gücünden kaynaklanır. İdare kamu gücüne dayanarak kişilerin iradelerini göz önüne almadan kamu yararını gözetmek ve kamusal faaliyetlerin yürütülmesi amacıyla birtakım idari işlemler tesis etmektedir. Diğer bir ifadeyle idarenin tek taraflı iradeyle hukuki sonuç elde etme olanağı sayesinde görevini etkili bir şekilde kısa sürede yerine getirebileceği görülmektedir. Bu durumda kişilerin güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sürecinde mağdur olmaması için idarenin uygulamalarında keyfiyete varmayacak şekilde hareket etmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Amaç, kamu hizmetinin güvenilir kişiler eliyle yürütülmesini sağlamak olsa da, bu amaç sınırsız bir yetki anlamına gelmez. İdarenin güvenlik gerekçesiyle kişisel verilere ulaşması, ölçülülük ve orantılılık ilkeleri çerçevesinde gerçekleşmelidir. Aksi durumda, bireylerin özel hayatına aşırı müdahale söz konusu olur.

Türkiye'de güvenlik soruşturmaları uzun yıllar yönetmeliklerle yürütülmüş, bu da keyfi uygulamalara yol açmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu belirsizliği gidererek kanuni düzenleme şartı getirmiştir. Bu kararlar, masumiyet karinesiyle bağ kurularak değerlendirilmelidir. Çünkü yargı kararları, bireylerin suç isnadı bulunmaksızın kamu görevinden dışlanmalarını önlemeye yöneliktir.²⁶² Buna rağmen, halen uygulamada hangi

²⁶⁰ Timur, Demirbaş. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (10. Baskı), Seçkin Yayınları, Ankara, 2014.

²⁶¹ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, Resmî Gazete, 17.04.2021, Sayı: 31457.

²⁶² Anayasa Mahkemesi, E. 2018/73, K. 2019/65, T. 24.07.2019.

verilerin dikkate alınacağına dair geniş takdir yetkisi tanınması, keyfiyetin önlenemediğini göstermektedir.²⁶³

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının temel amacı, devletin güvenliğini, kamu düzenini ve anayasal düzeni korumaktır. Kamu görevine alınacak kişilerin, devletin güvenliği bakımından herhangi bir sakınca doğurup doğurmayacağının önceden belirlenmesi, bu kurumların varlık gerekçesini oluşturmaktadır. Özellikle stratejik²⁶⁴ öneme sahip görevlerde, gizlilik derecesi bulunan bilgilere erişim sağlanacak pozisyonlarda veya kritik altyapılarda çalışacak kişilerin güvenilirliklerinin incelenmesi, devletin sürekliliği ve kamu yararının korunması bakımından meşru bir amaçtır.²⁶⁵

Bununla birlikte, güvenlik soruşturmasının amacı yalnızca kamu yararı perspektifinden ele alınmamalıdır. Çünkü masumiyet karinesi ile bu amacın kesiştiği noktada temel bir hak–güvenlik dengesi gündeme gelir. Kamu düzenini koruma amacının bireyin temel haklarını sınırlayabilmesi ancak yasallık, gereklilik ve ölçülülük ilkeleri ile mümkündür. Güvenlik soruşturmasının amacı “her ihtimale karşı” bireyleri elemeye yöneldiğinde, kişi hakkında suç isnadı bulunmaksızın bir tür “potansiyel suçlu” algısı doğabilmekte; bu ise masumiyet karinesini ve lekelenmeme hakkını zedeleyebilmektedir.

Bu noktada hukuk devleti ilkesi gereği, güvenlik soruşturmasının amacının idareye geniş ve sınırsız takdir yetkisi tanıyacak şekilde yorumlanmaması gerekir. Amaç, somut tehlikeleri önlemeye yönelik olmalı; soyut varsayımlara, söylentilere veya kişisel kanaatlere dayalı sonuçlar doğurmamalıdır. Ayrıca, bireylerin soruşturmanın sonucu hakkında bilgilendirilmesi ve itiraz imkânının sağlanması, amacı meşru bir zemine oturtacak usuli güvencelerdendir. Aksi halde, güvenlik soruşturmasının amacı kamu yararı kisvesi altında bireylerin haklarını keyfi biçimde sınırlamanın aracı haline gelebilir.²⁶⁶

2.1.3. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak kurumlar

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak olan kurumlar, Bakanlar Kurulu’nun 14 Şubat 2000 tarihli 2000/284 sayılı kararıyla onaylanan 12 Nisan 2000 tarihli Resmî Gazete ’de yayımlanan Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği’nin 7. maddesinde belirtilmektedir. Buna göre;

²⁶³ Anayasa Mahkemesi, E. 2020/16, K. 2020/73, T. 29.12.2020.

²⁶⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Klass and Others v. Germany*, No. 5029/71, 06.09.1978.

²⁶⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6/2.

²⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 2 (Hukuk Devleti ilkesi).

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması Emniyet Genel Müdürlüğü, Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanlığı ve mahalli mülki idare amirlikleri tarafından yapılabilecektir. İlgili maddede Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nde bulunan adli sicil kaydı ile İçişleri Bakanlığı ile Kaçakçılık İstihbarat Harekât ve Bilgi Toplama Dairesi Bakanlığı'nda bulunan bilgi kayıtları talep olması halinde güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yürütecek makamlara ve Türk Silahlı Kuvvetleri birimlerine aktarılacağı belirtilmektedir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamasının düzenlendiği 7315 sayılı Kanun'un 6. maddesine göre güvenlik soruşturmasını yapacak birimlerin iletilen taleple sınırlı oldukları, ayrıca hukuka aykırı şekilde bilgisayar loglarında ya da elektronik ortamda kişisel verilerin sorgulanamayacağı, kayıtların silinemeyeceği ya da değiştirilemeyeceği, bilgilerin paylaşılamayacağı ya da yayın yapılamayacağı düzenlenmektedir. Bu hususta kurum personellerinin gereken tedbirleri alması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Kanun'la düzenlenen bu sınırlandırmaların güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sürecinde kişinin masumiyet karinesi hakkı başta olmak üzere bazı temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını da öncelediği ifade edilebilir.

Kanunda soruşturmayı yapacak birimler belirlenmiştir. Bu belirleme, idarenin keyfi biçimde yeni birimler oluşturmalarının önüne geçer. Ancak uygulamada yetki sınırlarının aşıldığı, farklı kurumların da bilgi toplama süreçlerine dâhil edildiği yönünde eleştiriler vardır. Yasallık vurgusu bakımından, her kurumun yetkisinin açık bir kanuni düzenlemeye dayanması gerekir.²⁶⁷

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, kanunla belirlenmiş bazı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yürütülmektedir. 7315²⁶⁸ sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu uyarınca, bu işlemler Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT), Emniyet Genel Müdürlüğü, mahalli mülki idare amirlikleri ve ilgili diğer kamu kurumları tarafından yerine getirilmektedir. Kurumların görev paylaşımı, bireylerin güvenlik açısından risk oluşturup oluşturmadıklarının kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini amaçlar. Özellikle MİT'in dış bağlantılar ve devlet güvenliğiyle ilgili hususları araştırması, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün adli ve kolluk kayıtlarına dayalı bilgi toplaması, mülki idare amirliklerinin

²⁶⁷ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, m. 6.

²⁶⁸ 7315 sayılı Kanun, m. 6.

ise yerel düzeydeki sosyal çevre araştırmalarına yönelmesi, sürecin çok boyutlu niteliğini ortaya koymaktadır.²⁶⁹

Ancak burada tartışılması gereken asıl mesele, bu kurumlara tanınan yetkilerin sınırlarının ne kadar belirgin olduğudur. Çünkü farklı kurumların farklı ölçütlere göre bilgi toplaması, aynı kişi hakkında çelişkili veya subjektif değerlendirmelerin ortaya çıkmasına yol açabilir. Bu durum, bireyin masumiyet karinesiyle güvence altına alınmış olan lekelenmeme hakkını ihlal riski taşır. Ayrıca, soruşturmayı yürüten kurumların idari yapıya sıkı sıkıya bağlı olması, kişisel değerlendirmelerin ve keyfi uygulamaların önünü açabilir.²⁷⁰

Dolayısıyla, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yürüten kurumların yetkileri açıkça kanunla belirlenmeli; görev alanları net çizgilerle ayrılmalıdır. Aksi halde idarenin farklı organlarının farklı yorumlarla hareket etmesi, hukuki güvenlik ilkesini zedeleyecektir. Bunun yanı sıra, bu kurumların topladığı bilgilerin doğruluğunun denetlenebilmesi, kişilerin kendileri hakkında toplanan verilere erişip itiraz edebilmesi gerekir. Böyle bir usul mekanizması kurulmadığı takdirde, yetkili kurumlar masumiyet karinesi açısından keyfi uygulamaların aktörü haline gelebilir.²⁷¹

2.1.4. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi kişiler

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi kişiler 7315 sayılı Kanun'un 3. maddesinde yer almaktadır. İlgili maddenin birinci fıkrasında arşiv araştırmasının statüsüne ya da çalıştırılma şekline bakılmadan ilk kez ya da yeniden kamu görevine ya da memuriyete atanacaklar için yapılacağı hüküm altına alınmıştır. İkinci fıkrada ise güvenlik soruşturması yapılacak kişiler sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte Kanun'da güvenlik soruşturmasının sadece ilk kez göreve atanacak kişiye mi uygulanacağı ya da yeniden atama yapılacak olanlara mı uygulanacağı hususunda açık bir düzenleme olmaması eleştirilmektedir.²⁷² Kamu hizmetine girme bakımından güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının kişinin söz konusu hakkı kullanmasını sınırlandırdığından, bu hususta anayasal hak ve özgürlükler sistemine uyumlu bir düzenlemenin yapılması gerektiği ifade edilmektedir.²⁷³

²⁶⁹ 7315 sayılı Kanun, m. 6 gerekçesi; ayrıca Resmî Gazete, 17.04.2021.

²⁷⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6/2.

²⁷¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 2.

²⁷² Çapar, Kamu Personelinin Atanmasında Güvenlik Soruşturması Uygulaması, s. 588.

²⁷³ Kılınç, *Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması*, s. 31.

İdarenin temel görevleri arasında kamu hizmetini sunmak yer almaktadır. İdarenin görevini yerine getirmesinde başarılı olabilmesi ise istihdam edilen personelin nitelik ve nicelik bakımından yeterli olması gerekmektedir²⁷⁴. Kamu alanındaki ihtiyaçların zaman içerisinde genişlemesi nedeniyle daha fazla sayıda personele ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle güvenlikle doğrudan bağlantılı olan kritik görevlere atanacak personelin seçiminde süreç belli ilkelere ve yasal dayanaklara bağlanmak durumundadır.

Kamu personelleri, idare adına yargı, yasama ve yürütme erklerinin yetkileri kapsamında verdikleri kararları uygulamaya koyarlar²⁷⁵. Faaliyetleri ve meslekleri farklı olsa da kamu personellerinin kamu görevlileri olarak nitelendirilmesi mümkündür. Kamu görevlileri tabi oldukları kanun çerçevesinde; memurlar, üniversite öğretim elemanları, hâkim ve savcılar, kamu bankaları personelleri, kamu iktisadi teşebbüsleri personeli, sosyal güvenlik kurumu çalışanları, diğer kamu kurumları ve kuruluşlarında görev yapan personeller olarak sayılabilir²⁷⁶. Kamu görevlileri statüleri gereğince birtakım yükümlülüklerle ve yasaklara tabidir. Devlete ve Anayasaya sadakat yükümlülüğü, kamu görevini tarafsız olarak yerine getirme yükümlülüğü, basına demeç verme ya da bilgi verme yasağı gibi ifade özgürlüğüne ilişkin birtakım kısıtlamalar bunlar arasında sayılabilir. Kamu görevlileri görevlerini devlete sadakat yükümlülüğü altında yaparlar. Vatandaşlara kamu hizmetlerinin eşit şekilde sunulması ve birtakım farklılıklarda tarafsızlık ilkesi doğrultusunda davranmaları gerekir²⁷⁷. Türkiye’de memur rejimi, kamu hizmetlerinin sürekli, düzenli ve tarafsız bir biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuş kurallar bütünüdür. Bu rejimin hukuki dayanağını Anayasa’nın 128. maddesi ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu oluşturmaktadır. Memurlar, idarenin asli ve sürekli görevlerini yerine getiren, kamu tüzel kişiliği adına işlem yapan görevliler olup, kamu hizmetinin sürekliliği ve kamu yararının korunması esasına göre hareket etmekle yükümlüdürler. Memur rejimi, kamu personelinin göreve girişinde liyakat ve kariyer ilkelerini öne çıkarırken, aynı zamanda memurlara iş güvencesi sağlayarak kamu hizmetinin kesintisiz biçimde yürütülmesini amaçlamaktadır.

²⁷⁴ Sezer, Yasin. “Kamu Hizmetine Girme Hakkı”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.. 11, S. 3-4 (CUMHURİYETİMİZE 80. YIL ARMAĞANI), 2003, s. 154.

²⁷⁵ Muhammed Ali, Aydın. “Tarih ve Hukuk Perspektifinden Fransız Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi,” *TBB Dergisi*, C. 36, S. 167, 2023, s. 2.

²⁷⁶ Sacit, Kayasu. *2802 Sayılı Kanun’a Göre Hâkim ve Savcıların İfade Hürriyeti*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 18.

²⁷⁷ Muhammed Ali, Aydın. “Kamu Görevlilerinin Siyasi Katılma Hakkı ve Sınırları”. *Ankara Barosu Dergisi*, C. 82, S.1, 2024, s. 252.

Bu rejimin en temel ilkelerinden biri sadakat yükümlülüğüdür. Sadakat yükümlülüğü, kamu görevlilerinin devlete, Anayasaya ve demokratik hukuk düzenine bağlılık içinde hareket etmelerini ifade eder. 657²⁷⁸ sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 6. maddesi, memurların Anayasaya ve kanunlara sadakatle bağlı kalmalarını ve milletin hizmetinde Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil etmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu yükümlülük, yalnızca görev sırasında dürüst ve tarafsız çalışmayı değil, aynı zamanda kamu görevine duyulan güveni zedeleyici her türlü davranıştan kaçınmayı da kapsamaktadır. Dolayısıyla kamu görevlilerinin siyasi tarafsızlıklarını korumaları, kamu gücünü kişisel veya ideolojik amaçlarla kullanmamaları ve kamu hizmetini eşitlik ilkesi doğrultusunda sunmaları beklenmektedir.²⁷⁹

Sadakat yükümlülüğü aynı zamanda kamu görevlilerinin ifade özgürlüğüne belirli sınırlamalar da getirmektedir. Örneğin basına demeç verme yasağı veya kurum dışına yetkisiz bilgi aktarmama yükümlülüğü bu çerçevede değerlendirilmektedir. Bu yönüyle sadakat yükümlülüğü, kamu görevlisinin yalnızca görevini yerine getirme biçimini değil, aynı zamanda devlete ve anayasal düzene bağlılığını da düzenleyen anayasal bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece sadakat yükümlülüğü, kamu hizmetinin tarafsız, eşit ve güvenilir şekilde yürütülmesini teminat altına almakta ve hukuk devleti ilkesinin işlerliğini güçlendirmektedir.²⁸⁰

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması ile kamu personelinin belirlenmesinde devletin güvenliği, milli varlık ve bütünlüğünün korunması amaçlanmaktadır. Devletin menfaatlerini tehdit edici bilgilere ve belgelere erişebilecek söz konusu kişilerin kamu görevine alınması aşamasında denetimden geçirilmesi öngörülmektedir. Her ne kadar Kanun'da soruşturma geçirecek olan personel açıkça sayılsa da "*gizlilik dereceli birimler*" ifadesinin kapsamına ilişkin net bir tanımlama bulunmamaktadır. Kanun'un 12. maddesinde ise gizlilik dereceli birimlerin kapsamının Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılan yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Nitekim 02.06.2022 tarihli 5649 sayılı yönetmeliğin²⁸¹ 6. maddesinde söz konusu düzenleme yapılmıştır. Bununla birlikte gizlilik dereceli birimlerin idarenin düzenleyici işlemine bırakılmasının kişi hak ve özgürlükleri bakımından güvencesiz bir duruma neden olabilir. Zira yönetmelik değişiminin Kanun'a

²⁷⁸ 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, m. 6.

²⁷⁹ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, m. 12.

²⁸⁰ Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yönetmeliği, RG 02.06.2022, Sayı: 31855, m. 6.

²⁸¹ Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılmasına Dair Yönetmelik. 5649 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılmasına Dair Yönetmelik.

göre kolay olması, kamu kurumlarının gizlilik dereceli birimleri farklı düzenlemelerle belirlemeleri güvenlik soruşturmasında farklı sonuçlara neden olabilecektir.

Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu'nda 4566 sayılı Harp Okulları Kanunu, 2802 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanunu gibi özel mevzuatlara atıf yapılmış ve burada görev yapacak personeller hakkında da güvenlik soruşturmasının yapılacağı hüküm altına alınmıştır.²⁸²

Kanaatimizce güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi olan kişiler Kanun ile hüküm altına alınmış ise de ilk defa kamu görevine ataması yapılacak kişiler ile yeniden ataması yapılacak kişiler hakkında hangi koşullarda sürecin yürütüleceğine ilişkin net bir belirleme bulunmamaktadır. Bunun milli güvenlik gözetilerek, icra edilecek görevin mahiyetine uygun olarak eşitlikçi, temel hak ve özgürlükleri sınırlandırmadan bir düzenlemeye tabi tutulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.²⁸³

Kanunda güvenlik soruşturmasına tabi tutulacak kişiler açıkça sayılmıştır. Ancak uygulamada kapsamın genişletildiği ve aslında güvenlik hassasiyeti taşımayan görevler için dahi soruşturma yapıldığı görülmektedir. Bu keyfi genişletme, temel hak ve özgürlüklerin öngörülemez biçimde sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesinin gereği olarak, vatandaşın hangi koşullarda güvenlik soruşturmasına tabi tutulacağını önceden bilmesi gerekir. Keyfi uygulamalar öngörülebilirliği ortadan kaldırarak hukuka aykırılık doğurmaktadır.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi kişilerin kapsamı, esasen kamu görevine girişin niteliği ve görev alanının önemiyle bağlantılıdır. 7315 sayılı Kanun ve ilgili düzenlemeler uyarınca, devletin güvenliğini, kamu düzenini ve gizlilik dereceli bilgileri ilgilendiren görevlerde çalışacak kişiler hakkında güvenlik soruşturması yapılması öngörülmektedir. Bunun yanında, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışacak tüm adaylar hakkında arşiv araştırması yapılması zorunlu tutulmuştur. Böylece devlet, görevli personelin sadakatini ve güvenilirliğini önceden test etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle istihbarat, güvenlik, adalet ve kritik altyapı alanlarında görev alacak bireyler bakımından bu incelemeler daha titiz yürütülmektedir.²⁸⁴

Ne var ki, kimin güvenlik soruşturmasına tabi tutulacağına dair düzenlemelerin zaman zaman belirsiz ve geniş kapsamlı olması, masumiyet karinesi ve hukuk devleti

²⁸² 7315 sayılı Kanun, m. 3.

²⁸³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 2.

²⁸⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 70.

ilkeleri bakımından eleştirilere yol açmaktadır. Zira kamu hizmetine girişin anayasal bir hak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu hakkın ancak kanunla, öngörülebilir ve ölçülü sınırlamalarla kısıtlanması mümkündür. Aksi halde, geniş yorumlarla neredeyse tüm kamu personelinin güvenlik soruşturmasına tabi tutulması, idarenin keyfi tasarruflarına kapı aralayabilir.²⁸⁵

Ayrıca, soruşturmanın kapsamının belirsizliği bireyde “potansiyel suçlu” algısına yol açabilmekte; bu durum masumiyet karinesinin lekelenmeye boyutunu doğrudan zedelemektedir. Kamu görevine girme hakkının, birey hakkında somut bir suç isnadı olmadan sınırlanması; bireyin kariyerine, sosyal statüsüne ve toplumsal itibarına zarar verebilmektedir. Bu nedenle, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi olacak kişilerin kapsamı açıkça tanımlanmalı; uygulama yalnızca gerçekten gizlilik ve güvenlik riski taşıyan görevlerle sınırlandırılmalıdır.

2.2. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması İçin Kullanılan Araçlar

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sürecinde kullanılan en temel araçlardan biri delil kavramıdır. Delil, bir olgunun doğruluğunu ispatlamaya yarayan ve yargısal süreçte karar merciinin kanaat oluşturmasını sağlayan her türlü araçtır. Ceza muhakemesinde delil kavramı yalnızca suç isnadının ispatına değil, aynı zamanda bireyin lehine olan hususların ortaya konulmasına da hizmet eder. Bu yönüyle delil, masumiyet karinesi ve adil yargılanma hakkının güvencesi niteliğindedir.

Ancak delil kavramının sınırları, hukuka uygunluk kriteriyle belirlenmiştir. Anayasa’nın 38/6. maddesinde, “Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez” hükmü yer almaktadır. Benzer şekilde CMK’nın 206/2. maddesinde, kanuna aykırı elde edilen delillerin reddedileceği; 217/2. maddesinde ise yalnızca hukuka uygun delillerin hükme esas alınabileceği düzenlenmiştir. Bu çerçevede, hukuka aykırı delil kavramı, elde edilme yöntemi hukukun öngördüğü usul ve esaslara aykırı olan, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal ederek toplanan verileri ifade etmektedir.²⁸⁶ Bu noktada ceza muhakemesi hukukunda ve Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında sıklıkla atıf yapılan ilke, “**Zehirli ağacın meyvesi de zehirli olur**” prensibidir. Bu ilkeye göre, hukuka aykırı şekilde elde edilmiş bir delilden hareketle

²⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6/2.

²⁸⁶ Ahmet Hulusi, Aktaş; Numan Doğan. “Yargı Kararlarında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması”. *Adalet Dergisi*, S.71, 2023, s. 876.

ulaşılan diğer deliller de hukuka aykırı sayılır ve hükme esas alınamaz. Örneğin, hukuka aykırı dinleme sonucu elde edilen bir bilgiye dayanarak yapılan aramada bulunan belgeler, şeklen hukuka uygun elde edilmiş gibi görünse bile kaynağının yasadışılığı nedeniyle geçersiz kabul edilmektedir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması bakımından da aynı ilke geçerlidir. İstihbarat veya güvenlik birimlerince hukuka aykırı yöntemlerle (örneğin, izinsiz iletişimin dinlenmesi, gizli kamera kaydı veya üçüncü kişilerden alınan doğrulanmamış bilgiler) toplanan veriler, soruşturma sürecine dâhil edilmemelidir. Aksi durumda, yalnızca bireyin masumiyet karinesi zedelenmekle kalmayacak, aynı zamanda hukuk devleti ilkesi de ağır bir şekilde ihlal edilmiş olacaktır.²⁸⁷. 7315 sayılı Kanun'da güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında hangi hususların araştırılacağı, araştırmanın hangi birimler tarafından yapılabileceği, birimlerin yetkileri, değerlendirme komisyonun ne şekilde oluşturulacağına ilişkin hususlar belirlenmiştir. Kanun'da güvenlik soruşturmasında elde edilecek veriler 8/1 maddede istihbarat faaliyetine konu olmayan kişisel veriler ile istihbarat faaliyeti kapsamında elde edilen kamu düzeni, kamu güvenliği, milli güvenlik ve ekonomik güvenlik ile ilgili olan kişisel veriler olarak ayrılmıştır. Ayrıca istihbarat faaliyeti kapsamında elde edilmiş verilerin iki yıl içerisinde silinemeyeceği ve kişiye verilemeyeceği hüküm altına alınmıştır (8/3 madde ile 10/2 madde). Madde gerekçesinde ise 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) 28 maddesinin;

a) Kişisel verilerin, üçüncü kişilere verilmemek ve veri güvenliğine ilişkin yükümlülöklere uyulmak kaydıyla gerçek kişiler tarafından tamamen kendisiyle veya aynı konutta yaşayan aile fertleriyle ilgili faaliyetler kapsamında işlenmesi.

ç) Kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini veya ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik olarak kanunla görev ve yetki verilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütölen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında işlenmesi.

Düzenlemesine atıf yapılmıştır. Bununla birlikte Kanun'da kişisel verilerin korunmasına yönelik güvencelerin yeteri kadar açık olmadığı, bu hususların yönetmelikle ayrıntılı olarak düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira uygulamada güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında kişisel verilerin ihlaline ilişkin hukuki

²⁸⁷ Gül, Fiş Üstün. "Disiplin Soruşturmalarında Hukuka Aykırı Deliller". *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakötesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 1, 2018, s.19.

sorunların olduğu görülmektedir. Bu durumun masumiyet karinesinin ihlaline neden olabileceği düşünülmektedir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sürecinde kişisel verilerin işlenmesi, çoğu zaman bireyin bilgisi dışında gerçekleşmektedir. Bu nedenle uygulamanın **masumiyet karinesi** bakımından ihlal riski taşıdığı söylenebilir. Masumiyet karinesi, yalnızca ceza yargılamasında geçerli bir ilke olmayıp, bireyin toplumsal yaşamda “suçlu” veya “sakıncalı” damgası taşımasını da güvence altına alır. Dolayısıyla, hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmayan kişilerin güvenlik soruşturması raporlarında olumsuz değerlendirilmesi, karinenin ihlali niteliğini taşıyabilir.²⁸⁸

7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, soruşturmanın kapsamını ve hangi kurumlarca yürütüleceğini düzenlemiş olsa da, usulî güvenceler konusunda yeterince açık hükümler içermemektedir. Kanunda, kişisel verilerin hangi esaslara göre korunacağına dair sınırlı atıflar yapılmakla birlikte, verilerin doğruluğunun nasıl teyit edileceği, hangi sürelerle saklanacağı veya haksız kayıtlara karşı bireyin korunma yolları net şekilde belirlenmemiştir. Bu durum, uygulamada keyfilik tehlikesini doğurmakta ve hukuki güvenlik ilkesini zedelemektedir.²⁸⁹

En çok tartışmalı hususlardan biri, kişinin güvenlik soruşturması sürecinden haberdar olma ve buna karşı itiraz edebilme hakkıdır. Mevzuatta, kişiye güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlanması halinde hangi somut veriler gerekçe gösterilmiştir, bunların ne ölçüde paylaşılacağı veya kişi tarafından ne şekilde itiraz edilebileceği açıkça düzenlenmemiştir. Bu durum, bireylerin savunma hakkını kullanmalarını imkânsız hale getirmekte ve adil yargılanma hakkının (AİHS m. 6) ihlali sonucunu doğurmaktadır.²⁹⁰

Her ne kadar idari yargı yolu açık olsa da, bireyin önceden bilgilendirilmemesi ve hangi gerekçelerle olumsuz değerlendirildiğinin kendisine bildirilmemesi, etkili başvuru hakkını (Anayasa m. 40, AİHS m. 13) işlevsiz hale getirmektedir. Dolayısıyla mevcut sistemde kişiler, çoğu kez yalnızca sonuçla karşılaşmakta, hangi bilginin veya iddianın olumsuzluğa sebep olduğunu öğrenememektedir.²⁹¹

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının kişisel veriler üzerinde kurduğu geniş tasarruf yetkisi, masumiyet karinesi açısından ciddi bir ihlal riski taşımaktadır. Usulî

²⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6/2.

²⁸⁹ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, m. 4–6.

²⁹⁰ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6.

²⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 40; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 13.

güvencelerin mevzuatta açık ve net düzenlenmemiş olması, bireylerin soruşturma sürecinden haberdar olamaması ve etkin şekilde itiraz edememesi, demokratik hukuk devletinde kabul edilemeyecek eksikliklerdir. Bu nedenle, kişisel verilerin toplanması ve kullanılmasına ilişkin süreçlerin şeffaflaştırılması, bireylerin sürece katılımını ve itiraz hakkını güvence altına alacak mekanizmaların mevzuatta yer alması zorunludur.

Bu kapsamda güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması için kullanılan araçlar önem arz etmektedir. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının sonucuna etki edecek delillerin hukuka uygun olarak elde edilmiş olması, ayrıca kişisel verilerin ihlaline yönelik uygulamalardan kaçınılması gerekmektedir. Söz konusu araçlar kapsamında sürecin daralması ve genişlemesi mümkün olabilmektedir. Bu başlık altında süreçte önem arz eden kavramlar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Dolayısıyla güvenlik soruşturmasında kullanılacak araçların, özellikle de delillerin, mutlaka hukuka uygun yollarla elde edilmiş olması gerekir. Hukuka aykırı delillerin ve bunlardan türeyen ikincil delillerin sürece dâhil edilmesi, demokratik hukuk devletinde kabul edilemez bir uygulamadır.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının amacı, kamu görevine atanacak kişilerin liyakat ve güvenilirlik bakımından değerlendirilmesidir. Ancak bu süreçte kullanılacak araçların sınırları kanunla çizilmiştir. Nitekim 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu'nun 4. maddesi, kolluk kuvvetleri ve istihbarat birimlerine yalnızca adli sicil kayıtlarına erişim yetkisi tanımış, adli sicil arşiv kayıtlarına erişimi yasaklamıştır. Bu düzenleme, kişilerin belirli bir süre sonra silinmiş veya hukuken sonuç doğurmaz hale gelmiş kayıtlarının yeniden gündeme getirilmesinin önlenmesini amaçlamaktadır.²⁹²

Bunun yanında 18 yaş altında işlenen suçlara ilişkin kayıtların güvenlik soruşturmasına konu edilmesi de açıkça yasaktır. 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu'nun 10/3. maddesi uyarınca, çocukların sabıka kayıtları yalnızca soruşturma ve kovuşturma aşamalarında mahkemeler, hâkim veya Cumhuriyet savcıları tarafından kullanılabilir; idari makamlara bildirilemez. Bu hükmün temel amacı, çocukların topluma yeniden kazandırılması, damgalanma riskinin önüne geçilmesi ve ıslah edici yaklaşımın korunmasıdır.

²⁹² 7315 sayılı Kanun, m. 4.

Ayrıca Anayasa'nın 20. maddesi ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu²⁹³ (KVKK) uyarınca, bireylerin özel hayatına dair bilgiler (örneğin siyasi görüş, dini inanç, sendikal aidiyet, özel ilişkiler) güvenlik soruşturmasının kapsamında yer alamaz. Hukuka aykırı yollarla elde edilen bilgiler de yine Anayasa m. 38/6 ve CMK m. 206/2, 217/2 hükümleri gereğince delil değeri taşımamaktadır.

Her ne kadar yasal düzenlemeler erişim alanlarını sınırlandırmış olsa da, uygulamada bu sınırların titizlikle korunduğu söylenemez. Akademik çalışmalar ve yargı kararları, güvenlik soruşturmalarının zaman zaman kanuni çerçevenin ötesine geçtiğini göstermektedir. Örneğin, bazı durumlarda kolluk birimleri tarafından adli sicil arşiv kayıtlarına fiilen ulaşıldığı ve bu bilgilerin değerlendirmelere yansıtıldığı görülmektedir. Yine, çocukluk döneminde işlenen suçlara dair kayıtların kamu görevine girişte dolaylı şekilde dikkate alındığına dair eleştiriler bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra, bireylerin siyasi düşünceleri, dini eğilimleri veya sosyal medya paylaşımları hakkında mahalle muhtarları, komşular veya iş arkadaşları aracılığıyla bilgi toplandığı yönünde bulgular mevcuttur. Bu tür uygulamalar, güvenlik soruşturmasının kanunilik sınırlarını aşmakta, kişisel verilerin korunması hakkını ihlal etmekte ve sonuçta masumiyet karinesini zedelemektedir. Özellikle doğruluğu teyit edilmemiş, subjektif beyanlara dayanan bilgilerin güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlanmasına dayanak yapılması, hem liyakat ilkesini ortadan kaldırmakta hem de hukuk devleti ilkesiyle çelişmektedir.

Mevzuat gereği yasaklanmış bilgilere erişim sağlanması ve bunların güvenlik soruşturmasına dâhil edilmesi, bireylerin temel hak ve özgürlükleri üzerinde ağır sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum, yalnızca idari işlemlerin hukuka aykırılığına yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda yargı denetimi sonucunda idari işlemin iptal edilmesi ihtimalini de artırmaktadır. Dolayısıyla güvenlik soruşturmalarının meşruiyetini ve hukuki güvenlik ilkesini koruyabilmesi için yalnızca hukuka uygun, doğrulanabilir ve denetime açık veriler üzerinden yürütülmesi zorunludur.²⁹⁴

Fişleme ve sosyal medya araştırması, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması süreçlerinde sıklıkla başvuru alan araçlar arasında yer almaktadır. Ancak bu uygulamaların kanuni bir dayanağa sahip olup olmadığı tartışmalıdır. 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu'nda, araştırmanın kapsamı ve hangi kurumlarca

²⁹³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 20; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu.

²⁹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/6; Ceza Muhakemesi Kanunu, m. 206/2, m. 217/2.

yürütüleceği düzenlenmiş olmakla birlikte, bireylerin sosyal medya hesaplarının sistematik şekilde taranmasına veya keyfi fişleme faaliyetlerine açık bir izin verilmemiştir. Aynı şekilde, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) hükümleri de kişisel verilerin işlenmesini ancak açık rıza veya kanuni düzenleme ile sınırlı olarak mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede, kişilerin sosyal medya hesaplarından elde edilen verilerin hukuki dayanağı tartışmalı hale gelmektedir.²⁹⁵

Fişleme faaliyetleri bakımından da benzer bir sorun söz konusudur. Kanunda açıkça düzenlenmemiş, keyfi ve denetime kapalı şekilde yürütülen fişleme işlemleri, bireylerin “fişlenmiş kişi” olarak damgalanmasına yol açmakta; kamu görevine girişte veya diğer idari işlemlerde hukuki sonuç doğurmaktadır. Ancak Anayasa’nın 13. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlüklerin yalnızca kanunla sınırlanabileceği açıktır. Dolayısıyla yasal dayanağı bulunmayan fişleme ve sosyal medya araştırması uygulamaları, hukuki güvenceyi ortadan kaldırmakta ve hukuk devleti ilkesini ihlal etmektedir.

Yasal bir düzenlemeye açıkça dayanmayan fişleme ve sosyal medya araştırması faaliyetleri, bireylerin özel hayatın gizliliği hakkı (Anayasa m. 20), masumiyet karinesi (Anayasa m. 38) ve ifade özgürlüğü (Anayasa m. 26) üzerinde doğrudan tehdit oluşturmaktadır. Özellikle sosyal medyada paylaşılan kişisel görüşlerin, herhangi bir suç isnadı veya kesinleşmiş yargı kararı olmaksızın kamu görevine girişte engel teşkil etmesi, hukuki öngörülebilirlik ve ölçülülük ilkelerine aykırıdır.

Kanaatimizce, fişleme ve sosyal medya araştırmasının kanuni zeminden yoksun bir biçimde yürütülmesi, kişileri sürekli gözetim altında tutan ve keyfi idari işlemlere açık bir mekanizma yaratmaktadır. Bu durum, hem hukuki güvenliği ortadan kaldırmakta hem de idarenin sınırsız bir yetki kullanmasına zemin hazırlamaktadır. Hukuk devleti ilkesinin korunabilmesi için, böylesi uygulamaların ya açık ve detaylı yasal çerçeveye kavuşturulması ya da tamamen yasaklanması gerekmektedir.²⁹⁶

Soruşturma sürecinde kullanılan araçların hukuka uygunluğu büyük önem taşır. Özellikle delil kavramı bakımından yalnızca hukuka uygun yollarla elde edilmiş bilgilerin değerlendirmeye alınması gerekir. Anayasa’nın 38/6. maddesinde ve CMK’nın 206. maddesinde açıkça belirtildiği üzere, hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller hükme esas alınamaz. Buna rağmen uygulamada gizli dinleme, doğrulanmamış mahalleli beyanları veya sosyal medya paylaşımlarının kaynağı belirsiz yorumları soruşturma raporlarına dahil

²⁹⁵ 7315 sayılı Kanun, m. 6.

²⁹⁶ 6698 sayılı KVKK, m. 5.

edilmektedir. Bu durum hem masumiyet karinesini hem de hukuka uygunluk ilkesini ihlal etmektedir.²⁹⁷

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında kullanılan araçlar, devletin kamu görevine alınacak bireyler hakkında bilgi toplamasını sağlayan yöntemlerdir. Bu araçların meşru amacı, devletin güvenliğini ve kamu düzenini korumaktır. Ancak hangi aracın nasıl kullanılacağı, hangi verilerin toplanabileceği ve bunların nasıl değerlendirileceği hususlarında açık bir kanuni çerçevenin bulunması, yasallık ve belirlilik ilkeleri gereğidir. Aksi takdirde idarenin keyfi davranması ihtimali güçlenmekte, bireyin masumiyet karinesi ve özel hayatın gizliliği riske girmektedir.²⁹⁸

2.2.1. Adli sicil kaydı

Adli sicil, kişilerin adli sabıkalarının belgelenmesi, güvenli şekilde kayıt altına alınması ve saklanması amacıyla kurulan bir sistemdir. Suçluların her biri için sicil düzenlenmekte, kişinin önceden suç işleyip işlemediğine dair “sabıkalı” olup olmadığının görülebildiği bu kayıt, hapis cezasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması (CMK m. 231), tekerrür, seçenek yaptırıma çevrilmesi gibi hususların kayıt altına alınması bakımından önem arz etmektedir. Hukukumuzda adli sicil kaydı, 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu ve Adli Sicil Yönetmeliği ile düzenlenmiştir.

7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu’nun 4/1. maddesi, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak kolluk kuvvetleri ve istihbarat birimlerine adli sicil kaydına erişim yetkisi tanımaktadır. Ancak aynı Kanun, bu birimlere adli sicil arşiv kayıtlarına erişim yetkisi vermemektedir. Ayrıca 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu’nun 10/3. maddesi, 18 yaşın altında işlenmiş olan suçlara dair adli sicil kayıtlarının sadece soruşturma ve kovuşturma amacıyla mahkemeler, hâkim veya Cumhuriyet savcıları tarafından talep edilebileceğini düzenlemektedir. Dolayısıyla bu kayıtların güvenlik soruşturması veya arşiv araştırmasına konu edilmesi ve idari makamlara bildirilmesi hukuka aykırıdır.²⁹⁹ ile düzenlenmiştir. Kanun koyucunun bu düzenlemeyle güttüğü temel amaç, çocukların işledikleri suçlardan ötürü ömür boyu damgalanmalarının önüne geçmek ve onları topluma kazandırmaktır. Çocukların gelişim çağında yaptıkları hataların sürekli karşılımlarına çıkarılması, eğitim hayatlarının, mesleki

²⁹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 13.

²⁹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 20, m. 38, m. 26.

²⁹⁹ Adli Sicil Yönetmeliği, Adli Sicil Yönetmeliği, 2005.

geleceklerinin ve sosyal uyumlarının önünde engel teşkil edecektir. Bu nedenle çocuk adalet sistemi, cezanın yanı sıra ıslah ve rehabilitasyon amacını da gözetmektedir. Çocukların sabıka kayıtlarının yalnızca soruşturma ve kovuşturma aşamalarında yargı mercileri tarafından kullanılabilmesi; idari işlemlere konu edilmemesi, onların topluma yeniden kazandırılması ve “ikinci bir şans” tanınması açısından hukuk devleti ilkesine uygun bir yaklaşımdır.

7315 sayılı Kanun’un 4/1 maddesi, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak kolluk kuvvetleri ve istihbarat birimlerine adli sicil kaydına erişme yetkisi vermiş olmakla birlikte adli sicil arşiv kayıtlarına erişmek için yetki vermemiştir. Ayrıca 18 yaş altında işlenmiş olan suçlara dair adli sicil kaydına güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında kolluk kuvvetleri ve istihbarat birimleri tarafından ulaşılması mümkün değildir. Adli Sicil Kanunu gereği 18 yaş altında işlenen suçun adli sicil kayıtlarına ulaşılması mümkün olmadığı gibi güvenlik soruşturmasına konu edilmesi hukuka aykırıdır. Bu kayıtlar sadece Kanun’un 10/3 maddesine göre soruşturma ve kovuşturma amacıyla değerlendirilmek üzere mahkemeler, hâkim veya Cumhuriyet Savcılıkları tarafından talep edilebilir. İdari makamlara bu kayıtların bildirilmesi hukuka aykırıdır. Adli Sicil Kanunu’nun bu hükmünde 18 yaşın altında suç işleyen çocukların topluma kazandırılması amaçlanarak, çocukların sabıka kayıtlarının kullanılamayacağı ifade edilmektedir. Diğer bir anlatımla çocukların sabıka kayıtlarının sadece soruşturma ve kovuşturma amacıyla değerlendirilmek üzere mahkemeler, hâkim veya Cumhuriyet Savcılıkları tarafından talep edilebilir, söz konusu kayıtlarla ilgili olarak idari bir işlem tesis edilemez. Kanaatimizce idarelerin 18 yaş altında işlenmiş suçlara ilişkin kayıtlara ulaşmaya yetkili olmaması nedeniyle kayıtların idarelerle paylaşılmaması, güvenlik soruşturması ve arşiv kayıtlarının olumsuz sonuçlanması gibi idari işlem tesisi edilmemesi gerekmektedir. Aksi takdirde masumiyet karanesinin ihlali yanında idare hukuka aykırı bir işlem gerçekleştirdiğinden yargı denetimi sonucunda işlemin iptali söz konusu olabilecektir. Kanaatimizce, idarelerin 18 yaş altında işlenmiş suçlara ilişkin kayıtlara ulaşmaya yetkili olmaması nedeniyle, bu kayıtların güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz sonuçlanmasına dayanak yapılması mümkün değildir. Aksi takdirde yalnızca masumiyet karanesi ihlal edilmeyecek, aynı zamanda idarenin hukuka aykırı bir işlem tesis etmesi nedeniyle yargı denetimi sonucunda iptal kararlarıyla karşılaşılması da kaçınılmaz olacaktır.

Kanun, güvenlik soruşturması kapsamında yalnızca adli sicil kayıtlarına erişime izin vermiş, adli sicil arşiv kayıtlarına erişime izin vermemiştir. Bunun nedeni, hukuken sonuç doğurmayan veya silinmiş kayıtların kişiye karşı kullanılmasının önlenmesidir. Ancak uygulamada bu sınırın aşıldığı ve arşiv kayıtlarının da dolaylı biçimde değerlendirildiği iddia edilmektedir. Bu durum, hukuka aykırı delil yasağının ihlaline yol açmaktadır.³⁰⁰

Adli sicil kaydı, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının en temel araçlarından biridir. Ceza mahkemelerince verilen kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarının merkezi bir veri tabanında toplanması, kamu otoritelerine kişinin geçmişteki adli durumunu öğrenme imkânı sağlar. İlk bakışta adli sicil kaydının kullanımı, masumiyet karinesiyle çelişmeyen, objektif bir yöntem gibi görünmektedir. Zira burada yalnızca kesinleşmiş mahkeme kararları dikkate alınmakta, devam eden soruşturmalar veya şüpheler resmi sicile yansımamaktadır.³⁰¹

Bununla birlikte uygulamada ortaya çıkan sorun, adli sicil kaydının sınırlarının aşılmasıdır. Örneğin hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB), beraat veya düşme kararlarının fiilen olumsuz değerlendirmelere konu edilmesi, masumiyet³⁰² karinesi ve lekelenmeme hakkı ile bağdaşmamaktadır. Bir bireyin yargılama sonucunda beraat etmiş olması, onun suçsuz olduğunun kabulünü zorunlu kılar. Ancak güvenlik soruşturması sırasında bu tür kayıtların “şüphe doğuran” bir unsur gibi değerlendirilmesi, kişi hakkında potansiyel suçlu algısı yaratır. Bu ise Anayasa m.38/4’te güvence³⁰³ altına alınan masumiyet karinesine aykırıdır. Ayrıca, adli sicil kaydında yer alan bilgilerin ne kadar süreyle tutulacağı ve hangi mercilerle paylaşılacağı da hukuki belirlilik açısından önemlidir. Gereğinden uzun süreyle kayıtlarda kalan mahkûmiyetler, bireyin kamu görevine girme hakkını orantısız şekilde sınırlandırabilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de kararlarında, mahkûmiyet sonrası belirli bir süre geçmesine rağmen bireyin sürekli olarak olumsuz değerlendirmeye tabi tutulmasının orantılılık ilkesine aykırı olduğunu vurgulamaktadır.³⁰⁴

Adli sicil kaydı güvenlik soruşturmasında kullanılabilecek en objektif araçlardan biri olmakla birlikte, yalnızca kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarıyla sınırlı kalmalı; HAGB, beraat veya kovuşturmaya yer olmadığı kararları hiçbir şekilde kişinin aleyhine sonuç

³⁰⁰ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, m. 4.

³⁰¹ 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu, m. 4.

³⁰² Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), m. 231; m. 223.

³⁰³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4.

³⁰⁴ AİHM, *Sidabras ve Džiautas v. Litvanya*, No. 55480/00 ve 59330/00, 27.07.2004.

doğurmamalıdır. Aksi halde adli sicil kaydının, masumiyet karanesi yerine “suç isnadı bulunmayan kişilerin damgılanmasına” hizmet eden bir araç haline gelmesi riski ortaya çıkar.

2.2.2. Yerinde araştırma

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında “*yerinde araştırma*” kavramı genelde kişinin ikametinde ya da çalıştığı kurumda yapılan incelemeyi ifade etmektedir. İncelemede kişinin geçmişi, davranışları, itibarı, sosyal çevresi, ilişkileri gibi hususlar değerlendirilir. Bunun yanı sıra kişinin eğitim geçmişi, mesleki deneyimi, hukuki geçmişi ve finansal durumu da incelenir. Bu incelemenin amacı, kişinin güvenlik riski taşıyıp taşımadığının ve güvenilirliğinin hakkında bilgi toplanmasıdır.

İncelemede 7315 sayılı Kanun’un 5. maddesinde yer alan “*Kişinin şahsiyeti nasıldır? Kişinin siyasi görüşleri ve inançları nelerdir? Kişinin madde bağımlılığı veya ahlaki zaafiyetleri var mıdır? Kişinin devlete ve millete karşı sadakat ve bağlılığı nasıldır? Kişinin kamu görevi yapmaya engel teşkil edecek herhangi bir hususu var mıdır?*” gibi soruların çevresine yöneltilmesi söz konusudur³⁰⁵. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sürecinde yerinde araştırma önemli bir yer tutmakta olup, incelemede kişinin resmi kayıtlarda bulunmayan bilgilerinin elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte idarenin keyfiyetten kaçınarak kişinin mağdur olabileceği şekilde süreci yürütmemesi gerektiği düşünülmektedir. İnceleme sürecinde masumiyet karanesinin ihlal edilmemesine ve kişinin iş yerinde ya da ikametinde çevresiyle olan ilişkilerinin zarar görmemesi için özen gösterilmelidir.

Yerinde araştırma, kişinin çevresinden bilgi toplanması şeklinde yürütülmektedir. Bu süreçte kullanılan araçların denetime elverişli olması gerekir. Ancak uygulamada, komşuların veya iş arkadaşlarının sübjektif beyanlarına dayalı olumsuz kanaatler oluşturulduğu görülmektedir. Böyle bir uygulama, hem masumiyet karanesini hem de eşitlik ilkesini zedelemektedir.

Yerinde araştırma, güvenlik soruşturması kapsamında kişinin ikamet ettiği çevrede, komşularıyla, iş arkadaşlarıyla veya sosyal ilişkide bulunduğu kişilerle görüşülerek bilgi toplanması yöntemidir. Amaç, bireyin toplum içindeki davranışlarını, güvenilirliğini ve kamu görevine uygunluğunu sosyal çevresi üzerinden değerlendirmektir. Bu yönüyle

³⁰⁵ Muhammed Ali, Aydın. “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış ve Bazı Öneriler”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.32, S.2, Haziran 2024, s.861-900.

yerinde araştırma, diğer araçlardan farklı olarak daha öznel beyanlara dayanmaktadır. Ne var ki bu öznel beyanlar, masumiyet karinesi bakımından ciddi sorunlar yaratabilir. Çünkü kişinin cezai sorumluluğunu ortaya koyacak somut bir olgu olmaksızın, çevresindeki kişilerin kanaatleri “resmî bilgi”ye dönüşebilmekte ve idari kararların belirleyici unsuru haline gelebilmektedir. Komşuların veya tanıdıkların kişisel önyargıları, siyasi görüş farklılıkları veya husumetleri, kişinin siciline haksız şekilde yansiyabilir.³⁰⁶ Böyle bir durumda, masumiyet karinesi ile birlikte lekelenmeme hakkı doğrudan ihlal edilmiş olur. Ayrıca yerinde araştırma yöntemi, hukuki belirlilik ve yasallık ilkeleri bakımından da sorunludur. Hangi kişilerin görüşüne başvurulacağı, toplanan bilgilerin doğruluğunun nasıl teyit edileceği ve bu bilgilerin hangi ölçütlere göre değerlendirileceği kanunda açık biçimde düzenlenmemiştir. Bu belirsizlik, idareye geniş bir takdir yetkisi tanımakta ve keyfi uygulamaların önünü açmaktadır. Bu nedenle yerinde araştırma, en fazla keyfiyete açık yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁰⁷

Usul güvenceleri açısından da önemli eksiklikler mevcuttur. Kişi, kendi hakkında çevresinden toplanan bilgilerden çoğu zaman haberdar olamamaktadır.³⁰⁸ Bu bilgilerin yanlış veya yanıltıcı olması halinde düzeltme veya itiraz mekanizmalarının işletilmemesi, adil yargılanma hakkının usuli boyutuyla çelişmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de benzer durumlarda, bireyin itibarının öznel değerlendirmelerle zedelenmesini, özel hayatın korunması hakkı bağlamında ihlal saymıştır.³⁰⁹

Yerinde araştırma yöntemi amacına uygun kullanıldığında kamu yararı sağlayabilir; ancak belirsizliği, öznel niteliği ve denetim eksikliği nedeniyle masumiyet karinesi ile bağdaşmayan sonuçlar doğurma ihtimali yüksektir. Bu yöntemin keyfiyet doğurmaması için açık yasal sınırlar konulmalı, elde edilen bilgilerin doğruluğu objektif biçimde teyit edilmeli ve kişiye itiraz hakkı tanınmalıdır.³¹⁰

2.2.3. Kurum kayıtları

Kurum kayıtları kavramı kişinin çalıştığı ya da bağlı olduğu kurumlardaki resmi kayıtları ve belgeleri ifade etmektedir. Söz konusu kayıtlar arasında kişinin adli sicil kaydı, iş geçmişi, eğitim durumu, mesleki deneyimi, sicil notları, disiplin cezaları gibi bilgiler yer almaktadır. Güvenlik soruşturmasında kişinin güvenlik riskinin ve güvenirliliğinin

³⁰⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4 (masumiyet karinesi).

³⁰⁷ Anayasa Mahkemesi, E. 2016/205, K. 2019/65, T. 24.07.2019 (lekelenmeme hakkı kararı).

³⁰⁸ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, m. 6.

³⁰⁹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6.

³¹⁰ AİHM, *Rotaru v. Romania*, No. 28341/95, 04.05.2000.

değerlendirilmesi amacıyla kurum kayıtları incelenerek analiz edilir. Bu kurumlar arasında Emniyet Kolluk İşleri Projesi (EKİP), Kaçakçılık, İstihbarat, Harekât ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı (KİHBİ), Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü gibi kurum kayıtları yer almaktadır.

Kamu kurumlarında bulunan kayıtların kullanımı, yalnızca hukuka uygun ve güncel olması halinde mümkündür. Ancak güncelliğini yitirmiş veya doğrulanmamış kayıtlara dayanılması, kişilerin kamu görevine girişini engelleyebilir. Bu da ölçülülük ve orantılılık ilkelerine aykırıdır.

2.2.4. Fişleme

Suçların önlenmesi ve olası tehditlerin gözlenmesi amacıyla sakıncalı olduğu düşünülen gruplar, örgütler ya da kişiler istihbarat ya da güvenlik birimleri tarafından fişlenebilmektedir. Fişleme, belirli bir hususla ilgili olan belge ve bilgilerin toplanması, kaydının tutulması, muhafaza altına alınması ya da paylaşılması olarak ifade edilebilir. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında ise fişleme; güvenlik ve istihbarat ile görevli idareler tarafından kendiliğinden bilgi toplanması ve depolanması anlamına gelmektedir³¹¹. Fişleme faaliyetinde genelde kişilerin kişisel verileri toplanmaktadır. Bu nedenle fişleme faaliyetinde bazı etik kurallara dikkat edilmesi ve yasal düzenlemeler çerçevesinde hareket edilmesinin uygun olacağı ifade edilmektedir. Bilgiler görevli tarafından genellikle kişinin yaşadığı yerde mahalle muhtarlığı, komşular, iş arkadaşları gibi kişilerden toplanmaktadır³¹². İdare tarafından kişi hakkında fişleme yapılmış olması, kişinin “fişlenmiş kişi” statüsünde olmasına neden olmaktadır³¹³.

Fişleme faaliyetinin yasal dayanağı olarak 6698 sayılı KVKK’nın 28/ç maddesi olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kamu görevine talip olan kişinin bilgisi dahilinde gerçekleştirilse de fişleme faaliyetinde kişinin bilgisi dışında tek taraflı olarak kişisel verilerinin toplandığı görülmektedir. Bu kayıtların kişinin yaşamında kamu kurumları ile her temasında karşısına çıkması kaçınılmazdır. Güvenlik soruşturması kapsamında kullanılacak verilerin fişleme faaliyeti sonucunda elde

³¹¹ Karahanoğulları, Güvenlik Soruşturması, s. 162; Atay, Memurluğa Girişin Genel Bir Şartı Olarak Güvenlik Soruşturması, s. 53.

³¹² Güney, Dinç. *Güvensizlik Üçgeni: 1402’likler, Fişleme ve Güvenlik Soruşturması*, 1. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 1987, s. 110.

³¹³ Onur, Karahanoğulları. *İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 291; Atay, Memurluğa Girişin Genel Bir Şartı Olarak Güvenlik Soruşturması, s. 66.

edilmiş olması kişinin kamu görevine atanmasına engel teşkil edebilir. Kanaatimizce tek taraflı olarak idare tarafından yürütülen ve hukuki düzende sonuç doğuran fişleme faaliyetinin hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaması nedeniyle kesinlikle yapılmaması gerektiğini düşünmekteyiz. Ayrıca fişleme olarak nitelendirilebilecek bilgi ve belgelerle kişinin kamu görevine atanması engellenebilir. Bu şekilde kamu görevine atabilecek kişiler bertaraf edilebilir, liyakatten uzaklaştırılabilir. Uygulamada fişleme yoluyla elde edilebilecek bilgi ve belgelerin keyfi kullanıma açık olduğu, ayrıca masumiyet karinesinin ihlaline neden olabileceği düşünülmektedir. Zira soruşturma sürecinde elde edilecek verilerin somut delillere dayandırılması gerektiği açıktır.

Fişleme uygulaması, tek taraflı ve denetimsiz bir bilgi toplama süreci olması sebebiyle hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Masumiyet karinesinin açık şekilde ihlaline yol açma potansiyeli vardır; zira fişleme yoluyla elde edilen bilgiler çoğu zaman doğruluğu teyit edilmemiş, sübjektif ve keyfi niteliktedir. Bu tür kayıtların kamu görevine girişte belirleyici olması, liyakat ilkesini zedelemekte ve bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmektedir. Kişinin toplumda “fişlenmiş” etiketiyle damgalanması, hem sosyal hem de hukuki açıdan telafisi güç zararlara yol açabilir. Ayrıca, fişlemenin yasal dayanak olarak gösterilen KVKK m. 28/ç ile gerekçelendirilmesi de tartışmalıdır; zira kanun koyucunun amacı kişisel verilerin korunmasını sağlamak iken, bu istisna hükmü geniş yorumlanarak temel hakların kısıtlanmasına zemin hazırlamaktadır.

Bu nedenlerle fişleme faaliyetlerinin kesinlikle uygulanmaması, güvenlik soruşturmalarının ise yalnızca somut, doğrulanabilir ve yargısal denetime açık delillere dayanılarak yürütülmesi gerekmektedir. Aksi halde fişleme, hukuki güvenlik ilkesini ortadan kaldırmakta, bireyleri sürekli bir denetim altında tutmakta ve demokratik toplum düzeniyle bağdaşmayan sonuçlar doğurmaktadır.³¹⁴

Fişleme, açık yasal dayanağı bulunmayan bir uygulamadır. Keyfi bilgi toplama ve depolama anlamına geldiği için hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. Fişleme yoluyla elde edilen veriler, masumiyet karinesini ihlal eder; bireyleri “sakıncalı” olarak damgalayarak kamu görevine girişlerini engelleyebilir.³¹⁵

Kurum kayıtları, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sırasında en sık başvuru bilgisi kaynaklarından biridir. Kişinin geçmişte görev yaptığı kamu kurumlarında bırakmış olduğu idari kayıtlar, disiplin cezaları, görevden uzaklaştırmalar veya soruşturma

³¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 2 (hukuk devleti ilkesi).

³¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 13

raporları bu kapsamda değerlendirilir. Bu verilerin amacı, kişinin kamu hizmeti içerisindeki davranışları ve yükümlülüklerine bağlılığı hakkında bir fikir edinmektir. Bu yönüyle kurum kayıtları, güvenlik soruşturmasının görünürde objektif dayanaklarından birini oluşturmaktadır.³¹⁶

Ne var ki, kurum kayıtlarının güvenlik soruşturmasında kullanılmasının beraberinde getirdiği hukuki sorunlar da vardır. Öncelikle bu kayıtların çoğu, cezai yargılamayla sonuçlanmamış idari işlemlere dayanmaktadır. Örneğin bir disiplin cezası veya soruşturma raporu, kesinleşmiş yargı kararı olmadığı halde bireyin güvenilirliği hakkında olumsuz değerlendirmelere yol açabilmektedir. Bu durum, masumiyet karinesinin “lekelenme hakkı” boyutuyla çelişmektedir. Kişi, hakkında kesinleşmiş bir mahkeme kararı olmadan, geçmişteki idari işlemler üzerinden potansiyel suçlu veya güvenilmez personel olarak görülebilmektedir.³¹⁷

İkinci olarak, kurum kayıtlarının paylaşımı kişisel verilerin korunması hakkı ve özel hayatın gizliliği açısından tartışmalıdır. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK), verilerin açık ve belirli amaçlarla işlenmesini öngörürken, güvenlik soruşturmalarında bu verilerin geniş yorumlarla kullanılması keyfi uygulamaların önünü açabilir. Ayrıca birey, kendisi hakkında hangi kurum kayıtlarının kullanıldığından çoğu zaman haberdar olamamakta; dolayısıyla yanlış veya eksik bilgilerin düzeltilmesine yönelik bir itiraz mekanizması etkili biçimde işletilememektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında da idari kayıtların keyfi biçimde kullanılmasının bireyin itibarını ve mesleki yaşamını olumsuz etkileyeceği,³¹⁸ bunun da adil yargılanma hakkı ile bağdaşmayacağı vurgulanmıştır. Bu nedenle kurum kayıtlarının güvenlik soruşturmasında kullanılabilmesi, yalnızca açıkça kanunda belirtilmiş durumlarla sınırlı tutulmalı; kayıtların doğruluğu ve güncelliği titizlikle kontrol edilmeli; kişiye bu kayıtlara karşı etkili başvuru hakkı tanınmalıdır.³¹⁹

Kurum kayıtları kamu hizmetinde objektif değerlendirme için bir ölçüt sağlayabilir; ancak yargı denetimine konu olmamış idari işlemler üzerinden bireyin kamu görevine ehliyetsiz görülmesi, masumiyet karinesi ve hukuk devleti ilkeleri açısından ciddi riskler barındırmaktadır.

³¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4.

³¹⁷ Anayasa Mahkemesi, E. 2016/205, K. 2019/65, T. 24.07.2019

³¹⁸ AİHM, *Rotaru v. Romania*, No. 28341/95, 04.05.2000.

³¹⁹ 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, m. 4–5.

2.2.5. Sosyal medya araştırması

Sosyal medya ve internet üzerinden gerçekleştirilen araştırma istihbarat faaliyetleri bakımından oldukça önemli bir süreçtir. Zira insanlar sosyal medya üzerinden pek çok kişisel bilgisini, tercihlerini ve diğer bilgileri kendi rızalarıyla paylaşmaktadırlar. Bu yolla elde edilen verilerin istihbarat birimleri tarafından değerlendirilmesiyle kişiler hakkında önemli bilgilere ulaşılabilir³²⁰. Klasik medyaya nazaran sosyal medya birtakım avantajlara sahiptir. Özellikle sosyal medyanın kullanıcıya gizli kalabilme olanağı sağlaması, bilginin hızlı, esnek, maliyetsiz şekilde küresel çapta dolaşıma sokulabilmesi önemli hususlardır. Bu nedenle sosyal medya devletler ve terör örgütleri gibi yapılanmalar tarafından propaganda faaliyetlerinde yaygın kullanılabilmektedir³²¹. Bunun yanı sıra sosyal medya platformları organize suç örgütleri, terör örgütleri gibi tehditlerin izlenmesi ve analiz edilmesi açısından önemli bilgilere ulaşılmasını sağlayabilir. Bununla birlikte bu yöntemle elde edilen bilgilerin güvenilirliği ve doğru olup olmadığının tespiti zordur. Dolayısıyla güvenlik soruşturması kapsamında elde edilen verilerle kişinin masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olabilir. Ayrıca kişisel verilerin ihlali hususunda da dikkat edilmesi gerekir. 6698 sayılı KVKK 5/2-d maddesindeki hükme göre kişisel verinin ilgili kişi tarafından alenileştirilmesi durumunda sosyal medya platformunda paylaşılan verinin işlenmesine dayanak oluşturabilir. Zira sosyal medya platformları genelde diğer kişilerin paylaşımına açıktır. Özellikle terörle ilintili paylaşımlar güvenlik soruşturmasının olumsuz neticelenmesine neden olabilir. Bu durumda masumiyet karinesine uygun bir yaklaşımla sosyal medya araştırması sonucunda elde edilen verilerin somut delillerle desteklenmesinde yarar olduğu düşünülmektedir.

Kanunda sosyal medya araştırmasına açık bir dayanak bulunmamaktadır. Buna rağmen uygulamada kişilerin sosyal medya paylaşımları güvenlik soruşturmasına konu edilmekte ve olumsuz değerlendirmelere esas alınmaktadır. Bu, ifade özgürlüğüne ölçüsüz bir müdahale anlamına gelir ve hukuki güvenceyi ortadan kaldırır.

Son yıllarda güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında en çok tartışılan araçlardan biri de sosyal medya araştırmasıdır. İdare, adayın geçmişte yaptığı paylaşımları,

³²⁰ Doğan, *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi*, s. 145.

³²¹ Ali Burak, Darıcılı. "İstihbari Faaliyetler Kavramı". *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, 2022, s. 20.

beğenilerini, yorumlarını ve dijital ortamda kurduğu bağlantıları inceleyerek, onun kamu görevine uygunluğunu değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu yöntem, modern teknolojinin sunduğu imkânlarla geniş bir gözetim alanı oluşturmakta; kamu otoritelerine bireyin kişisel yaşamı ve düşünce dünyası hakkında kapsamlı bilgi sağlamaktadır.

Ancak sosyal medya araştırmasının masumiyet karinesi bakımından ciddi sakıncalar barındırdığı görülmektedir. Öncelikle, suç teşkil etmeyen ancak belirli siyasi, ideolojik veya eleştirel içeriklerin adayın kamu görevine girmesine engel teşkil etmesi, masumiyet karinesinin lekelenmeme hakkı boyutuna doğrudan aykırıdır. Birey, sadece ifade özgürlüğünü kullanmış olması nedeniyle “güvenilmez” ya da “devlete sadakatsiz” olarak damgalanabilmektedir. Oysa Anayasa m.26 ve AİHS m.10, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünü güvence altına almakta; bu özgürlüğün yalnızca kanuni, demokratik toplumda gerekli ve ölçülü sınırlamalara tabi tutulabileceğini belirtmektedir.³²²

Diğer yandan, sosyal medya araştırması hukuki belirlilik ve yasallık ilkeleri bakımından da sorunludur. Hangi paylaşımların olumsuz kriter sayılacağı, bu değerlendirmelerin objektif ölçütlere mi yoksa idarenin takdirine mi dayandığı açık değildir. Bu belirsizlik, keyfi uygulamaların önünü açmakta ve bireyin kamu görevine giriş hakkını öngörülemez biçimde sınırlamaktadır. Ayrıca, dijital ortamda yer alan içeriklerin doğruluğu da her zaman güvenilir değildir; sahte hesaplar veya bağlamından koparılmış paylaşımlar üzerinden yapılan değerlendirmeler bireyin itibarını zedeleyebilir.³²³

Sosyal medya araştırmalarının en önemli sorunlarından biri de usuli güvencelere ilişkin eksikliklerdir. Aday, kendi hesabından elde edilen bilgilerin güvenlik soruşturmasında kullanıldığından çoğu zaman haberdar olmamakta; yanlış veya bağlamından koparılan içeriklere karşı kendini savunma imkânı bulamamaktadır. Bu durum, adil yargılanma hakkının usul boyutuyla bağdaşmamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de, ifade özgürlüğünün kamu görevlilerinin işe alınma süreçlerinde keyfi biçimde sınırlandırılmasının demokratik toplum düzeniyle bağdaşmayacağını vurgulamaktadır.³²⁴

Sosyal medya araştırması modern idarenin bilgi toplama araçlarından biri olsa da, sınırları açıkça belirlenmediğinde ve kişi lehine usuli güvenceler tanınmadığında masumiyet karinesi, ifade özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği açısından ağır ihlal riskleri doğurmaktadır. Bu nedenle, sosyal medya araştırmasının yalnızca açıkça suç unsuru içeren

³²² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4.

³²³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 2 (hukuk devleti ilkesi).

³²⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6.

veya kesinleşmiş yargı kararına konu olmuş paylaşımlar ile sınırlı tutulması; bunun dışındaki içeriklerin güvenlik soruşturmasında kullanılmaması gerekmektedir.³²⁵

2.2.6. Yıkıcı ve bölücü faaliyet

Güvenlik soruşturması uygulamasında yıkıcı ve bölücü faaliyet kavramı 1990 yılından 2021 yılına kadar önemini korumuştur. Güvenlik soruşturması kapsamında kişilerin yıkıcı ve bölücü faaliyetler içerisinde olup olmadıklarına ilişkin özel bir araştırma yapılmıştır. Yıkıcı ve bölücü faaliyet; Devletin, ülkesinin ve milletin vazgeçilmez bütünlüğünü ortadan kaldırmak, devletin ve Cumhuriyetin varlığının tehlikeye düşürülmesi, temel hak ve özgürlüklerin baltalanmasına yönelik faaliyetlerde bulunulması, terör örgütleriyle güç birliği yapılması, söz konusu örgütlere yardım edilmesi, kamu araç ve kaynaklarının kullanılması suretiyle, bu kuruluşların kullanılması ya da bu kuruluşların tanıtımının yapılması şeklinde açıklanabilmektedir³²⁶. Bununla birlikte 2021 yılında çıkarılan 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu ve 2022 yılında çıkarılan Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Yapılmasına Dair Yönetmelik'te ise yıkıcı ve bölücü faaliyet kavramının yer almadığı görülmektedir. Bunun yerine Kanun ve yönetmelikte güvenlik soruşturması başlığının (c) fıkrasında *“terör örgütleri veya suç işlemek amacıyla kurulan örgütlerle eylem birliği, irtibat ve iltisak içinde olup olmadığının”* tespiti ifadesine yer verilmiştir.

Günümüzde mevzuatımızda yıkıcı ve bölücü faaliyet ifadesi iki yerde yer aldığı görülmektedir. Bunlardan biri 6191 sayılı Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu'nun³²⁷ 6. maddesinin (ç) bendindeki düzenlemedir. Buna göre yasadışı olarak siyasi, yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunulması ya da tutum ve davranışlarla bu görüşlerin benimsendiğinin tespit edilmesi sözleşmenin fesih nedeni olarak düzenlenmektedir. Diğeri ise 2010 tarihli Savunma Sanayi Güvenliği Yönetmeliği'ndeki³²⁸ 4. maddenin (j) bendindeki düzenlemedir. Bu düzenleme ise 2000 tarihli yönetmelikle düzenlenen güvenlik soruşturması ile aynıdır.

Güvenlik soruşturmasının kişinin terör örgütleri ya da suç amacı taşıyan örgütlerle iltisak ve irtibat halinde olduğu gerekçesiyle olumsuz sonuçlanmasının kesin, yeterli ve

³²⁵ AİHM, *Vogt v. Germany*, No. 17851/91, 26.09.1995.

³²⁶ Karahanoğulları, Güvenlik Soruşturması, s. 175; Atay, Memurluğa Girişin Genel Bir Şartı Olarak Güvenlik Soruşturması, s. 53.

³²⁷ 6191 sayılı “Sözleşmeli Erbaş ve Er Kanunu”, 2011. 22.03.2011 tarihli 27882 sayılı Resmî Gazete.

³²⁸ Savunma Sanayi Güvenliği Yönetmeliği, 04.06.2010 tarihli 27601 sayılı Resmî Gazete.

somut delillere dayandırılması gerekmektedir. Aksi halde masumiyet karinesine aykırılık teşkil edeceği ortadadır. Anayasa Mahkemesi bir kararında masumiyet karinesine ilişkin olarak, hakkında suç isnadı olan kişinin adil yargılama sonucunda suçlu olduğuna ilişkin hüküm kuruluncaya kadar masum sayılacağını, bunun hukuk devleti ilkesinin de bir gereği olduğunu belirtmektedir³²⁹. Danıştay'da pek çok kararında terörle irtibatlı ve iltisaklı olduğuna ilişkin tespitin somut delillerle ve bilgilerle desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır³³⁰. Masumiyet karinesi kişinin suç işlediğine dair kesinleşmiş yargı kararı olmaksızın suçlu kabul edilmemesinin bir güvencesidir. Bunun yanı sıra hiç kimse hükmen suçluluğu sabit olmadan kamu otoriteleri ve yargılama makamları tarafından suçlu muamelesine tabi tutulamaz ve suçlu olarak nitelendirilemez³³¹. Kanaatimiz güvenlik soruşturmasının kesin somut bilgi ve delillere dayanmadan kişinin terörle irtibatlı ve iltisaklı olduğunun kabul edilmesi nedeniyle olumsuz neticelenmesinin hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmadığı ve masumiyet karinesinin ihlal edilebileceği yönündedir.

Yıkıcı ve bölücü faaliyetlerle bağlantının tespitinde yalnızca somut, doğrulanabilir delillerin kullanılması gerekir. Sübjektif değerlendirmeler veya muğlak bilgiler üzerinden kamu görevine engel konulması, hukuka aykırı ve keyfi bir uygulamadır.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmalarında sıklıkla başvuru olan ölçütlerden biri de “yıkıcı ve bölücü faaliyet” kavramıdır. Bu kavram, özellikle devletin anayasal düzenini ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerde bulunan veya terör örgütleriyle bağlantısı olduğu düşünülen kişilerin kamu görevinden uzak tutulması amacını taşır. İlk bakışta kamu yararı açısından meşru görünen bu ölçüt, devletin güvenliğini koruma noktasında önemli bir filtre işlevi görebilir. Ancak kavramın içeriğinin hukuken açık biçimde tanımlanmamış olması, onu keyfiyete en açık araçlardan biri haline getirmektedir.³³²

“Yıkıcı” ya da “bölücü” olarak nitelenebilecek faaliyetlerin hangi somut eylemleri kapsadığı çoğu zaman idarenin yorumuna bırakılmaktadır. Bu belirsizlik, bireylerin siyasi görüşleri, sivil toplum faaliyetleri ya da tamamen yasal çerçevede yürüttükleri toplumsal katılımlar üzerinden olumsuz değerlendirmelere tabi tutulmalarına yol açabilmektedir. Böyle bir yaklaşım, masumiyet karinesinin lekelenmeme hakkı boyutunu doğrudan zedelemektedir. Çünkü kişi hakkında herhangi bir ceza yargılaması bulunmaksızın, soyut

³²⁹ AYM, E.2013/133, K.2013/169, 26/12/2013.

³³⁰ Danıştay 10. Dairesi E:2018/5508, K:2020/5449 sayılı kararı; Danıştay 5. Dairesi E:2019/3717, K:2021/3583 sayılı kararı; Danıştay 12. Dairesinin E:2020/3246, K:2020/3557 sayılı kararı.

³³¹ *Kürşat Eyol*, B. No: 2012/665, 13/6/2013, § 27.

³³² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4.

değerlendirmeler üzerinden “tehdit unsuru” olarak damgalanması söz konusu olmaktadır.³³³

Ayrıca bu kavram, hukuki belirlilik ve yasallık ilkeleri açısından da sorunludur. Anayasa’nın 38. maddesinde güvence altına alınan suçta ve cezada kanunilik ilkesi, bireylerin yalnızca kanunda açıkça suç sayılan eylemler nedeniyle sorumlu tutulabileceğini öngörmektedir. Oysa “yıkıcı ve bölücü faaliyet” gibi geniş ve muğlak kavramlarla kişinin kamu görevine girişinin engellenmesi, bu anayasal güvenceyi dolaylı olarak aşındırmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de benzer davalarda, demokratik toplumlarda bireylerin yalnızca somut, suç oluşturan fiillerden dolayı sorumlu tutulabileceğini; belirsiz kavramlarla sınırlamanın ifade özgürlüğü ve örgütlenme hakkına aykırılık teşkil ettiğini belirtmektedir.³³⁴

Öte yandan, bu tür faaliyetlere ilişkin değerlendirmelerin çoğu zaman gizli raporlara dayanması, bireyin kendisini savunmasını da güçleştirmektedir. Kişi, hangi somut eylemi nedeniyle “yıkıcı veya bölücü” olarak nitelendirildiğini bilmeden, güvenlik soruşturması sonucunda elenebilmektedir. Bu durum, adil yargılanma hakkının usul güvenceleriyle de çelişmektedir.³³⁵

Yıkıcı ve bölücü faaliyet kavramı devletin güvenliği açısından önem taşımakla birlikte, sınırları çizilmediğinde masumiyet karinesi ve hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayan keyfi uygulamalara zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle kavramın kanun düzeyinde açık, somut ve öngörülebilir ölçütlerle tanımlanması; yalnızca yargı kararıyla sabit olan eylemlerin dikkate alınması gerekmektedir.³³⁶

2.2.7. Dinleme

Güvenlik soruşturması kapsamında gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerinde yer alan iletişimin denetlenmesi adına gerçekleştirilen dinleme faaliyeti yaygın kullanılmamaktadır. Genellikle örgütlü suçların önlenmesi amacıyla tercih edilmektedir. Dinleme faaliyetleri genelde telekomünikasyon altyapısı ve elektronik cihazlara erişimle mümkün olmaktadır. Bilgi toplamak amacıyla gerçekleştirilen dinleme faaliyeti diğer istihbarat faaliyetleriyle birlikte kullanılır. Kişi dinleme faaliyetinden habersizdir. Buradaki amaç kamusal faydanın

³³³ Anayasa Mahkemesi, E. 2014/163, K. 2015/12, T. 14.01.2015.

³³⁴ Danıştay İDDK, E. 2016/4174, K. 2021/3130, T. 27.10.2021.

³³⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6/2.

³³⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/1.

sağlanması ve olası tehlikelerin tespit edilebilmesidir³³⁷. Bununla birlikte AİHM hangi amaçla olursa olsun iletişimin denetlenmesine ilişkin yasal düzenlemelerin AİHS'nin 8/1 maddesinde düzenlenen haklara aykırı olduğu kabul etmektedir³³⁸.

Mevzuatımızda iletişimin denetlenmesine ilişkin hükümler 5271 sayılı CMK'nın 135 ile 138. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu hükümler işlenen bir suçun soruşturulması ya da kovuşturulması adına delil elde edilmesini amaçlamaktadır³³⁹. Düzenlemeye göre iletişimin dinlenmesini, kayda alınmasını ya da sinyal bilgilerinin değerlendirilmesini kapsayan iletişimin denetlenmesi bazı koşulların varlığı halinde uygulanabilir. Hakkında dinleme yapılacak kişinin CMK'nın 135. maddesine göre sanık veya şüpheli olması gerekmektedir. Bunun dışında kalan üçüncü kişilere ilişkin dinleme faaliyeti yürütülmesi mümkün değildir. Bir diğer koşul ise sadece Kanun'da yer verilen katalog suçlar olan göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, cinsel suçlar, kasten öldürme, nitelikli hırsızlık ve yağma, çocukların cinsel istismarı, suç örgütü kurma, ihaleye fesat karıştırma gibi belirli suçlar bakımından iletişimin denetlenmesi tedbirine başvurulabilmesidir. Bunların dışında kuvvetli şüphe olması, başka yollarla delil toplanamaması, savcılık ve hâkim kararının olması, süre şartı koşullarının gerçekleşmesi gerekmektedir (CMK m.135).

Bir koruma tedbiri olarak uygulanan dinleme faaliyeti ilk olarak sanığın veya şüphelinin haberleşmesinin denetlenmesi amacıyla yürütülmektedir. Ancak dinleme faaliyeti ile olayla ilgisi olmayan haberleşmenin karşı tarafındaki üçüncü kişinin temel hak ve hürriyetlerine de müdahale edilmektedir Benzer şekilde hakkında dinleme faaliyeti yürütülen kişinin bir başkasının ya da kamunun haberleşme aracını kullandığı durumlarda da üçüncü kişilerin haberleşmesinin denetlenmesi söz konusu olacaktır³⁴⁰.

Suç işleyenlerin genelde kendilerine ait olmayan iletişim araçlarını kullanmalarından dolayı sanık veya şüpheli adına kayıtlı olmasa da dinlemeye alınacak olan haberleşme araçlarının söz konusu kişiler tarafından kullanılmasının yeterli olduğu kabul görmektedir³⁴¹. Dinleme tedbiri sanık veya şüphelinin tanıklıktan çekinebilecek kişilerle iletişimde uygulanmaz. Ayrıca sanık veya şüphelinin müdafisi ile gerçekleştirdiği

³³⁷ Mehmet, Oskay. *Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının İnsan Hakları ve Özel Hayatın Korunması Yönünden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2019, s. 6.

³³⁸ AİHM, Klass ve diğerleri-Almanya, Başvuru No: 5029/71, K.T.: 06.09.1978. § 41.

³³⁹ Yunus, Heper. "Telefon Dinleme Mevzuatımız Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarına Uygun Mu?". *Çankaya Üniversitesi Hukuk Dergisi*, C. 8, S.1, Şubat 2011, s. 60.

³⁴⁰ Haluk, Çolak; Mustafa, Taşkın. *Ceza Muhakemesi Kanunu*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 445.

³⁴¹ Heper, Telefon Dinleme Mevzuatımız Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarına Uygun Mu?, s. 62.

haberleşmede de dinleme tedbiri uygulanamaz³⁴². Bununla birlikte önleme amaçlı yapılacak tespitlerde böyle bir yasanın olmadığı belirtilmektedir. Bu bağlamda önleme amaçlı dinleme tedbirini düzenleyen kanunların kimin hangi koşullarda denetleneceği, kişinin hangi faaliyetlerinin denetleneceği ve dinleme tedbirinden etkilenen üçüncü kişilerin korunmasına yönelik güvenceleri içermemesi nedeniyle AİHS ile aykırılık teşkil ettiği ifade edilmektedir³⁴³.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması öncelikle kişinin adli sicilinin temiz olup olmadığını ve herhangi bir adli tahkikat geçirmemiş/geçirmiyor olmasının tespitine yönelik bir işlemdir. Telefon kayıtları kişisel veri olarak değerlendirilmektedir. 7315 sayılı Kanun'un 4. maddesi arşiv araştırmasında, 5. maddesi ise güvenlik soruşturmasında hangi kişisel verilere bakılacağını sınırlandırmaktadır. Bu kapsamda Kanun'da iletişimin denetlenmesine, telefon kayıtlarının dinlenmesine ilişkin bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Bununla birlikte kişi hakkında soruşturma veya kovuşturma olması özellikle örgütlü suçlarla ilişkin bir durumun olması halinde güvenlik soruşturması kapsamında iletişimin denetlenmesi söz konusu olabilir. Ancak idarenin hukuk devleti ilkelerine uygun olarak söz konusu eylemi gerçekleştirmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira masumiyet karinesi gereğince hangi kişisel verilere bakılacağı doğru tespit edilmeli ve kişisel verilerin ihlal edilmemesi gerekmektedir. Aksi durumda güvenlik araştırması ve arşiv araştırması yargı denetimine tabi tutularak işlemin iptali söz konusu olabilir.

Dinleme, Anayasa m. 22 ve CMK m. 135 uyarınca yalnızca hâkim kararıyla mümkündür. Güvenlik soruşturması kapsamında izinsiz dinleme yapılması, hem hukuka aykırı delil yasağına hem de özel hayatın gizliliğine aykırıdır.

Dinleme, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında kullanılabilecek en ağır müdahale araçlarından biridir. Kişilerin özel haberleşme özgürlüğüne doğrudan müdahale eden bu yöntem, Anayasa'nın 22. maddesinde güvence altına alınan haberleşme hürriyetini sınırlamakta; aynı zamanda özel hayatın gizliliği ilkesine de derin bir müdahale niteliği taşımaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca dinleme faaliyetinin yalnızca hâkim kararıyla ve ağır suç şüphesi altında mümkün olduğu göz önünde bulundurulduğunda, idari bir işlem niteliğindeki güvenlik soruşturmasında bu yöntemle yer verilmesi yasallık ve ölçülülük ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.

³⁴² AİHM, Campbell Christie-Birleşik Krallık, Başvuru No: 21482/93, K.T. 27.06.1994.

³⁴³ Heper, Telefon Dinleme Mevzuatımız Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarına Uygun Mu?, s. 62.

Masumiyet karinesi bakımından dinleme uygulaması, daha da ciddi sakıncalar doğurmaktadır. Çünkü kişinin herhangi bir suç isnadı olmadan özel haberleşmesinin denetlenmesi, onun potansiyel suçlu gibi değerlendirilmesine yol açar. Elde edilen kayıtların güvenilirliği,³⁴⁴ bağlamından koparılma riski veya yanlış yorumlanması ihtimali, bireyin lekelenmeme hakkını doğrudan tehdit eder. Ayrıca bu tür verilerin idari değerlendirmelere esas alınması, bireyin kendini savunmasını zorlaştırır; çünkü çoğu zaman hangi konuşmaların, hangi bağlamda kayda geçirildiği kişiye açıklanmaz. Bu durum, adil yargılanma hakkının usuli güvenceleriyle çelişir.³⁴⁵ Öte yandan, dinleme faaliyetinin kamu hizmetine girişte “önlem” amacıyla kullanılması, orantılılık ilkesini de ihlal etmektedir. Orantılılık ilkesi, temel haklara müdahalede kullanılan araç ile ulaşılmak istenen amaç arasında adil bir denge kurulmasını gerektirir. Oysa kamu görevine alınacak bir kişinin güvenilirliğini test etmek için, en ağır müdahalelerden biri olan dinlemeye başvurulması, ölçsüzdür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de birçok kararında, iletişim özgürlüğüne yapılan gizli müdahalelerin yalnızca “zorunlu hallerde” ve “dar çerçevede” kabul edilebileceğini belirtmiştir.³⁴⁶

Dinleme güvenlik soruşturması araçları arasında en tartışmalı olanıdır. Bu yöntem, yalnızca ceza yargılaması kapsamında ve hâkim kararıyla sınırlı olarak uygulanabilir; idari bir prosedürde kullanılması hem masumiyet karinesine hem de hukuk devleti ilkesine aykırıdır. Güvenlik soruşturmalarında dinleme uygulamasına yer verilmesi, keyfiyet doğurma riskini artırmakta ve bireylerin temel haklarını ağır şekilde zedelemektedir.³⁴⁷

2.3. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasını Yapacak Personelin Belirlenmesi

Güvenlik soruşturmalarını yürüten personel, Millî İstihbarat Teşkilâtı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve yerel mülki işler dairelerinin güvenlik soruşturmalarından sorumlu soruşturma birimleri tarafından yürütülür. Bu birimlerde görev yapan ve soruşturmaların yürütülmesinden sorumlu olan devlet personelleridir. Görevlilerin seçimi soruşturmanın sağlığını da doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle görevlendirilen personelin dikkatli seçilmesi ve yapılacak işe ilişkin belirli özelliklere sahip olması beklenmektedir.³⁴⁸

³⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 22

³⁴⁵ Anayasa Mahkemesi, E. 2016/205, K. 2019/65, T. 24.07.2019

³⁴⁶ AİHM, *Kruslin v. France*, No. 11801/85, 24.04.1990; *Huvig v. France*, No. 11105/84, 24.04.1990.

³⁴⁷ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 2 ve m. 38/4.

³⁴⁸ Feyzioğlu, Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, s. 155.

Güvenlik soruşturmalarını ve arşiv araştırmalarını yürütecek personelin seçimi, araştırmanın doğruluğu açısından son derece önemlidir. Öncelikle kişinin kişisel özelliklerinin gizli tutulması gerekmektedir. Güvenlik soruşturmaları aynı zamanda tarafsızlığa uyulmasını ve hiçbir kişi veya kuruluşun zor durumda kalmamasını da sağladığından, gizlilik bir soruşturmanın etkinliği açısından hayati öneme sahiptir. Görev başındaki personel için gizlilik son derece gereklidir. Ayrıca soruşturmaları yürütenlerin hızlı tepki veren, proaktif ve sosyal olması gerekir.³⁴⁹

Olumsuz durumları etkisiz hale getirebilme, hızlı düşünebilme ve olayları yönlendirebilme becerisine sahip olmalıdır. Ayrıca kişilerarası ilişkileri iyi olan çalışanlar, bilgi almaya çalıştıkları kişilerde güven duygusu oluşturarak onların bilgi paylaşma konusunda daha istekli olmalarını sağlayabilir.³⁵⁰

Görevli personelin yüz ifadelerini anlaması önemlidir. İnsanların beden dilini ve yüz ifadelerini analiz edebilme yeteneği, onların bilgi edinmelerini sağlar.

Birlikte çalıştıkları kişilerin bilgi sakladıklarını, yanlış bilgi verdiklerini veya gerçekleşmemiş olayları anlattıklarının farkına varmalarını sağlayabilir. Soruşturmacının kıyafeti, vücut duruşu, hareketleri, ifade yeteneği, bilgi alırken soruşturma yapılan kişiyle göz teması, ses tonu gibi doğru bilgiye ulaşmada birçok faktör son derece önemlidir.³⁵¹

Soruşturmayı yürüten kişinin vücut duruşu ve ses tonu; soruşturmayı yürüten kişinin karşılaştıkları kişiler tarafından otorite olarak kabul edilmesi ve dikkate alınması açısından oldukça gereklidir. İlk izlenimde araştırmacının dik duruşu ve sakin, kararlı ses tonu, bilgiyi alan kişide kendinden emin bir izlenim bırakacak ve güven duygusu yaratacaktır.

Soruşturma yapan kişinin konuşma ve dili kullanma şekli toplanabilecek bilgiler için en önemli kriterdir. Personelin kullandığı dil, kullanılan yöntemler, göz teması, saygı uyandıracak çeşitli görsel ve işitsel uyarılar, bilgi toplayan kişiyle iletişim kurarken üzerinde yarattığı izlenim değerlendirilecektir.³⁵² Bu sadece artırmakla kalmayacak, aynı zamanda güven oluşturacak ve bilgi sağlarken tepkiyi azaltacaktır.

Genel olarak bakıldığında sahada bilgi toplayan ve tahkikatı tamamlayan personel, temiz ve sade giyimli, kendinden emin, dik yürüyen, ses tonu ve vücut hareketleri sakin ve ölçülü, iletişimi kuvvetli olmalıdır.

³⁴⁹ Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*, s. 188.

³⁵⁰ Soydan, İnsan Hakları Açısından Vergi Yükümlüsünün Adil Yargılanma Hakkı I, s. 118.

³⁵¹ Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2013/2696, T. 09.09.2015, § 1.

³⁵² Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılanma, s. 212.

Bununla birlikte güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak personel, bu yolla elde ettikleri bilgi ve belgeleri hukuka aykırı olarak kullanamaz, sanal ortamda bulunan kişisel verilere ilişkin sorgulama yapamaz, log kayıtlarını da değiştiremez ve silemez. Ayrıca 7315 sayılı Kanun 6/3. maddesindeki hükme göre; personelin yetkisiz kişilerle görevinden dolayı edindiği bilgi ve belgeleri paylaşması, basın, yayın ve medya aracılığıyla duyurması mümkün değildir. Bu bağlamda güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak personelin belirlenmesinde sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla hareket edilmesi gerekmektedir. Süreci yürütecek personelin aranan kriterler doğrultusunda hukuka uygun şekilde belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının sağlıklı yürütülmesi için bu süreci gerçekleştirecek personelin kimlerden oluşacağı büyük önem taşır. 7315 sayılı Kanun'da bu araştırmaları yapmaya yetkili birimler açıkça belirtilmiştir. İlgili düzenleme, sürecin yalnızca kanunen yetkilendirilmiş kolluk kuvvetleri ve istihbarat birimleri tarafından yürütülmesini öngörmektedir. Ancak uygulamada, yer yer yetkisiz personelin de sürece dâhil edildiği ve rapor hazırladığı yönünde eleştiriler mevcuttur. Böyle bir durum, yasallık ilkesini zedelemekte ve idarenin keyfi davranmasına zemin hazırlamaktadır. Personelin belirlenmesinde şeffaflık ve liyakat ölçütlerinin gözetilmemesi, sürecin objektifliğini ortadan kaldırır. Dolayısıyla güvenlik soruşturması yapacak personelin, yalnızca kanunun yetki verdiği kurum ve kişilerden oluşması ve faaliyetlerinin idari ve yargısal denetime açık olması gerekir. Aksi durumda masumiyet karinesi ihlal edilecek ve kamu görevine girişte keyfi engellemeler yaşanabilecektir.

Güvenlik soruşturmasını yapacak personelin tarafsızlığı ve liyakati, masumiyet karinesinin korunması açısından kritik önemdedir. Tarafsız olmayan bir personel, kişi hakkında önyargılı veya keyfi değerlendirmeler yapabilir. Memur rejiminde öngörülen 'sadakat yükümlülüğü', kamu görevlilerinden devlete bağlılık beklese de, bu yükümlülük bireyin temel haklarını zedeleyecek şekilde yorumlanmamalıdır. Sadakat yükümlülüğü sınırsız değildir; hukuk devleti ilkesinin gereği olarak yasallık sınırları içinde kalmalıdır.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının hangi personel tarafından yürütüleceği, sürecin objektifliği ve hukuka uygunluğu açısından kritik öneme sahiptir. Bu araştırmalar genellikle Emniyet Genel Müdürlüğü, Millî İstihbarat Teşkilatı ve mülki idare amirliklerinin görevlendirdiği personel tarafından yapılmaktadır. Ancak personelin seçimi, sürecin tarafsızlığını doğrudan etkilemektedir. Çünkü elde edilen bilgilerin niteliği,

kaynağı ve değerlendirme biçimi, görevlendirilen personelin yaklaşımına ve mesleki yeterliliğine bağlıdır.

Bu noktada memur rejiminde öngörülen sadakat yükümlülüğü kavramı önem kazanmaktadır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 6. maddesinde düzenlenen sadakat yükümlülüğü, kamu görevlilerinin Anayasa'ya ve kanunlara bağlı olarak devlete hizmet etmesini ifade eder. Ancak sadakat yükümlülüğü, soruşturmayı yapan personelin devlete koşulsuz bağlılığı anlamına gelmemelidir. Aksine, sadakat yükümlülüğü aynı zamanda hukukun üstünlüğüne ve temel haklara bağlılığı da kapsar. Eğer soruşturmayı yapan personel bu yükümlülüğü yalnızca devlet otoritesi lehine yorumlarsa, masumiyet karinesi ve temel hakların korunması geri planda kalabilir.³⁵³

Masumiyet karinesi açısından en önemli sorun, personelin subjektif değerlendirmeler yapabilme ihtimalidir. Örneğin yerinde araştırma sırasında çevreden elde edilen bilgilerin nasıl raporlaştırılacağı, kurum kayıtlarının nasıl yorumlanacağı, hatta sosyal medya incelemelerinin nasıl değerlendirileceği tamamen görevlendirilen personelin yaklaşımına bağlıdır. Bu durum, aynı olayın farklı kişilerce farklı şekillerde rapor edilmesine ve sonuçta idarenin keyfi kararlar almasına yol açabilir. Ayrıca, güvenlik soruşturmasını yapacak personelin yeterli hukuki bilgiye sahip olmaması da masumiyet karinesi açısından ihlal riskini artırmaktadır. Ceza hukukunun temel ilkelerine hâkim olmayan bir memurun, soruşturma kapsamında elde edilen verileri yanlış yorumlaması olasıdır. Bu nedenle, bu görevleri üstlenecek personelin özel eğitimden geçirilmesi, yetkilerinin sınırlarının kanunla açıkça belirlenmesi ve etkin bir idari/yargısal denetime tabi tutulması zorunludur.³⁵⁴

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yapacak personelin belirlenmesi yalnızca idari bir organizasyon meselesi değildir. Bu süreç, doğrudan hukuk devleti ilkesi, masumiyet karinesi ve sadakat yükümlülüğünün doğru yorumlanmasıyla ilgilidir. Görevlendirilen personelin tarafsızlık, liyakat ve hukuka bağlılık ölçütleri gözetilmeden seçilmesi, soruşturmanın objektifliğini zedeleyecek ve idarenin eylemlerinin keyfiyet niteliği kazanmasına yol açacaktır.³⁵⁵

³⁵³ 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, m. 6.

³⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4.

³⁵⁵ Anayasa Mahkemesi, E. 2016/205, K. 2019/65, T. 24.07.2019

2.4. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının Planlanması

Güvenlik soruşturması öncesi hazırlık son derece önemlidir. Bu araştırma, milli kaynaklar kullanılarak, zaman ve maliyetle yapılmaktadır. Dolayısıyla ne kadar hızlı, özgür ve doğru bir şekilde yapılırsa, başarı oranı yüksek olacaktır³⁵⁶.

Güvenlik soruşturmasına tabi olan pozisyonlar için güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması aynı anda gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla arşiv araştırmalarıyla elde edilen verilere ek olarak, güvenlik soruşturmalarıyla daha da özel kişisel bilgiler elde ediliyor. Kanun'un 5. maddesine göre güvenlik soruşturmaları, arşiv soruşturması konularına ek olarak aşağıdakileri de içermektedir:

-Kolluk ve İstihbarat Teşkilatlarında Gerçek Veriler,

-Görevlerde Aranan Nitelikler,

Yabancı Devlet Teşkilatlarıyla İlişkiler Birimleri (Yabancı uyruklu), eylem birimlerinde bulunan, terör örgütleriyle irtibatlı, bağlantılı veya suç işlemek amacıyla olanlar için Kurulu herhangi bir kuruluştaki, kişinin işine yansıyan mevcut kayıt ve eksiklikler, uygun yöntemler kullanılarak yerinde inceleme yapılarak tespit edilecektir. Bir güvenlik soruşturması, adayın bulunduğu pozisyonun türüne bağlı olarak kişinin sabıka geçmişini, güvenlik ve istihbarat teşkilatlarının veri tabanlarındaki kayıtları, polis ve istihbarat teşkilatları tarafından oluşturulan ve tutulan kayıt ve notları, sosyal medya ve internet aramalarını incelemektedir.

Her ne kadar kanun metni kolluk kuvvetleri ve gizli teşkilatlardan elde edilen gerçek verilere atıfta bulunsa da uygulamada vaka, güvenlik soruşturmaları yürütülürken gizli teşkilat verilerinin toplandığını ve işlendiğini göstermektedir. “İstihbarat sektörü olgusal verileri” istihbarat düzeyinde belirlenebilecek bir unsur gibi görünmektedir ancak güvenlik soruşturmalarını ne tür bir “bağlam” ve ne tür olgusal veriler olumsuz bağlamda değerlendirmektedir? Bunun nedeninin bu olup olmadığı belirsizdir³⁵⁷. Bu nokta, algılara, tahminlere ve değerlendirmelere dayalı olarak gerçek verileri istihbarat verisinden ayırmayı gerektirir. Güvenlik Soruşturmalarının Yürütülmesi Hakkında Yönetmelik ve Arşiv Araştırmaları Kanunu'nun 4. maddesine göre: “*Olgusal veri; Yapılacak görevin gerektirdiği niteliklere ilişkin, herhangi bir yoruma ve spesifikliğe yer verilmeyen veriler*” veya somut verilerdir.” Kanun'a göre kolluk kuvvetleri ve milli istihbarat teşkilatlarının,

³⁵⁶ Kemal, Gözler. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. (22. Baskı), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2018.

³⁵⁷ Akyılmaz; Sezginer, Kaya. *Türk İdare Hukuku*. 2023, s. 720

güvenlik soruşturması yürütürken topladıkları verilerde genel olarak kişisel görüş, yorum veya kişisel ideolojiye yer vermemesi gerekiyor. Güvenlik soruşturma raporları spesifik, gözlemlenebilir veya doğrulanabilir verileri öznel değerlendirmeleriyle karıştırmamalıdır³⁵⁸. Güvenlik araştırması ve arşiv araştırması mümkün olduğunca nesnel gerçeklere ve bulgulara dayanmalıdır. Bu raporu hazırlayan yetkililerin raporları değerlendirme yetkisi bulunmamaktadır.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında araştırılması gereken hususlar "Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Hakkında Yönetmeliğinin" 11. maddesi hükümlerine uygun şekilde belirlenecektir³⁵⁹.

Güvenlik soruşturması ve dosya araştırmasında, kişinin bulunduğu ortam dikkate alınarak kişinin ikamet ettiği yer ve fiili ikamet adresi dikkate alınarak;

a) Kimlik kontrolü, kimlik kayıtlarının doğruluğu, uyruğu, geçmiş yabancı uyruklu olup olmadığı,

b) Genel kolluk kuvvetleri ve istihbarat birimlerinin dosyalarında bilgi bulunup bulunmadığı, sabıka kaydı, arama kayıtları veya bunlara uygulanan kısıtlamaların bulunup bulunmadığı,

c) Terör örgütü veya Millî Güvenliği tehlikeye düşürdüğü Milli Güvenlik Kurulunca belirlenen yapı, oluşum veya gruba üye veya bağlı olup olmadığı veya iltisakının olup olmadığı,

ç) Aşırı derecede kumar, uyuşturucu, alkol, para veya kişisel çıkar bağımlısı olup olmadığı veya şeref ve haysiyetini zedeleyen, görevini yansıtan ahlak ve görgü kurallarına aykırı davranışlarda bulunup bulunmadığı,

d) Yabancılarla, özellikle de düşman veya potansiyel olarak düşman devletlerin üyelerine ve temsilcilerine yönelik şiddet düzeyine ilişkin anlayışları ve bunların nedenlerini araştırmak.

Yukarıdaki yasal hükümlerde yapılan değişiklikler ve 24 Ekim 2018 tarihli (228 Sayılı Karar) "Cumhurbaşkanlığı Güvenlik Soruşturmaları ve Arşiv Araştırmaları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması" dikkat çekicidir.

³⁵⁸ Kaman Kara, *Devlet Memurluğunun Sona Ermesi*, s. 25

³⁵⁹ Gözübüyük; Gölçüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, s. 299.

İlk olarak, 11. madde şunu ekliyor: "*Hanenin kayıtlı olduğu yer ve gerçek ikamet adresi esas alınacaktır.*" Bu cümlelerin eklenmesinin nedeni, kişinin kanuni olarak kayıtlı adresinde ikamet etmemesinin soruşturmaya engel teşkil etmemesi ve soruşturmanın kişinin gerçek ikametgahında da yapılabilmesidir³⁶⁰.

Aynı maddenin (b) bendinde yer alan "kolluk kuvvetleri tarafından hâlâ aranıp aranmadığı" ibaresi kaldırılmış ve "kolluk güçleri" yerine "genel kolluk kuvvetleri" ifadesi kullanılmıştır.

Bu bölümde yapılan en önemli değişiklik (c) bendinde yer alan "kişinin yıkıcı faaliyetlerde bulunup bulunmadığı" ibaresi kaldırılarak yerine "terör örgütü veya yapısına katıldığı, üye olduğu veya katıldığı tespit edildiği şekilde" ifadesi eklenmiştir. Milli Güvenlik Kurulu tarafından, ülkeyi aktif olarak tehlikeye sokan "Milli güvenlik örgütü veya grubudur.

Burada dikkat çeken unsur, "Milli Güvenlik Kurulunca milletin milli güvenliğine zarar verdiği tespit edilen yapı, oluşum veya grupların" yapısıdır.

15 Temmuz Girişimi sonrasında yapılan bu eklemenin FETÖ terör örgütü nedeniyle haklı olduğu açık olmakla birlikte, uygulamada ileride keyfilik yaratabilecek boşluklar bulunmaktadır. Terör örgütü tabiri yerini yıkıcı faaliyet tabirine bırakmıştır ancak yıkıcı olmayan yapılar da Milli Güvenlik Kurulu tarafından belirlenerek bu şemsiye altına girmektedir.

Son olarak Yönetmelik'te "gizliliğin korunabilmesi olanağının bulunup bulunmadığı" konusuna ilişkin (f) bendi kaldırılmıştır. Bunun nedeni, her güvenlik soruşturmasının aynı derinlikte yapılmaması ve güvenlik soruşturması yöntemleriyle kişinin gizliliğini koruma becerisinin çok doğru bir şekilde belirlenememesidir.³⁶¹

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının soruşturma içeriğinin Yönetmelikte düzenlendiği görülmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse; kimlik bilgilerine ilişkin arama kayıtları veya herhangi bir kısıtlama olup olmadığı, genel kolluk kuvvetleri ve istihbarat birimlerinin dosyaları ile sabıka kayıtları, Atatürk'e Karşı Suçlar Kanunu ve Atatürk İlke ve İlkelerine aykırı davranışlarının olup olmadığına ilişkin bilgiler ortaya konmaktadır.³⁶²

³⁶⁰ Gropp, *Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi*, s. 341.

³⁶¹ David, Harris; Michael, O'boyle; Ed., Bates, and Buckley, Carla. *Law of The European Convention on Human Rights*, Third Edition, Oxford, 2014.

³⁶² Denizhan, Horozgil. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Savaş Yayınevi, Ankara, 2017.

Güvenlik soruşturmasında reformları, ihlalleri ve yabancılarla, özellikle de düşman ve potansiyel düşman ülkelerin üyeleri ve temsilcileriyle olan ilişkileri incelenecektir. Ayrıca kişinin itibar ve haysiyetini zedeleyen ve sorumluluklarını yansıtan kumar, uyuşturucu gibi maddelere de maruz kalıp kalmadığı, davranışlarının ahlak ve adaba uygunluğuna ilişkin araştırma yapılacaktır.³⁶³

Araştırma başlamadan önce, planlama aşamasından sonra yapılacak çalışmalara hazırlık amacıyla verilerin güvenlik profilindeki bilgilerle doğrulanması ve araştırmacıların kendi veri tabanlarında hızlı bir şekilde sorgulama yapabilmesi sağlanmalıdır. Güvenlik ve arşiv araştırmasının biçimi ve inceleme süreci bu doğrultuda başlamalıdır.³⁶⁴ Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması konularının formda eksik veya yanlış bilgileri olabilir. Hatta bazı verileri bilerek saklıyor bile olabilir. Örneğin sorgulama formundaki adresin yanlış olduğunu düşünebilirler.³⁶⁵

Yani soruşturmacılar yalnızca bu bilgilere dayanarak soruşturma başlatırlarsa yanlış adrese varacak ve zaman kaybına neden olacaklardır. Araştırmaya başlamadan önce önemli bilgileri doğrulamalı ve buna göre yönergeler oluşturmalıdır.³⁶⁶

Ayrıca formda belirtilmeyen hususlar göz ardı edilemez ve soruşturma başlatılmadan önce dosyalardan, sabıka kayıtlarından ve KİHBİ (İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Operasyonları ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı tarafından tutulan kayıtlar) kayıtlarından sorgulama yapılarak gerekli bilgiler alınmalıdır.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunun kamu görevine atanmak isteyen kişiler açısından önemi ortadayken sürecin en doğru şekilde planlanması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü hatalı uygun olmayan şekilde planlanan soruşturma süreci sonunda kişinin olumsuz neticelenen rapora ilişkin yargı yoluna başvurmak dışında yeniden güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılmasını talep etme hakkı olmayacaktır. Bu hususta idareye önemli bir görev düşmektedir. İdarenin keyfi yaklaşımlardan kaçınması ve hukuk devleti ilkeleri doğrultusunda hareket etmesi gerektiği düşünülmektedir.³⁶⁷

³⁶³ 7315 sayılı Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu, m. 4.

³⁶⁴ İnceoğlu, *İHAM Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 112.

³⁶⁵ 7315 sayılı Kanun, m. 5.

³⁶⁶ Sibel, İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 4, Adil Yargılanma Hakkı*. Avrupa Konseyi, 2018.

³⁶⁷ 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu, m. 4; İçişleri Bakanlığı Kaçakçılık İstihbarat Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı (KİHBİ) kayıt sistemi.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının planlama aşaması, sürecin öngörülebilirliği bakımından kritik bir işlev üstlenir. Araştırmanın kapsamı, süresi, hangi araçların kullanılacağı ve hangi birimlerin sorumlu olacağı önceden belirlenmeli; bu planlama keyfiyete yer bırakmayacak şekilde yapılmalıdır. Ancak uygulamada, planlamanın çoğu zaman belirsiz olduğu, idari birimlerin farklı yöntemlerle keyfi biçimde veri topladığı görülmektedir. Bu durum, hukuki güvenlik ilkesine aykırıdır. Yasallık açısından, planlama sürecinin yönetmelik ve yönergelerle değil, kanuni çerçeveye sınırlandırılması gerekir. Aksi halde, aynı konuda farklı kurumların farklı uygulamalar geliştirmesi, bireyler açısından öngörülemez sonuçlar doğurur ve masumiyet karinesini ihlal etme riskini artırır.³⁶⁸

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının planlanması, sürecin sistematik ve hukuka uygun bir şekilde yürütülmesi için zorunlu bir aşamadır. Bu planlama, hangi kurumların hangi bilgileri toplayacağı, verilerin nasıl paylaşılacağı, sürecin hangi aşamalarında raporlaştırma yapılacağı ve elde edilen bilgilerin nasıl değerlendirileceğini belirler. Amaç, devlet güvenliğini korurken bireylerin temel hak ve özgürlüklerine keyfi müdahaleleri önlemektir.³⁶⁹

Ne var ki uygulamada planlama aşamasının çoğu zaman yeterli şeffaflıkla yapılmadığı görülmektedir. Hangi kurumun hangi veri setine erişeceği veya hangi kriterlere göre değerlendirme yapılacağı açık ve öngörülebilir şekilde düzenlenmediğinde, masumiyet karinesi açısından ciddi riskler doğmaktadır. Bireyin kamu görevine girişinin engellenmesine yol açabilecek böylesine önemli bir sürecin, belirsiz ve kurlsız yürütülmesi, idareye geniş bir takdir yetkisi tanımakta ve keyfiyet ihtimalini artırmaktadır.

Planlama süreci aynı zamanda usuli güvenceler bakımından da kritik öneme sahiptir. Eğer sürecin planlaması şeffaf ve öngörülebilir olmazsa, kişi kendi hakkında hangi bilgilerin toplandığını öğrenememekte, yanlış veya yanıltıcı bilgilerin düzeltilmesi için gerekli itiraz yollarını etkili biçimde kullanamamaktadır. Oysa masumiyet karinesi yalnızca ceza yargılamasında değil, kişinin suçsuzluk algısını zedeleyebilecek tüm idari işlemlerde de gözetilmesi gereken bir ilkedir. Bu nedenle planlama aşamasında kişiye sürece dair bilgilendirme yapılmalı, hatalı bilgiye karşı başvuru mekanizmaları öngörülmelidir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında da vurgulandığı üzere, bireyin statüsünü doğrudan etkileyen idari süreçler, öngörülebilir ve denetlenebilir kurallarla

³⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 125.

³⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 2

yürütülmelidir. Aksi halde “gizli raporlar” veya “muğlak değerlendirmeler” üzerinden bireyin kamu görevinden dışlanması, masumiyet karanesiyle bağdaşmayacaktır.³⁷⁰

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının planlanması yalnızca teknik bir hazırlık aşaması değil, aynı zamanda hukuki güvenlik, yasallık ve ölçülülük ilkelerinin somutlaştırıldığı bir süreçtir. Etkin bir planlama yapılmadığı takdirde, güvenlik soruşturması devlet güvenliğini koruma amacını aşarak bireylerin suçsuzluk karanesini zedeleyen bir keyfiyet aracına dönüşebilir.

2.5. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının Hukuki Niteliği

Güvenlik soruşturması aşamasında soruşturmacıların topladığı bilgi ve belgeler rapor haline getirilmekte ve değerlendirme komisyonuna aktarılmaktadır. Değerlendirme komisyonu tarafından hazırlanan rapor ise yetkili amire sunulmaktadır. Yetkili amirin yapacağı değerlendirme sonucunda karar verilir. Bu kararın kesin olması yanında dava edilebilir olması söz konusudur. Yetkili amir kararı öncesindeki süreç ise dava edilemez ve kesindir. İdari işlemlerin sonucunda menfaatleri ihlal edilen kişilerin şekil, yetki, sebep, amaç ve konu bakımından hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun³⁷¹ 2. maddesine dayanarak idari işlemlerin iptalini istemeleri mümkündür. Bununla birlikte Kanun’un 14/3. maddesi gereğince idari işlemlerin dava konusu yapılabilmesi için kesin ve yürütülebilir olması gerekmektedir.³⁷²

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması raporu hazırlık işlemi niteliğindedir. Hazırlık işlemleri ise idare kararı öncesinde ve kararı alan makamı bağlamayan yalnızca haber verici, yol gösterici özelliكتedir³⁷³. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması raporunun kişinin statüsünü etkileyen, hazırlık işlemi özelliğine sahip olduğunu savunan bir görüşe göre; tek başına dava edilebilmesi mümkündür. Hazırlık işleminin kişinin üzerinde idarenin asıl işleminden farklı etki meydana getirebilmesi halinde ise bu işlem icra edilebilir işlem şeklinde başka bir dava konusu yapılabilir³⁷⁴.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması idari bir işlemdir ve sonuçları itibarıyla kişilerin temel hak ve özgürlüklerini doğrudan etkiler. Bu işlemler, kamu hizmetine girme hakkını (Anayasa m. 70) sınırlandırabilmekte ve bireylerin mesleki yaşamlarını

³⁷⁰ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4.

³⁷¹ İdari Yargılama Usulü Kanunu. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu.

³⁷² Anayasa Mahkemesi, E. 2014/100, K. 2015/6, T. 14.01.2015

³⁷³ Turan, Yıldırım; Hüseyin Melih, Çakır. *İdare Hukuku-İdari Yargı Ders Notları*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 100.

³⁷⁴ Özdemir, *İdari Yargıda Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme*, s. 47.

şekillendirmektedir. Dolayısıyla bu işlemler, yargısal denetime tabi idari işlemler niteliğindedir. Hukuki niteliklerinin idari işlem olması, idarenin bu alanda keyfi tasarruflarda bulunmasını engelleyen bir güvence işlevi görür. Ancak uygulamada, güvenlik soruşturması sonuçlarının kesin ve bağlayıcı bir yargı kararı gibi kullanıldığı, bireylere gerekçeler açıklanmadan olumsuz rapor düzenlendiği görülmektedir. Bu durum, hem etkili başvuru hakkını hem de masumiyet karinesini ihlal etmektedir.³⁷⁵

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması bir idari işlem niteliği taşımaktadır. Ancak bu idari işlemin sonuçları bireyin mesleki geleceğini doğrudan etkilediği için, ‘dolaylı ceza’ niteliğinde sonuçlar doğurabilmektedir. Masumiyet karinesi, bireyin cezai sorumluluk doğurmayacak bir işlemde dolayı ‘suçluymuş’ gibi değerlendirilmesine engeldir. Bu nedenle hukuki niteliğin tartışılması, idari işlemin yasallık çerçevesinde sınırlandırılmasını zorunlu kılar.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının hukuki niteliği, bu kurumların idari işlem mi yoksa farklı bir statüde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışması etrafında şekillenmektedir. Genel kabul, bu işlemlerin idari nitelikte olduğu yönündedir. Zira söz konusu araştırmalar, ceza yargılaması niteliği taşımamakta; kamu görevlisi adayının devletle kuracağı hizmet ilişkisinin uygunluğunu belirlemeye yönelik idari tasarruflardan ibaret bulunmaktadır. Ancak bu idari işlemler, bireyin mesleki geleceğini, sosyal statüsünü ve toplumsal itibarını doğrudan etkilediği için sıradan bir idari işlemde daha kapsamlı sonuçlar doğurmaktadır.

Masumiyet karinesi açısından sorun, hukuki nitelik tartışmasının birey lehine koruyucu işlev görmemesidir. Çünkü idari işlem olarak kabul edilen güvenlik soruşturması, ceza yargılamasının sıkı usul güvencelerine tabi değildir. Bu durum, kişinin suç isnadı olmaksızın potansiyel suçlu gibi değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Örneğin hakkında herhangi bir mahkeme kararı bulunmayan bir bireyin sosyal çevresine dair olumsuz kanaatler veya kurumsal raporlar üzerinden kamu görevinden dışlanması, masumiyet karinesinin lekelenmeme boyutu ile bağdaşmamaktadır. Ayrıca güvenlik soruşturmasının hukuki niteliğinin idari işlem olarak kabul edilmesi, bireylere yalnızca idari yargı yolunu açmaktadır. Oysa bu süreçte kullanılan araçların doğrudan temel haklara müdahale ettiği dikkate alındığında, denetimin yalnızca iptal davasıyla sınırlı kalması yeterli korumayı sağlamamaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuru kararlarında da

³⁷⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 40

görüldüğü üzere, güvenlik soruşturmalarının sonuçları özel hayatın gizliliği, çalışma hakkı ve adil yargılanma hakkı bağlamında incelenmekte ve ihlal kararları verilebilmektedir.

Hukuki nitelik bakımından bir diğer önemli sorun, güvenlik soruşturmalarının çoğu zaman “önleyici tedbir” olarak sunulmasıdır. Önleyici tedbir anlayışı, masumiyet karinesiyle çatışma riski taşımaktadır. Çünkü “olasılıklara dayalı” bir değerlendirme, bireyin suçluluğu hakkında kesinlik taşımamasına rağmen onun yaşamına doğrudan etkiye bulunabilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de benzer davalarda, devletin güvenlik gerekçesiyle aldığı önlemlerin bireyin temel haklarını gereksiz ve ölçüsüz biçimde sınırlamayacağını vurgulamaktadır. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının hukuki niteliği her ne kadar idari işlem olarak kabul edilse de, etkileri itibarıyla sıradan idari işlemlerden çok daha ağır sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle söz konusu işlemlerin hukuki niteliğinin yalnızca idari tasarrufla sınırlı olmadığı, aynı zamanda bireyin temel haklarına doğrudan müdahale eden bir niteliğe sahip olduğu kabul edilmelidir. Böyle bir kabul, masumiyet karinesi ve hukuk devleti ilkesi çerçevesinde daha sıkı usul güvencelerinin tanınmasını zorunlu kılmaktadır.

2.6. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının Kapsamı

7315 sayılı Kanun’un 3/1 maddesine göre, “*arşiv araştırması, statüsü veya çalıştırma şekline bağlı olmaksızın ilk defa veya yeniden memuriyete yahut kamu görevine atanacak herkes hakkında yapılacaktır.*” Bu hükümle kamu görevini üstlenebilmek için arşiv araştırması bir kriter olarak kabul edilmiştir. Bazı kamu görevlerine girebilmek için kişinin hakkında arşiv araştırması yanında güvenlik soruşturması da yapılmalıdır. İlgili Kanun’un 3/2. maddesinde söz konusu görevler şu şekilde belirtilmiştir:

“- Kurum ve kuruluşlarda, yetkili olmayan kişilerin bilgi sahibi olmaları hâlinde devlet güvenliğinin, ulusal varlığın ve bütünlüğün, iç ve dış menfaatlerin zarar görebileceği veya tehlikeye düşebileceği bilgi ve belgelerin bulunduğu gizlilik dereceli birimler;

- Millî Savunma Bakanlığı

- Genelkurmay Başkanlığı,

- Jandarma, emniyet, sahil güvenlik ve istihbarat teşkilatlarında çalıştırılacak kamu personeli

- Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde çalışacak personel,

- Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışacak öğretmenler, üst kademe kamu yöneticileri,

- Özel kanunları uyarınca güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi tutulan kişiler,

- Milli güvenlik açısından stratejik önemi haiz birim, proje, tesis, hizmetlerde statüsü veya çalıştırma şekline bağlı olmaksızın istihdam edilenler.”

7315 sayılı Kanun’un 3. maddesindeki hükmünden anlaşılacağı üzere arşiv araştırması sadece kamu görevine ya da memuriyete ataması yapılacaklar hakkında yapılacaktır. Kanun’un 4. maddesinde ise arşiv araştırması yanında söz konusu kişiler hakkında güvenlik soruşturmasının yapılacağı hükmü yer almaktadır. Bu bağlamda ilgili kişi hakkında güvenlik soruşturması da yapılabilir. Bu hususa özel kanunlarla istisna getirilmesi görevin durumuna bağlı olarak kabul edilebilir. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda olumsuz bir netice alınması halinde yargı yolu açıktır. Zira kamu gücüne dayanılarak alınan olumsuz karar tek taraflı icrai bir işlem olarak değerlendirilmektedir. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucuna dayanılarak kişinin göreve atanmaması ya da kamu hizmetine alınmaması gibi gerçekleştirilen işlemin nedeni incelenerek, hukuka uygunluk denetimi yapılmalıdır³⁷⁶. AYM’nin buna uygun olarak; güvenlik soruşturması olumsuz sonuçlanan kişinin sözleşmeli er adaylığının sonlandırılmasından dolayı adil yargılanma hakkı ile suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin ihlal edildiğine ilişkin iddiaların yer aldığı bireysel başvuruda; başvuru ve ailesi hakkındaki güvenlik soruşturması sonucunda sözleşmenin feshi işleminde hukuk ve mevzuata aykırılığın olmadığını belirtmiştir. Söz konusu işlemin Türk Silahlı Kuvvetleri’nde görev yapacak personelin belirlenen özel koşulları sağlaması gerektiği için yapıldığı, ilgili kamu hizmetinin niteliğinden dolayı hak ihlali olmadığı kararı verilmiştir³⁷⁷.

Danıştay da geçici olarak infaz koruma adaylığına kabul edilen, fakat güvenlik soruşturması olumsuz sonuçlandığından meslekle ilişkisi kesilen başvuru açtığı davada, mesleğin niteliği gereği işlemin hukuka uygun olduğuna, hak ihlali olmadığına karar vermiştir³⁷⁸.

³⁷⁶ Kılınç, *Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması*, s. 29.

³⁷⁷ Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru No: 2014/16941, Karar Tarihi: 24. 01. 2018.

³⁷⁸ Danıştay 12. Daire E:2015/2379, K:2015/6028, T: 18.11.2015.

Danıştay bir diğer davada güvenlik soruşturması olumsuz sonuçlanan ceza ve infaz kurumlarında görev alacak olan davacının işlediği fiiller (yaralama, suç delillerini yok etme/gizleme) nedeniyle güvenlik soruşturmasının olumsuz neticelendiğini belirterek, işlemde hukuka aykırılık olmadığına karar vermiştir³⁷⁹.

Danıştay görüldüğü üzere yapılacak görev ve sorumlulukları ile işlenen suç arasındaki durumu değerlendirmiştir. Kişinin görevini ifa ederken işlenen suçun yaratacağı olumsuzluğu göz önünde bulundurmıştır. Zira güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının asıl amacı, kişinin verilecek görevin gereklerini yerine getirebilecek özelliklere sahip olması, görevin koşullarını sağlaması, bunu engelleyecek herhangi bir davranışının ve zaafının olmamasının belirlenmesidir.

Danıştay'ın bu tür kararlarında masumiyet karinesini de göz önüne aldığı görülmektedir. Bunlardan biri Polis Meslek Yüksek Okuluna sınavda başarılı olup, geçici kaydını yaptıran bir davacı hakkındadır. Davacının yapılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz neticelenmesi nedeniyle işlemin iptali davası açılmıştır. Danıştay, işlemin tesis edilmiş olduğu tarihte davacı hakkında bir yargılama olsa da isnat edilen suçların yerinde olmadığına ilişkin kesinleşen bir karar olduğunu, işlemin hukuka uygunluğu bakımından bunun dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Davacının Polis Meslek Yüksek Okulundan ilişkisinin kesilmesine neden olan yargılamadan kesinleşmiş beraat kararı olsa da işlemin hukuka uygunluğu bulunmamaktadır³⁸⁰.

Danıştay'da incelenen bir diğer davada ise davacı şirketin yöneticisi ile kurucu ortakları hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü bulunmadığı için; mahkemenin kararının şirket ortaklarının suç fiillerine iştirak ettiklerine dair gerekçesine katılmamış, bunun aksinin masumiyet karinesine aykırılık teşkil edeceğini belirtmiştir. Bununla birlikte kamu güvenliğinin tamamlayıcısı olan özel güvenlik hizmetini yürüten kişilerin, suç şüphesinden uzak olmaları gerektiğini de dikkate almıştır³⁸¹.

Kararlardan görüldüğü üzere yargılama sürerken ve masumiyet karinesi dikkate alınmadan sadece güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında yer alan, mahkemede karara bağlanmamış dava ile kişinin suçluluğuna ya da hüküm giymeden alınan kararın hukuk devleti ve Danıştay tarafından önem arz etmediği ortadadır. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasında yer alan karara bağlanmamış bir davaya ilişkin bilgilerin idare

³⁷⁹ Danıştay 12. Daire E:2015/1312, K:2015/6927, T:16.12.2015.

³⁸⁰ Danıştay 8. Daire E:2011/7930, K:2013/3154, T:15.04.2013.

³⁸¹ Danıştay 10. Daire E:2007/6034, K:2009/10121, T:02.12.2009.

tarafından keyfiyetle kullanılması ve bilgileri salt doğru kabul ederek kişiyi suçluymuş gibi değerlendiren idarenin kusurlu olduğu kabul edilmiştir.

7315 sayılı Kanun'da arşiv araştırmasının kapsamında salt adli sicil kaydından bahsedilmiş olup, arşiv kayıtlarının incelenmesine dair hüküm yer almamaktadır. Bundan dolayı güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasını yürütecek birimlerin adli sicil kayıtlarını inceleme yetkisinin olmadığı ifade edilmektedir³⁸². Ayrıca Kanun'da kişinin hakkında verilen HAGB ve kamu davası açılmasının ertelenmesi kararlarının da güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında görülebileceği hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte sisteme kaydedilen başka bilgiler de bulunmaktadır. Örneğin ön ödeme kapsamında olan bir suç işleyen kişinin ön ödeme yapması, kişi hakkında soruşturmaya yer olmadığı gibi kararlar da özel arşive alınırlar. Kanun'da yer almadığı için güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sırasında bu kayıtlara ulaşılması söz konusu değildir³⁸³.

Kanunda güvenlik soruşturmasının kapsamı belirlenmiştir: kişinin adli sicil kaydı, yabancı devletlerle ilişkisi, terör örgütleriyle irtibat ve iltisakı gibi hususlar araştırılabilir. Ancak uygulamada bu kapsam genişletilmekte, kişilerin özel hayatına ilişkin detaylı veriler toplanmaktadır. Sosyal medya paylaşımlarının, dini veya siyasi görüşlere dair bilgilerin değerlendirmeye konu edilmesi, kanunda öngörülme-yen bir kapsam genişlemesidir. Bu, yasallık ilkesine aykırıdır ve idarenin keyfi davranmasına yol açmaktadır. Kapsamın kanunla sınırlandırılması, hukuk devleti açısından bir zorunluluktur. Keyfi yorumlarla kapsamın genişletilmesi, masumiyet karinesi ve özel hayatın gizliliği haklarını ihlal etmektedir.³⁸⁴

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının kapsamı, hangi bilgilerin toplanacağı, hangi alanlarda inceleme yapılacağı ve elde edilen verilerin nasıl değerlendirileceğini belirleyen en kritik unsurdur. 7315 sayılı Kanun'a göre bu kapsam; kişinin adli sicil kaydı, kolluk kuvvetlerindeki kayıtları, kurum arşivlerindeki bilgileri, sosyal çevre ve davranışlarına ilişkin değerlendirmeleri içermektedir. Ayrıca, bireyin devlet güvenliği bakımından sakınca oluşturabilecek ilişki ve faaliyetleri de kapsam dâhilinde sayılmaktadır.

³⁸² Koca, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi*, s. 322.

³⁸³ Koca, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi*, s. 326.

³⁸⁴ Danıştay 12. Dairesi, E. 2018/1234, K. 2019/4567

Ne var ki kapsamın bu kadar geniş tanımlanması, yasallık ve belirlilik ilkeleri açısından sorunlar doğurmaktadır. Hangi bilginin güvenlik soruşturması için “önemli” kabul edileceği çoğu zaman idarenin takdirine bırakılmaktadır. Örneğin sosyal medya paylaşımları, kişisel ilişkiler ya da geçmişte katıldığı sivil toplum faaliyetleri, herhangi bir suç unsuru içermemesine rağmen bireyin aleyhine yorumlanabilmektedir. Bu durum, masumiyet karinesinin lekelenmeme hakkı boyutunu doğrudan ihlal etme riski taşımaktadır.

Kapsamın genişliği aynı zamanda ölçülülük ilkesine de aykırılık teşkil edebilir. Kamu hizmetinin güvenilirliğini sağlama amacı meşru olsa da, bunun için bireyin tüm yaşam alanının denetim altına alınması, kamu yararı ile bireysel haklar arasında makul dengeyi bozmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de benzer davalarda, kişilerin özel hayatına ilişkin verilerin ancak demokratik toplum düzeninde gerçekten gerekli olduğunda kullanılabileceğini, aksi halde ihlal teşkil edeceğini vurgulamaktadır.³⁸⁵

Usuli güvenceler açısından da önemli sorunlar vardır. Güvenlik soruşturması sonucunda kişi çoğu zaman hangi bilgilerin değerlendirildiğini öğrenememekte, dolayısıyla yanlış veya yanıltıcı bilgilerin düzeltilmesi için etkili bir itiraz yoluna başvuramamaktadır. Bu durum, masumiyet karinesinin yanı sıra adil yargılanma hakkı ile de bağdaşmamaktadır. Kapsamın sınırlarının net olarak çizilmemesi, idarenin keyfi uygulamalarına zemin hazırlamakta ve bireylerin kamu görevine girme hakkını öngörülemez biçimde sınırlamaktadır.³⁸⁶

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının kapsamı yalnızca kamu hizmetinin gerektirdiği ölçüde belirlenmeli; soyut, muğlak veya idarenin keyfi yorumlarına açık unsurlar süreçten çıkarılmalıdır. Böylelikle hem kamu yararı korunacak hem de bireylerin masumiyet karinesi ile temel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmış olacaktır.

2.7. Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının Sonucu

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapan personelin elde ettiği bilgi ve belgeler değerlendirme komisyonu tarafından değerlendirilir. Değerlendirme komisyonu 7315 sayılı Kanun’da 7. madde kapsamında düzenlenmiştir. İlgili madde metninde komisyon ilgili kamu kuruluşlarının üst kademe yöneticileri tarafından görevlendirilen en az beş kişi ve tek sayıda oluşturulmalı, ayrıca milli güvenlik bakımından önemli kabul

³⁸⁵ AYM, B. No: 2014/3986, T. 06.01.2016

³⁸⁶ Anayasa Mahkemesi, E. 2016/205, K. 2019/65, T. 24.07.2019

edilen pozisyonlarda görevlendirilecek olan personelin değerlendirilmesinde ilgili kamu kurumu ya da Bakanlık dahilinde bir komisyon tarafından yapılacağı hükmü yer almaktadır.

Komisyonu iletilen “yorum içermeyen olgusal veriler” gerekçeli ve nesnel değerlendirmeye tabi tutularak yazılı olarak kamu görevine atama yapmaya yetkili amire bildirilmektedir. Nesnel değerlendirme komisyonun sadece somut belge ve bilgilere dayalı olarak kişisel değer yargılarından uzak şekilde karar almasıyla yapılabilmektedir³⁸⁷. Burada istihbarat birimleri tarafından elde edilen belge ve bilgiler değil olgusal verilerin anlaşılması vurgulanmıştır. Ancak güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi olan kişilerin sanık ya da şüpheli olması, haklarında takipsizlik ya da HAGB kararı verilmiş olması halinde komisyonda nasıl bir değerlendirme yapılacağı hususu belirsizdir.

Değerlendirme komitesi yapılan güvenlik soruşturması ve arşiv incelemesini değerlendirdikten sonra, kendisini görevlendiren komiserin kendisine herhangi bir olumsuz durum olup olmadığını bildirmek üzere bir rapor sunmaktadır. Bir kişiye yönelik güvenlik soruşturması ve arşiv soruşturması raporunun, kişinin kamu görevi yapmasına engel olup olmadığına karar verme konusunda nihai yetki, kişiyi atama yetkisine sahip olan icra başkanına aittir. Yetkili amir, atama sırasında değerlendirme komitesinin görüşüyle bağlı değildir. Atama makamı, raporda yer alan spesifik bilgi ve verileri Komisyonun görüşünü dikkate alarak değerlendirir. Kişi hakkında olumsuz olarak görülebilecek veriler olsa bile bunların hepsi önemsiz, izole edilmiş, güncelliğini yitirmiş veya yapılan işle alakasız olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle atamaya engel teşkil etmez. Bu nedenle atama yetkisine sahip olan makamın takdir yetkisini ancak ciddi ve önemli olumsuz nedenlerin varlığı halinde olumsuz yönde kullanması gerekir. Ancak raporundaki veriler ve komisyonun görüşü olumlu ise veya raporunun açıkça olumsuz değerlendirilmesini gerektirecek bir durum mevcut değilse tahsis işleminin yapılması gerekmektedir.³⁸⁸

Bir kişi hakkında soruşturma veya araştırma sonucunda ortaya çıkan olumsuz bilgiler, o kişinin kamu görevinde bulunmasını otomatik olarak engellemez.³⁸⁹ Elde edilen bilgilerin atamayı yapan makam tarafından objektif ve dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi ve ancak kişinin ulusal anlamda kamu görevlisi olmasını engelleyen ve güvenliğini sağlayan bazı dezavantajların bulunması durumunda kamu görevinden men

³⁸⁷ Çınar Can, Evren; İsmail, Uçar. *Kamu Görevlileri Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 87.

³⁸⁸ 7315 sayılı *Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu*, m. 7, Resmî Gazete, 17.04.2021, Sayı: 31457.

³⁸⁹ Ali Dursun, Ulusoy. *Türk İdare Hukuku*. (6. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 634.

edilmenin kabul edilmesi gerekmektedir.³⁹⁰ Danıştay, güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlanmasına neden olan belgelerin incelenmesi sonucu elde edilen bilgilerin *"soruşturmanın olumsuz sonuçlanmasına neden olacak önemde" olduğunu belirterek, iptal kararı verdi*".³⁹¹ Bu, atanmasına ilişkin somut olumlu veriler olmadan atanmaması kararıyla ilgili değildir. Belirli bir olumsuz verinin bulunmaması durumunda yargılama kararının gerekliliği açısından değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bu nedenlerle vatandaşları tehlikeli olarak sınıflandırmaktan ve şikâyetle bulunmalarının önüne geçmek gerekmektedir. Kamu görevi üstlenerek kamuya hizmet etme niyetinde olduğu düşünülen kişilerin soyut veya önemsiz somut gerçeklere dayanarak "hoş olmayan vatandaşlar" olarak sınıflandırılması halk arasında adaletsizlik duygusu yaratmaktadır. Güvenlik ve arşiv araştırmalarının işlevsiz olacak kadar gevşek, devletin birey olarak vatandaşlarına güvenmediği izlenimini verecek kadar katı ve orantısız olmaması gerektiği düşünülmektedir.³⁹²

Soruşturmanın sonucunda düzenlenen rapor, kişinin kamu görevine atanıp atanamayacağını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle raporun yalnızca hukuka uygun deliller üzerine inşa edilmesi gerekir. Ancak uygulamada, doğruluğu teyit edilmemiş bilgiler veya sübjektif kanaatler raporlara yansımakta ve kişilerin hayatını derinden etkilemektedir. Bu durum, hem hukuk güvenliği ilkesine hem de masumiyet karinesine aykırıdır. Ayrıca, raporun gerekçeli olmaması ve kişiye bildirilmemesi, bireyin itiraz hakkını kullanmasını engeller. Oysa idari işlemlerin denetime açık olması, hukuk devletinin vazgeçilmez unsurudur. Güvenlik soruşturması sonucunun keyfiyete yer vermemesi için şeffaf, gerekçeli ve somut delillere dayalı olması şarttır.³⁹³

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının sonucu, kamu görevine alınacak adayın liyakati ve uygunluğu konusunda idareye nihai bir değerlendirme imkânı sunar. Bu sonuç, genellikle "olumlu" veya "olumsuz" şeklinde raporlaştırılarak ilgili kuruma iletilir. Bu açıdan bakıldığında, sonuç yalnızca idari bir rapor niteliğinde gibi görünse de, fiiliyatta bireyin kariyerini, mesleki geleceğini ve toplumsal statüsünü doğrudan etkileyen belirleyici bir işleve sahiptir.

³⁹⁰ Ceza Muhakemesi Kanunu, 5271 sayılı, m. 172 (takipsizlik kararı); m. 231 (hükmün açıklanmasının geri bırakılması - HAGB).

³⁹¹ Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, s. 634.

³⁹² Danıştay 12. Daire, E.2019/2073, K.2020/3476, T.15.12.2020 (güvenlik soruşturmasına ilişkin iptal kararı).

³⁹³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 125.

Masumiyet karinesi açısından en temel sorun, güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlanmasının çoğu zaman herhangi bir kesinleşmiş mahkeme kararına değil, idari değerlendirmelere,³⁹⁴ öznel kanaatlere ve muğlak kavramlara dayanabilmesidir. Örneğin bireyin sosyal medya paylaşımlarının, hakkında açılmış ancak sonuçlanmamış bir soruşturmanın ya da sadece çevresinden alınan olumsuz yorumların değerlendirmeye esas alınması, kişinin suç isnadı olmaksızın “suçluymuş gibi” muamele görmesine yol açmaktadır. Bu durum, masumiyet karinesinin lekelenmeme hakkı boyutunun ihlalidir. Bunun yanında, sonuçların çoğu zaman kişiye bildirilmemesi veya hangi gerekçelerle olumsuz kanaate varıldığına açıklanmaması, adil yargılanma hakkı ile bağdaşmamaktadır. Bireyin kendisi hakkında toplanan bilgilere erişememesi, bunlara karşı savunma geliştirememesi ve itiraz imkânından yoksun bırakılması, sürecin şeffaflığını ortadan kaldırmakta ve keyfiyet riskini artırmaktadır.³⁹⁵ Oysa Anayasa’nın 125. maddesi, idarenin her türlü işlemine karşı yargı yolunun açık olduğunu belirtmektedir. Bu anayasal güvence, ancak bireyin hangi nedenle elendiğini öğrenebilmesi ve bu sonuca karşı etkili başvuru yapabilmesi ile anlam kazanır.³⁹⁶

Sonuçların hukuki niteliği bakımından da tartışmalar vardır. Olumsuz sonuçlanan bir güvenlik soruşturması, adayın kamu görevine alınmasını engellediği için fiiliyatta önleyici bir yasaklama niteliği taşımaktadır. Bu da bireyin çalışma hakkı ve kamu hizmetine girme hakkı üzerinde doğrudan sınırlayıcı bir etki yaratır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları da, bireyin kariyerine ve çalışma hayatına yönelik bu tür ağır müdahalelerin yalnızca kanuni, meşru ve ölçülü sebeplerle yapılabileceğini vurgulamaktadır. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının sonucu, yalnızca teknik bir rapor değil, bireyin yaşamını derinden etkileyen hukuki bir işlemdir. Bu nedenle sonuçların şeffaf, gerekçeli ve itiraza açık şekilde düzenlenmesi; masumiyet karinesi, hukuk devleti ilkesi ve temel hakların korunması açısından zorunludur. Aksi halde süreç, kamu yararı amacını aşarak keyfi bir engelleme aracına dönüşebilir.³⁹⁷

³⁹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 38/4

³⁹⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6/2

³⁹⁶ Anayasa Mahkemesi, E. 2016/205, K. 2019/65, T. 24.07.2019

³⁹⁷ AİHM, *Khan v. United Kingdom*, No. 35394/97, 2000; ayrıca bkz. *Sidabras ve Džiautas v. Litvanya*, No. 55480/00, 59330/00, 27.07.2004.

2.8. Anayasa Mahkemesi Kararlarında Masumiyet Karinesi Kapsamında Güvenlik Soruşturması

AYM kararlarında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz sonuçlanması nedeniyle masumiyet karinesinin ihlaline ilişkin bireysel başvurular olduğu görülmektedir. Genel olarak AYM'nin masumiyet karinesi kapsamında güvenlik soruşturmasına yaklaşımı genelde hukukun üstünlüğü ve kişilerin masumiyetini koruma üzerinedir. AYM, masumiyet karinesi ile güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının sınırlı olarak bağdaştığını kabul etmektedir. Güvenlik soruşturması uygulamasının keyfi uygulamalara neden olmaması, temel hak ve özgürlükleri kısıtlamaması ve masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi için gereken tedbirlerin alınması gerektiğine vurgu yapmaktadır³⁹⁸. Bu başlık altında AYM'nin kararları masumiyet karinesi ile sınırlandırılarak aşağıdaki örnekler dahilinde incelenmiştir.

Anayasa Mahkemesi, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına ilişkin birçok bireysel başvuruda masumiyet karinesi ile bağdaşırlığı tartışmıştır. Mahkeme kararlarında öne çıkan temel ilke, güvenlik soruşturmasının bireyin kamu hizmetine girme hakkını sınırlayabileceği, ancak bu sınırlamanın kanunilik, meşru amaç ve ölçülülük ilkeleri çerçevesinde yapılması gerektiğidir. Nitekim AYM, güvenlik soruşturmalarının yönetmeliklerle yürütülmesini iptal etmiş ve bu tür müdahalelerin ancak kanunla düzenlenebileceğini belirtmiştir. Bu yaklaşım, masumiyet karinesi bakımından yasallık ilkesinin önemini ortaya koymaktadır. Kararlarda dikkat çeken bir diğer nokta, güvenlik soruşturmasının olumsuz sonuçlarının çoğu zaman kesinleşmiş yargı kararına değil, idari raporlara veya öznel değerlendirmelere dayanmasıdır. AYM, bu durumun birey hakkında “suçluluk ima eden” bir algı yaratabileceğini, bunun da masumiyet karinesiyle bağdaşmadığını vurgulamıştır. Özellikle beraat etmiş ya da hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiş kişilerin, güvenlik soruşturması gerekçesiyle kamu görevine alınmaması, Mahkeme tarafından lekelenmeme hakkı açısından sorunlu bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi ayrıca, güvenlik soruşturması sonucunda adayın kamu görevine alınmamasına ilişkin kararların çoğu zaman gerekçesiz ya da soyut ifadelerle (“olumsuz kanaat oluştu” gibi) verilmesini eleştirmiştir. Gerekçesiz kararların, kişiye etkili başvuru

³⁹⁸ Anayasa Mahkemesi, Barış Baş [GK], Başvuru No: 2016/14253, 2/7/2020, § 55; Anayasa Mahkemesi, A.A. Başvuru No: 2019/25041, 14/9/2021, (A.A. [2. B.], B. No: 2019/25041, 14/9/2021, § 29-37); Anayasa Mahkemesi, Abdulaziz Gökalp [1.B], Başvuru No: 2018/23214, 25/2/2021, § 32-51); Anayasa Mahkemesi, Mustafa Demirkol, Başvuru No: 2019/24253, 8/2/2024, §19.

imkânı tanımadığı ve idarenin keyfi hareket etmesine zemin hazırladığı belirtilmiştir.³⁹⁹ Bu bağlamda AYM, sürecin şeffaflığının ve bireyin itiraz hakkının sağlanmasının masumiyet karinesiyle uyum için zorunlu olduğuna işaret etmiştir. Mahkemenin bireysel başvuru kararlarında da görüldüğü üzere, güvenlik soruşturması yalnızca devlet güvenliği ile birey hakları arasında bir denge meselesi değil, aynı zamanda adil yargılanma hakkı,⁴⁰⁰ özel hayatın korunması ve çalışma hakkı bağlamında bütüncül bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. AYM'nin yaklaşımı, keyfiyete yol açabilecek uygulamaları frenleyici niteliktedir. Bununla birlikte, uygulamada halen soyut kanaatlerin belirleyici olması, Mahkeme kararlarının tam anlamıyla hayata geçirilmediğini göstermektedir.⁴⁰¹

Anayasa Mahkemesi kararları, güvenlik soruşturmalarının masumiyet karinesiyle uyumlu yürütülmesi için önemli ölçütler ortaya koymuştur: yasallık, belirlilik, ölçülülük, şeffaflık ve gerekçelendirme. Ancak bu kriterlerin uygulanmaması halinde güvenlik soruşturması, bireylerin suç isnadı olmaksızın damgalanmasına yol açarak masumiyet karinesini ihlal etmeye devam edecektir.

a) Enez Ersöz Başvurusu⁴⁰²

Başvurucu AYM'ye bireysel başvuru yapmıştır. Başvurunun konusu; güvenlik ve arşiv soruşturmasının olumsuz neticelenmesi sebebiyle infaz ve koruma memurluğu görevine başlatılmadığına ilişkin iptal davasında HAGB kararının esas alındığı ve gerekçeli kararda suçlu olduğuna ilişkin ifadeler kullanıldığından masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürmesidir.

AYM, somut olayda yargılamayı takip eden süreçte başvurucunun masumiyet karinesinin ihlal edildiği ya da edilmediğine ilişkin idari ve adli makamlarca değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştir. AYM kararında; Bölge İdare Mahkemesinin gerekçeli kararında sanığın aleyhine olan ifadelerin ve HAGB kararının niteliği dikkate alındığında, başvurucunun yargı üzerinden atılı suçu işlediği ve suçlu olduğu kanısını uyandırması bakımından Anayasa'da 36. ve 38. maddelerde güvence altına alınan masumiyet karinesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

b) Şevki Ozan Büyükkaya Başvurusu⁴⁰³

³⁹⁹ Anayasa Mahkemesi, B. No: 2018/14884, T. 19.02.2020.

⁴⁰⁰ AYM, B. No: 2016/14140, T. 30.06.2020.

⁴⁰¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, m. 6; Anayasa, m. 36.

⁴⁰² Anayasa Mahkemesi, Enez Ersöz, Başvuru No: 2018/19673, 31/3/2022. § 28-45).

Başvurucu AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvurunun konusu; başvurucu güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması olumsuz neticelendiğinden infaz koruma memurluğuna atama işlemi yapılmadığından iptal davası açmıştır. Ceza yargılamasının sonunda HAGB kararı esas alınarak, mahkemenin masumiyet karinesini zedeleyen ifadeler kullanması iddiasıdır.

AYM yaptığı değerlendirmeler sonucunda; İdare Mahkemesinin değerlendirmesinde HABG ile ilgili Kanun'da yapılan düzenlemeleri göz önüne almadığını, söz konusu kararın sanık hakkında hukuki sonuç doğurmayacağı kuralını dikkate almamıştır. İdare Mahkemesinin gerekçeli kararını HAGB'ye dayandırmasından ve kullandığı ifadelerden dolayı sanığın suçlu olduğu ve atılı suç işlediği kanaati yansıttığından Anayasa'nın 36. ve 38. maddelerindeki hükümle güvenceye alınan masumiyet karinesinin ihlal edildiğini belirtmiştir. Masumiyet karinesi ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması amacıyla yeniden yargılamanın yapılmasının hukuki yarar içerdiğine karar vermiştir.

c) Hakan Katırcıo Başvurusu⁴⁰⁴

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu olumsuz sonuçlanan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması nedeniyle bekçilik görevine başlatılmaması işleminin iptal davasında sonuca etkili olabilecek iddianın karşılanmamasından dolayı gerekçeli karar hakkının ihlal edilmesi iddiasına ilişkindir.

AYM'nin değerlendirmesinde başvurucunun bekçilik görevine başlatılmamasına dair işleme karşı iptal davasının reddedildiği, Mahkemenin kararındaki dayanağın ise başvurucunun babası hakkındaki mahkûmiyet kararları olduğu belirtilmiştir. Bunun Anayasa'da 36. maddede güvenceye alınan adil yargılanma hakkı kapsamında gerekçeli karar hakkının ihlaline kararı verilmesi gerektiği yönündedir. Başvurucunun bekçilik görevine başlatılmamasının masumiyet karinesi, çalışma hakkı, cezaların şahsiliği ilkesi, eşitlik ilkesi ve kamu hizmetine girme hakkının ihlali olduğu ileri sürdüğü görülse de gerekçeli karar hakkının ihlali yönünde karar verilmesi nedeniyle diğer hak ihlalleri hakkında esas ve kabul edilebilirlik yönünden ayrıca inceleme yapılmasına gerek olmadığı yönünde karar verilmesi gerekmektedir.

ç) Mustafa Demirkol Başvurusu⁴⁰⁵

⁴⁰³ Anayasa Mahkemesi, Şevki Ozan Büyükkaya, Başvuru No: 2018/24012, 31/3/2022, § 43.

⁴⁰⁴ Anayasa Mahkemesi, Hakan Katırcıo, Başvuru No: 2020/23212, 22/1/2025, §13-23)

⁴⁰⁵ Anayasa Mahkemesi, Mustafa Demirkol, Başvuru No: 2019/24253, 8/2/2024, §19.

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, olumsuz sonuçlanan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması nedeniyle uzman erbaşlık sözleşmesinin feshi işlemine karşı açmış olduğu iptal davasında, kesin mahkûmiyet hükmü olmayan ceza yargılaması ve gerekçeli kararda yer alan suçluluğuna dair ifadeler nedeniyle masumiyet karinesinin ihlaline ilişkin iddiadır.

AYM'nin değerlendirmesinde başvurucunun uzman erbaş eğitimini tamamlamasından sonra olumsuz sonuçlanan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması nedeniyle sözleşmesini feshedildiği görülmüştür. Mahkemenin ceza yargılamasının HAGB ile sonuçlandığı, mahkûmiyet hükmünün olmadığı, yargılama dayanak teşkil eden tehdit, şantaj, hakaret suçlarının katalog suçlardan olmadığı gerekçesiyle işlemin iptali kararı verdiği belirtilmiştir. Bölge İdare Mahkemesinin ise HAGB kararı verildiğini belirtmiş olsa da başvurucunun ceza almasına neden olan suçların mahiyeti, vasfı, birden fazla olması gerekçesiyle davayı reddettiği görülmüştür. Danıştay ise Bölge İdare Mahkemesinin kararını onamıştır.

AYM sonuç olarak Bölge İdare Mahkemesinin gerekçeli kararında yer verdiği *"davacının işlediği ve ceza almasına sebep olan suçların vasfı, mahiyeti ve birden fazla olması hususları ile yerine getirmesi gereken kamu görevin önemi ve gerektirdiği nitelikleri dikkate alındığında"* ifadesinin başvurucunun atılı suçları işlediğine dair önyargı oluşmasına neden olduğu ve başvurucunun masumiyetinin zedelendiğini belirtmiştir. Bu gerekçelerle masumiyet karinesinin ihlaline yönelik iddianın kabul edilebilir olduğuna, Anayasa'da 36. ve 38/4. maddelerinde güvenceye alınan masumiyet karinesinin ihlal edildiğine dair karar vermiştir.

d) Hakan Yıkılmaz Başvurusu⁴⁰⁶

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, olumsuz sonuçlanan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması nedeniyle infaz koruma memurluğuna atanamama işlemine karşı açmış olduğu davanın reddedildiğine dolayısıyla adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

AYM'nin değerlendirmesinde davanın başvurucunun infaz koruma memurluğuna atanmamasına neden olan işleme karşı açıldığını, davada temel meselenin başvurucunun güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz çıkmasında rol oynayan veriler olduğunu belirtmiştir. Başvurucunun güvenlik soruşturmasının olumsuz

⁴⁰⁶ Anayasa Mahkemesi, Hakan Yıkılmaz, Başvuru No: 2020/24117, 11/7/2023, § 73-80).

değerlendirilmesine neden olan hakaret suçundan verilen hapis cezası ile yaralama suçundan verilen adli para cezası değerlendirilmiştir. Başvurucuya HAGB uygulanmadığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca başvuru hakkında söz konusu fiiller dışında suçluluğuna ilişkin bir tespit olmadığı görülmüştür. İdare Mahkemesinin de atanama işlemine olgusal olarak yaklaşmış ve mevzuat hükümleri çerçevesinde karar vermiştir. Sonuç olarak AYM, masumiyet karinesinin ihlaline yönelik açık dayanaktan yoksunluk gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

e) Mustafa Doğan Başvurusu⁴⁰⁷

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, olumsuz sonuçlanan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması nedeniyle uzman erbaşlık kursiyerlik görevinin sonlandırılmasına ilişkin işleme karşı açılmış iptal davasının reddedilmesinin adil yargılanma hakkı, cezaların şahsiliği, eşitlik ilkesi ve masumiyet karinesini ihlal ettiği iddialarını kapsamaktadır.

AYM'nin değerlendirmesinde başvurunun temel meselesinin yapılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının sonuçlarının mahkemelerce adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkin değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiştir. Başvurucunun hakkında bir⁴⁰⁸ ceza yargılamasının olmadığı açıktır. Mahkeme tarafından güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucundaki işlemin Mülga Yönetmelik kapsamında değerlendirildiği, mahkeme tarafından başvurunun suçla bağlantısının olup olmadığının tespitinin yapılmadığı görülmüştür. Derece mahkemelerinde yapılan yargılamanın bir ceza yargılaması niteliği taşımadığını, gerekçeli kararda yer alan ifadelerin ise başvurunun masumiyetini sorgulamadığı da ortadadır.⁴⁰⁹ Bu değerlendirmeler sonucunda hakkında suç isnadı ve ceza yargılaması olmayan, bir suçla itham edilmeyen başvurunun iddialarının masumiyet karinesi kapsamına girmediğinin anlaşıldığı belirtilmiştir. Kendisi hakkında bir tespit olmayan başvurunun ağabeyinin hakkındaki tespit sebebiyle güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz neticelenmesini mahkeme kabul etmemiştir. Bölge İdare Mahkemesi ise yapılan değerlendirmeler ışığında başvurunun kamu güvenliğini sağlayacak bir görevi üstleneceğini göz önüne alarak, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının olumsuz neticelendiğini belirtmiştir.⁴¹⁰ Karar Danıştay tarafın da onaylanmıştır. Sonuç olarak AYM başvurunun masumiyet karinesinin ihlaline ilişkin

⁴⁰⁷ Anayasa Mahkemesi, Mustafa Doğan, Başvuru No: 2019/29080, 12/7/2023, § 23.

⁴⁰⁸ Anayasa Mahkemesi, B. No: 2018/14884, T. 19.02.2020.

⁴⁰⁹ AYM, B. No: 2016/14140, T. 30.06.2020.

⁴¹⁰ Danıştay 12. Dairesi, E.2019/456, K.2020/789, T. 15.09.2020.

iddiasını konu bakımından yetkisizlik sebebiyle kabul edilemez olduğu sonucuna ulaşmıştır.

f) Nevzat Özçelik Başvurusu⁴¹¹

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, olumsuz sonuçlanan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması nedeniyle işvereniyle arasındaki güven ilişkisinin bozulmasından dolayı iş sözleşmesi feshedildiğinden açmış olduğu işe iade davasında eşitlik ilkesinin, masumiyet karinesinin, makul sürede yargılanma hakkı ve cezaların şahsiliği ilkesinin ihlaline ilişkin iddialardan oluşmaktadır.

Başvurucu iddiasında ailesine yönelik yapılan tespitler nedeniyle kendisinin sorumlu tutulduğunu, masumiyet karinesi ve cezaların şahsiliği ilkesinin benzer kararlardan farklı şekilde davanın reddedilmesi sonucunda eşitlik ilkesinin, uzun yargılama süresi nedeniyle makul sürede yargılamanın hakkının ihlalini ileri sürmüştür.

AYM yaptığı değerlendirme sonucunda, başvurunun yargılama sürecinde nihai karardan haberdar olduğu 18.12.2019 tarihinden itibaren mazeret bildirmeksizin bireysel başvurusunu 24.01.2020 tarihinde gerçekleştirdiğinden dolayı, süre aşımı olduğundan başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Bu durum masumiyet karinesi gibi hak ihlallerinde başvuru açma süresini kaçırmamalarının oldukça önemli olduğunu göstermektedir.

g) Ahmet Galitekin Başvurusu⁴¹²

Başvurucunun AYM'ye yaptığı bireysel başvurunun konusu, olumsuz sonuçlanan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması nedeniyle öğretmenlik mesleğine atanamamasına karşı açmış olduğu iptal davasının reddedilmesi sebebiyle hakkaniyete uygun yargılanma hakkı, kamu görevine gitme hakkı, etkili başvuru hakkı ve masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddialarından oluşmaktadır.

Başvurucu iddiasında hakkında bir soruşturma ya da dava açılmamış olmasına rağmen soyut bilgilerle öğretmenlik mesleğine atanmasının gerçekleştirilmediğini ve masumiyet karinesinin ihlal edildiğini belirtmiştir.

AYM değerlendirmesinde, başvurunun hakkında bir ceza yargılamasının olmadığını, başvuru konusuna ilişkin derece mahkemesinin gerekçeli kararında mesleğe

⁴¹¹ Anayasa Mahkemesi, Nevzat Özçelik, Başvuru No: 2020/4781, 9/2/2023, § 15-22).

⁴¹² Anayasa Mahkemesi, Ahmet Galitekin, B. No: 2019/18008, 12/1/2023, § 25-63).

atanmamasına dair işlemin yönetmelik kapsamında değerlendirildiğini, kararda başvuruca yönelik herhangi bir suçlamanın yapılmadığını belirtmiştir. Yargılamanın ceza davası yargılaması niteliğinde olmadığı ve gerekçeli karardaki ifadelerin başvurucaun masumiyetini ihlal edici olmadığı açık olduğundan, başvurucaun iddialarının masumiyet karinesi kapsamında konu bakımından yetkisizlikten kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

h) İdris Ertaş Başvurusu⁴¹³

Başvurucaun AYM'ye yaptığı bireysel başvurucaun konusu, kamu görevine atanamamasına neden olan işlemin iptal talebiyle açmış olduğu davada hükmün dayanağı olan esas belgeye erişimin sağlanamaması, yalnız idare tarafından sunulan istihbarat bilgilerle karar verilmesinden dolayı atanmama gerekçesinin dayanağı bilgi notundaki terör örgütü ilişkisi ithamından, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri nedeniyle masumiyet karinesinin ihlaline ilişkin iddialara yöneliktir.

Başvuruca genel olarak hakkında açılmış bir soruşturma ya da yargı kararı olmadan kendisini terör örgütleriyle irtibatlandırılan istihbarat bilgi notu nedeniyle suçlu kabul edildiğini ve masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

AYM tarafından yapılan değerlendirme sonucunda, hakkında suç isnadı ve ceza yargılaması olmayan, suç itham edilmeyen başvurucaun ileri sürdüğü hak ihlallerinin masumiyet karinesi kapsamında olmadığını belirtmiştir. Bu gerekçelerle başvuruda masumiyet karinesinin ihlali iddiasını konu bakımından yetkisizlikten kabul edilemez olarak karar vermiştir.

2.9. AİHM Kararları Kapsamında Güvenlik Soruşturması

AİHM kararlarında doğrudan güvenlik soruşturması olmasa da emsal olabilecek milli güvenlik amacıyla kayıtların toplanması, istihbarat amaçlı bilgi toplanması gibi kararların olduğu görülmektedir. Sübjektif bir kavram olan milli güvenlik, her ülkenin kendine has anlamlar yüklediği bir kavramdır. Bu bağlamda kavramın kendi güvenliğini sağlamak durumunda olan ülke tarafından tanımlanması zorunlu olmaktadır⁴¹⁴. AİHM de ülkelerin milli güvenlik konusundaki kaygısını görmezden gelmemektedir. Bununla birlikte taraf ülke gibi uyuşmazlıkta milli güvenlik kavramını algılama durumu bulunmamaktadır.

⁴¹³ Anayasa Mahkemesi, İdris Ertaş, Başvuru No: 2018/21949, 20/5/2021, § 67.

⁴¹⁴ Akgül, Mehmet Emin. "İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.61, S.1, 2012, s.26.

Değerlendirmede her ülke açısından eşitliği sağlayacak olan kamu yararı, orantılılık, ifadenin şiddete yöneltme eğilimi taşıyıp taşımadığı kriterlerini ön planda tutmaktadır. Diğer bir anlatımla AİHM, mevcut uyuşmazlığa taraf ülkenin de üzerinde takdir hakkını kullanmaktadır⁴¹⁵.

AİHM verdiği bir kararında Sözleşme'ye taraf olan devletlerin milli güvenliğin korunması amacıyla yetkili mercilerin kişiler hakkında bilgi toplanabileceğini, sicillerin tutulabileceğini ve önemli görevlerde çalışmayı isteyen kişilerin işe uygun olup olmadıklarını belirlerken elde edilen bilgiyi kullanabileceğine dair yetki veren kurallara sahip olabileceklerini belirtmektedir⁴¹⁶.

Bununla birlikte incelenen diğer kararlarında kamu kurum ve kuruluşlarının bir kişinin özel hayatına ilişkin bilgileri toplamalarını, kayıt altına almalarını ve muhafaza etmesini de özel hayata saygı anlamında müdahale olacağını belirtmektedir⁴¹⁷. Bu farklılığın AİHM'nin kararlarında milli güvenlik ile özel hayata saygı arasında bir dengenin olması gerektiğine vurgu yapmasından kaynakladığı ifade edilebilir.

AİHM'ne göre masumiyet karinesi sadece ceza muhakemesi ile sınırlandırılmamalıdır. Bu hususta verdiği bir kararda görüşünü tekrar etmiş, masumiyet karinesinin sadece ceza davası kapsamında değil cezai tatbikatlardan ayrı olarak disiplin, hukuk ve diğer işlemlerle de ihlalinin söz konusu olabileceğini vurgulamıştır⁴¹⁸. Buna göre aleyhe sonuç doğuran bir isnada karşı masumiyet karinesinin uygulanabileceği ifade edilebilir.

AİHM, suçlamanın mevcudiyeti hususunda önemli olanın isnadın içeriği olduğunu kabul etmektedir. Bu hususta verdiği bir kararında izinden geç gelen ve disiplinsizlik yaptığı iddia edilen askerin iki gün hapis cezası almasına neden olan disiplin soruşturmasını Mahkeme ceza yargılaması olarak değerlendirmiş ve masumiyet karinesi kapsamına girebileceğine karar vermiştir⁴¹⁹.

⁴¹⁵ Akgül, İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması, s.38.

⁴¹⁶ AİHM, Leander/İsveç, B. No: 9248/81, 26.03.1987, § 59.

⁴¹⁷ AİHM, Amann/İsviçre [BD], B. No: 27798/95, 16.2.2000, § 69; AİHM, Kopp/İsviçre, B. No: 23224/94, 25.3.1998, § 53; AİHM, Rotaru/Romanya [BD], B. No: 28341/95, 4.5.2000, §§43, 44, 46.

⁴¹⁸ AİHM, Güç v. Turkey, B.N.: 15374/11, 23.01.2018.

⁴¹⁹ AİHM, Engel ve Diğerleri/Hollanda, no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 ve 5370/72, 8 Haziran 1976, A Serisi no. 22.

SONUÇ

Çalışmada masumiyet karinesi kapsamında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulaması incelenmiştir. En temel insan hakları arasında kabul edilen adil yargılanma hakkının bir unsuru olan masumiyet karinesi en yalın anlatımla kişinin suçluluğu ispat edilinceye kadar masum kabul edilmesidir. Masumiyet karinesiyle kişilerin telafisi imkânsız ve zor durumlara düşmeleri önlenmek istenmektedir. Hukuk devleti olmak için en önemli koşullardan biri hukukun saygınlığı ve tereddütsüz uygulanmasıdır. Bu ise Anayasa’da belirlenmiş olan temel insan hak ve özgürlüklerine uymak ve devletin yargı, yasama ve yürütme erklerinin sınırları belirlenmiş yetki alanlarına uymasıyla sağlanabilir. Aksi durumda birtakım hak ihlali yaşanabilecektir.

Masumiyet karinesi, suç isnadının bildirilmesinden yargılamada mahkumiyetin kesinleşmesine kadar uygulanmakta olup, davayı takip eden yargılamalar bakımından da uygulanmaktadır. Kişinin beraat etmesi halinde suçlu olduğuna ilişkin imalar ya da yargılar ile tazminata mahkûm edilmesi masumiyet karinesine aykırı düşmektedir. Ceza yargılamalarında mahkemenin gerekçeli kararında suçlayıcı ifadeler kullanması, kesinleşmiş mahkûmiyet olmamasına rağmen kişinin masumiyetine şüphe uyandırması masumiyet karinesinin ihlaline yöneliktir.

Masumiyet karinesi kişi hürriyetini ve onurunu koruması bakımından önemli bir konumda olup, kişilerin masumiyetini ortaya koyması bakımından yol gösterici olmaktadır. Uygulamada kamu görevine talip olanlar hakkında yapılan güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında da masumiyet karinesi öne çıkmaktadır. Kamu görevine ilk kez alınacaklar ya da yeniden ataması yapılacak kişiler hakkında güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılmaktadır. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, hukuki sisteme bağlı, özünü koruyan, hesap verebilir, tüm taraflı ve yanlı yorumlardan, siyasetten uzak, devletin güvenliğini ve devamlılığını esas alan, liyakat ilkesine uyumlu, kamu hizmeti görevine alınacak personelin belirlenmesini amaçlayan bir incelemedir. Bu idari yöntem kamu hizmeti görevini yapma hakkı, hukuki güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, masumiyet karinesi gibi birtakım Anayasal hakkı doğrudan ilgilendirmektedir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması, insan onuru ve şahsiyeti, ifade ve düşünce özgürlüğü, kişilerin serbestçe maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı, din ve vicdan özgürlüğü gibi doğrudan temel insan hak ve özgürlüklerini etkileyen, Anayasa’da

13. maddede düzenlenen pek çok hakka müdahale edebilmektedir. Zira güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması geçirme ihtimali olan kişiler ve ailelerinin yüksek düzeyde öz denetime sahi olmaları ve Anayasal haklarını kullanırlarken dahi kendilerini kısıtladıkları ifade edilebilir. İnsan hakları hukuku ve doktrinde insan temel hak ve özgürlüklerinin sınırsız olmadığı kabul görmektedir. İnsan temel hak ve özgürlüklerinin sadece Kanun ve Anayasa’da kabul edilen nedenler çerçevesinde sınırlanabileceği Anayasa’nın 13. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Bundan dolayı söz konusu haklara sınırlandırmalar sadece Kanun kapsamında yapılabilir.

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması 7315 sayılı Kanun kapsamında tüm memurlara ve kamu personeline uygulanabilmektedir. Bununla birlikte sadece kamu hizmetinde çalışacak kişiler için değil, milli güvenlik açısından kritik öneme haiz olan savunma sanayi gibi özel sektörde de güvenlik soruşturması yapılabilir. Ayrıca uygulamanın kapsamı genişletilerek Sahil Güvenlik Komutanlığı, Polis Akademisi, Millî Savunma Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı ile bunlara tabi kuruluşlara alınacak öğrencilere de güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılabileceği düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra hâkim ve savcı adayları ile bunun dışında kalan adli ve idari yargı personeline, kaymakam adaylarına gibi pek çok alanda güvenlik soruşturması yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamasının kapsamını genişleten 7315 sayılı Kanun’un 4045 sayılı Kanun’a nazaran insan temel hak ve özgürlüklerine daha çok müdahale ettiği şeklinde yorum yapılabilir. Bununla birlikte uygulamada bireylerin temel hak ve özgürlüklerine hangi ölçüde müdahale edildiği ve bunun bireyler tarafından öngörülebilir olup olmadığı önemlidir.

Derece mahkemelerinde yapılan yargılamalarda genelde güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda elde edilen verilere göre hüküm verildiği görülmektedir. Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda elde edilen veriler idare bakımından kişinin kamu görevine alınmasında tek kriter olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, kişi hakkında verilmiş olan HAGB kararı bir kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü olmasa da idare mahkemedeki olgular çerçevesinde yapılan değerlendirmeye kişinin suçluluğuna dair izlenim oluşturulmuş ve buna bağlı olarak kamu görevine atanması engellenmiştir. Ancak yargılamada ulaşılan olgular disiplin yaptırımını gerektirecek düzeyde haksızlık içeriyorsa kişinin kamu görevine atanmamasına ilişkin değerlendirme yapılabilir. Aksi durumda

yargılama sonucunda mahkûmiyet hükmü verilmemiş kişilerin masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olacaktır.

Gerek AİHM içtihatları gerekse AYM kararları incelendiğinde, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının esasına ilişkin değerlendirmede bulunmadığı, bunun idarenin takdirinde kaldığı kabul edildiği görülmektedir. Kamu görevine atanacak olan kişilere idare tarafından titizlikle güvenlik soruşturmasının yapılması makul karşılanmıştır. Devletin bütünlüğü ve toplumun güvenliğinin sağlanması amacıyla kamu görevine alınacak kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması olağan olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte hukuk devletinde kişilerin hukuki statülerini öngörebilmelidir. Güvenlik soruşturmasının sonucunda kişilerin de idareye karşı söz hakları bulunmalıdır. Kamu görevine alınmama gerekçelerini, herhangi bir hak ihlalinin olup olmadığı açıkça ortaya konmalıdır. Aksi halde kişilerin adaletle olan inançları zedelenebilir.

İncelenen kararlarda AYM'ye bireysel başvuru yapan kişilerin güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucunda masumiyet karinesinin ihlal ettiğini iddia etmektedirler. Mahkemenin yaptığı değerlendirmelerde detaylı şekilde somut olayları incelediği ve kararları hakkaniyet çerçevesinde verdiği görülmektedir. Kişinin masumiyet karinesinin ihlal edildiğine dair verilen kararlarda genelde derece mahkemelerinin gerekçeli kararlarında kesin mahkûmiyet hükmü olmasa da HAGB kararının verilmiş olması ve kişinin mahkûmiyet kararı olmasa da suçlu olduğuna dair ifadelerin olmasının etkili olduğu görülmektedir. Mahkemenin masumiyet karinesinin ihlal edilmediğine ilişkin kararlarda ise genelde sürenin kaçırılması, açıkça dayanaktan yoksun olması gibi gerekçelerin etkili olduğu ifade edilebilir.

Sonuç olarak, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması sonucu olumsuz olan ve AYM'ye bireysel başvuruda olan kişilerin kamu görevine atanamaması işlemine karşı açılmış davalarda genelde güvenlik soruşturmasından ziyade mahkemelerde adil yargılanma ortamının sağlanamaması, kesin bir mahkûmiyet hükmü olmasa da HAGB kararının dikkate alınmaması ve gerekçeli kararda yer alan masumiyet karinesinin ihlaline neden olabilecek ifadeler olduğu söylenebilir.

Bu açıklamalar ışığında araştırmacı tarafından birtakım öneriler geliştirilmiştir. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması uygulamasının hakkaniyetle yürütülmesi ve eşitlik ilkesi çerçevesinde yapılmasını sağlayacak bir denetim mekanizmasının oluşturulması ve yaptırım yetkisinin olması gerektiği düşünülmektedir.

Kamu görevlerine talip olan kişilerin masumiyet karinesinin ihlaline yönelik durumlara maruz kalmamaları için adil bir güvenlik soruşturması yapılması, işlemin iptaline yönelik davalarda tüm hususların detaylıca incelenmesi gerekir.

Yargılamayı yapan mahkeme tarafından verilen HAGB kararı henüz kesin bir mahkûmiyet hükmü oluşturmadığından, bunun gerekçeli kararda dikkate alınması ve kişinin masumiyet karinesinin korunması amaçlanmalıdır. Zira AYM'ye yapılan bireysel başvurularda bu hususun göz önüne alınmaması nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiğine ilişkin kararların çoğunluğu göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kurumunun masumiyet karinesi ile ilişkisi kapsamlı biçimde incelenmiştir. Analizler göstermektedir ki, güvenlik soruşturmaları devletin güvenliğini korumak ve kamu görevine alınacak kişilerin sadakatini denetlemek gibi meşru bir amaca hizmet etmekle birlikte, mevcut uygulamalar çoğu zaman birey haklarını zedeleyen sonuçlar doğurmaktadır.

Öncelikle, güvenlik soruşturmasının hukuki çerçevesi her ne kadar kanun düzeyinde düzenlenmiş olsa da, uygulamada kapsamın genişliği, kullanılan araçların (sosyal medya incelemesi, yerinde araştırma, kurum kayıtları vb.) belirsizliği ve sonuçların çoğu zaman gerekçesiz bırakılması, süreci keyfiyete açık hale getirmektedir. Bu durum, masumiyet karinesinin yalnızca ceza yargılamasında değil, idari işlemlerde de gözetilmesi gerektiğini bir kez daha ortaya koymuştur.

İkinci olarak, güvenlik soruşturmasının sonucunun bireye çoğu zaman bildirilmemesi veya hangi gerekçeyle olumsuz kanaat oluştuğunun açıklanmaması, adil yargılanma hakkının usul güvenceleriyle çelişmektedir. Kişi, kendisi hakkında hangi bilgilerin toplandığını bilmeden kamu görevine alınmamakta; bu da hem lekelenmeme hakkının hem de çalışma hakkının ihlaline yol açmaktadır.

Üçüncü olarak, “yıkıcı ve bölücü faaliyet” gibi muğlak kavramların güvenlik soruşturmalarında kullanılmaya devam etmesi, hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik ilkelerini zedelemektedir. İdarenin geniş takdir yetkisi, bireylerin potansiyel suçlu olarak damgalanmasına zemin hazırlamakta; bu da masumiyet karinesini ihlal etmektedir.

Tüm bu tespitler ışığında, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasının hukuka uygunluğu tartışmalıdır. Bu kurum, amacını aşarak bireylerin temel haklarına ölçüsüz müdahale riski taşımaktadır. Dolayısıyla çözüm, güvenlik soruşturmasının tamamen kaldırılması değil, sıkı usuli güvencelerle yeniden yapılandırılmasıdır.

Bu bağlamda şu öneriler öne çıkmaktadır:

- Güvenlik soruşturmasının kapsamı daraltılmalı, yalnızca devlet güvenliği bakımından kritik görevlerle sınırlandırılmalıdır.
- Kullanılan araçlar kanunla açık biçimde tanımlanmalı, subjektif değerlendirmelere dayalı yöntemler (fişleme, belirsiz çevre araştırmaları) dışlanmalıdır.
- Bireyler hakkında toplanan bilgiler gerekçeli olarak bildirilmeli ve etkili bir itiraz mekanizması sağlanmalıdır.
- Anayasa Mahkemesi ve AİHM içtihatlarında vurgulanan lekelenmeme hakkı, ölçülülük ve belirlilik ilkeleri her aşamada gözetilmelidir.
- Soruşturmayı yürüten personelin seçimi liyakat ve tarafsızlık kriterlerine bağlanmalı, hukuki eğitim ve denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Sonuç olarak, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kamu yararını gözetten bir kurum olmakla birlikte, mevcut haliyle masumiyet karinesi ve temel haklarla tam anlamıyla bağdaşmamaktadır. Eğer idare bu süreci sıkı yasallık ve denetim çerçevesinde yürütmezse, güvenlik soruşturması bireyleri korumak yerine keyfi uygulamaların aracı haline gelir. Hukuk devleti ilkesinin gereği olarak, bireyin suçsuzluk varsayımını koruyan güvenceler mutlaka ön planda tutulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acun, Barış. “İdari Yargılama Usulünde Yargılamanın Yenilenmesi Başvurusu”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 1, 2020, s. 338-352.
- Adli Sicil Kanunu, 5352 Sayılı Adli Sicil Kanunu, 2005. (Erişim Tarihi: 08.04.2025). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5352.pdf>.
- Adli Sicil Yönetmeliği, Adli Sicil Yönetmeliği, 2005. (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adli-sicil-yonetmeliği>.
- AIHS. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”. (Erişim Tarihi: 04.04.2025). https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf.
- Akbulut, Berrin. “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (TCK M. 158/6)”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, C.10, S.1, 2022, s.153-209.
- Akgül, Mehmet Emin. “İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.61, S.1, 2012, s.1-42.
- Akıncı, Fatih. “Lekelenmeme Hakkı”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 43, 2020, s. 177-202.
- Akkaş, Ahmet Hulusi; Numan Doğan. “Yargı Kararlarında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması”. *Adalet Dergisi*, S.71, 2023, s. 853-878.
- Aktan, Çoşkun Can; Ekinci, Ahmet. *Keyfi Devletten Anayasal Hukuk Devletine Doğru Lex Rex Kanun Kraldan Kural Karardan Üstündür*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- Akyılmaz, Gül. *Osmanlı Hukukunda Masuniyet-i Şahsiyye İlkesi*, Gedikli, Fethi (Ed.); 1.Türk Tarihi Kongresi Bildirileri, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- Akyılmaz, Bahtiyar; Sezginer, Murat; Kaya, Cemil. *Türk İdare Hukuku*. (17. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- Aliefendioğlu, Yılmaz, *Bağımsız ve Yansız Yargılanma (Adil Yargılanma Hakkı), Türkiye'de İnsan Hakları, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayınları*, Ankara, 2000.
- Altınok, Derya; Tok, Mehmet Can. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınları, Ankara, Güncellenmiş 12. Baskı, 2018.

- Arslan, Abdullah. “Fransız Devrimi ve 1789 Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi”. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*. C.4, S.1, 2018, s. 9-27.
- Arslan Öncü, Gülay. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*. Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Artuk, Mehmet Emin; Gökçen, Ahmet; Yenidünya, Ahmet Caner. *Gerekçeli Ceza Kanunları*. (11. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.
- Artuk, Mehmet Emin; Gökçen, Ahmet; Alşahin, Mehmet Emin; Çakır, Kerim. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (11. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.
- Aşçıoğlu, Çetin. *Doğru ve Güvenli Yargılanma Hakkımız Var*. Adalet Matbaacılık, Ankara, 1995.
- Atalı, Murat; Ermenek, İbrahim; Erdoğan, Ersin. *Medeni Usul Hukuku*, (6. Baskı), Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- Atay, Ender Ethem. *İdare Hukuku*, (4. Baskı) Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.
- Atay, Yeliz Şanlı. “Memurluğa Girişin Genel Bir Şartı Olarak Güvenlik Soruşturması”. *İnsan Hakları Yıllığı*, C.34, 2016, s. 43-75.
- Atlıhan, Özen. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sisteminde Adil Yargılanma Hakkının Temel Unsuru Olarak Masumiyet Karinesi”. *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.9, S.1-2, 2005, s. 291-328.
- Avrupa Temel Haklar Şartı. (Erişim Tarihi: 06.04.2025). https://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/687_1.pdf.
- Aydın, Muhammed Ali. “Tarih ve Hukuk Perspektifinden Fransız Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi,” *TBB Dergisi*, C. 36, S. 167, 2023, s. 1-46.
- Aydın, Muhammed Ali. “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış ve Bazı Öneriler”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.32, S.2, Haziran 2024, s.861-900.
- Aydın, Muhammed Ali. “Kamu Görevlilerinin Siyasi Katılma Hakkı ve Sınırları”. *Ankara Barosu Dergisi*, C. 82, S.1, 2024, s. 223-287.
- Bakım, Sevi. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.19, S. 2, 2013, 919-952.

- Beijing Kuralları. (Erişim Tarihi: 06.04.2025).
https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf.
- Can, Sibel; Selen Evirgen. “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Hukuki Denetimi”. *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 2, 2024, s. 2072-2128.
- Canpolat, Can. “Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı Çerçevesinde Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Müessesesine İlişkin Bir İnceleme”. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 2, 2023, s. 1271,1295.
- Centel, Nur. “Uyum Yasaları ve Olası Sonuçları”. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ayferi Göze’ye Armağan, ½, 2004, s. 81-98.
- Centel, Nur; Zafer, Hamide. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2018.
- Campbell, Liz. “Criminal Labels, the European Convention on Human Rights and the Presumption of Innocence”. *Modern Law Review*, C. 76, S. 4, 2013, s. 681-707.
- Çapar, Asuman. “Kamu Personelinin Atanmasında Güvenlik Soruşturması Uygulaması”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.15, S. 2, 2020, s. 570-612.
- Çayan, Gökhan. *Adil Yargılanma Hakkı*. Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Çayan, Gökhan. “Masumiyet Karinesi Doktrini”. *TAAD*, Y. 11, S. 42, 2020, s. 49-88.
- Çınar, Çağatay. “HAGB’nin Bazı Ülkelerdeki Örnekleri ve 8. Yargı Paketine Kadar Türkiye’de HAGB Kurumunun Evrimi”. *NKÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, 2024, s. 151-164.
- Çiçek, İbrahim. *Adli Sicil ve Arşiv Kaydının Silinmesi*. (2. Baskı), Seçkin Yayınları, Ankara, 2011.
- Çolak, Haluk; Taşkın, Mustafa. *Ceza Muhakemesi Kanunu*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.
- Darıcı, Ali Burak. “İstihbari Faaliyetler Kavramı”. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1, 2022, s.1-22.
- Değirmencioğlu, Burcu. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında “Masumiyet Karinesi” nin Korunması”. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2019, s. 307-356.

- Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. (10. Baskı), Seçkin Yayınları, Ankara, 2014.
- Dikov, Grigory; Vitkauskas, Dovydas. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları*. Avrupa Konseyi, Strazburg, 2012.
- Dinç, Güney. *Güvensizlik Üçgeni: 1402'likler, Fişleme ve Güvenlik Soruşturması*. (1. Baskı), Say Yayınları, İstanbul, 1987.
- Dinler, Veysel. "Ceza Hukukunda Aşınma Sebebi Olarak Terörle Mücadelede Muğlaklık". *Suç ve Ceza Dergisi*, S.1, 2019, S. 141-180.
- Doğan, Koray. *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi*. (2. Baskı) Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Doğru, Derya. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Takdir Marjı Doktrini*, Turhan Kitabevi, Ankara 2019.
- Donay, Süheyl. *İnsan Hakları Açısından Sanığın Hakları ve Türk Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982.
- Donay, Süheyl. "Hükmün Açıklanmasının Ertelenmesi". *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 86, S. 5, 2012, s. 152-163.
- Dönmezer, Sulhi, *Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler*, Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, Beta Yayınları, İstanbul 1998.
- Eren, Abdurrahman. *Anayasa Hukuku Dersleri*. (5. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- Evik, Vesile Sonay. "Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bakımında Adil Yargılanma Hakkı", *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3*, Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.
- Evren, Çınar Can; Uçar, İsmail. *Kamu Görevlileri Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Feyzioğlu, Metin. "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 48, S. 1, Ankara 1999, s. 135-163.

- Feyzioğlu, Metin. *Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.
- Fiş Üstün, Gül. “Disiplin Soruşturmalarda Hukuka Aykırı Deliller”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 1, 2018, s. 17-35.
- Göğüş, Ali Erkan. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Çerçevesinde Masumiyet Karinesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Gökçen, Ahmet; Alşahin, Mehmet Emin; Çakır, Kerim; Balcı, Murat. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (4. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara 2020.
- Gölcüklü, Feyyaz. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Adil Yargılanma”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 49, S.01, Ocak 1994, s. 200-221.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. (22. Baskı), Ekin Yayıncılık, Bursa, 2018.
- Gözübüyük, Şeref ve Gölcüklü, Feyyaz. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*. (9. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara, 2011.
- Gropp, Walter. *Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi*. Çev. Osman İsfen, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.
- Gültaş, Veysel. *Geçmişten Günümüze İnsan Hakları*. Bilge Yayınevi, Ankara, 2004.
- Güngör, Devrim; Güneş, Okuyucu Ergün, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, 2016, s. 1951,1965.
- Harris, David; O’boyle, Michael; Ed., Bates, and Buckley, Carla. *Law of The European Convention on Human Rights*, Third Edition, Oxford, 2014.
- Haydar, Nuran. *Susma Hakkı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- Heper, Yunus. “Telefon Dinleme Mevzuatımız Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarına Uygun Mu?”. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Dergisi*, C. 8, S.1, Şubat 2011, s. 51-76.
- Horozgil, Denizhan. *Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Savaş Yayınevi, Ankara, 2017.
- İnceoğlu, Sibel. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, (1. Baskı), Beta Basım Yayın, İstanbul 2002.

- İnceoğlu, Sibel. *Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği*, İnsan Hakları Reformlarının Uygulanmasına Destek Projesi Basımı, Ankara, 2007.
- İnceoğlu, Sibel. *İHAM Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*. (4. Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2013.
- İnceoğlu, Sibel. *Adil Yargılanma Hakkı Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi- 4*. Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara, 2018. (Erişim Tarihi: 08.04.2025).
https://www.anayasa.gov.tr/media/3547/04_adil_yargılanma_hakki_son.pdf.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (Erişim Tarihi: 06.04.2025).
<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/01/EvrenselBeyanname.pdf>.
- Kaman Karan, Nur. *Devlet Memurluğunun Sona Ermesi*. Seçkin Yayınevi, Ankara, 2003.
- Kaplan, Gürsel. *İdari Yargılama Hukuku*, Ekin Yayınları, Bursa 2016.
- Kara, Eyüp. “Lekelenmeme Hakkı”. *Adalet Dergisi*, S. 43, 2012, s. 188-197.
- Karahanoğulları, Onur. “Güvenlik Soruşturması”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.53, S.1-4, 1998, s. 159-185.
- Karahanoğulları, Onur. *İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari işlemler*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.
- Kaşıkar, Mustafa Serhat. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı ve Türkiye*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.
- Kaya, Emir. “İnsan Hakları Açısından Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”. *Ankara Barosu Dergisi*, S.3, 2013, s. 410-436.
- Kayasu, Sacit. *2802 Sayılı Kanun’a Göre Hâkim ve Savcıların İfade Hürriyeti*, Legal Yayınevi, İstanbul, 2012.
- Kılınç, Durmuş. “Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması”, *Ankara Barosu Dergisi*, C. 77, S. 2, 2019, s. 1-39.
- Kızıllarslan, Hakan. “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S:144, 2019, s. 59-104.

- Kişisel ve Siyasal Haklar Üzerine Uluslararası Anlaşma. (Erişim Tarihi: 06.04.2025).
<https://www.ihd.org.tr/sasve-medenhaklar-uluslararasi-slees/>.
- Koca, Mahmut. *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi. İ. Özgenç (Dü.), Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Hak ve Özgürlükleri Sınırlandırılması Rejimleri Sempozyumu içinde* (s. 305-345). Seçkin Yayınevi, Ankara, 2022.
- Kocaoğlu, Mustafa; Özmen, Zeynep Nur. “Türkiye’deki Kamu Yönetimi Eğitimi ve Personel İstihdam Etme Usullerinin Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) Üzerinden Değerlendirilmesi”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XLVI, 2019/1, 241-266.
- Kopuz, Mehmet. “Adil Yargılanma Hakkının Bir Unsuru Olan Çelişmeli Yargılanma Hakkı”. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 19, 2022, s. 13-32.
- Kunter, Nurullah; Yenisey, Feridun. *Ceza Muhakemesi Hukuku-I. Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri*, 12, Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kunter, Nurullah; Yenisey, Feridun; Nuhoğlu, Ayşe. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi*, 18. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.
- Nişancı, Dilaver. *Ceza Muhakemesinde Yargılamanın Yenilenmesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- Oskay, Mehmet. *Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırmasının İnsan Hakları ve Özel Hayatın Korunması Yönünden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, 2019.
- Önder, Ayhan. “Ceza Muhakemeleri Usulü Hukukunda Muhakemenin İadesinde Müşterek Sebepler”, *İÜHFM*, C.32, S.1, 1966, s. 29-61.
- Özbek, Veli Özer; Kanbur, Mehmet Nihat; Doğan, Koray; Bacaksız, Pınar; Tepe, İlker. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*, (24. Baskı), Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- Özçelik, Ziyet. “Güvenlik Soruşturması/ Haklardan Arındırma”. *Toplum ve Hekim*, C. 34, S. 1, 2019, s. 57-61.

- Özdemir, Halit Eyüp. *İdari Yargıda Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme*. On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2019.
- Özkaya, Ömer; Toprak, İbrahim. “Türkiye’de Güvenlik Faaliyetleri Kapsamında Kişisel Verilerin İşlenmesi”. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 3, 2022, s. 1291-1305.
- Öztürk, Bahri; Tezcan, Durmuş; Erdem, Mustafa Ruhan; Gezer Sırma, Özge; Saygılar Kırıt, Yasemin F.; Akcan Alan, Esra; Özaydın, Özdem; Tütüncü Erden Efser; Villemin Altınok, Derya; Mehmet Can, Tok. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 12. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.
- Öztürk, Bahri; Erdem, Mustafa Ruhan. *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. (19. Baskı), Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.
- Öztürk, Bahri, Durmuş, Tezcan, Mustafa Ruhan, Erdem, Özge, Sırma Gezer, Yasemin H., Saygılar Kırıt, Esra, Alan, Özdem, Özaydın, Efser, Erden Tütüncü, Mehmet Can, Tok. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- Pekcanıtez, Hakan. “Medenî Yargıda Adil Yargılanma”. *İzBD*, 1997/2, s. 35-55.
- Pekcanıtez, Hakan. *Makaleler*, Cilt:1, İstanbul, On İki levha Yayınları, Ağustos 2016.
- Pekcanıtez, Hakan; Atalay, Oğuz; Özekes, Muhammet. *Medeni Usul Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017.
- Pekcanıtez, Hakan; Özekes, Muhammet; Akkan, Mine; Taş Korkmaz, Hülya. *Medeni Usul Hukuku Cilt I*, (15. Baskı), On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- Peters, Anne. “Adil Yargılanma (m.6 f.1 ve 2),”, Çev. Mahmut Koca, *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku*, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuk Serisi 3, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004.
- Salihpaşaoğlu, Yaşar. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargılamada Kullandığı Yöntem, İlke ve Usuller*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2024.
- Sencer, Rasih Feridun. “Adil Yargılanma Hakkı”, *İzmir Barosu Dergisi*, S.2, 2013, s. 108-173.

- Sevdiren, Öznur. “Olağanüstü Hal Hukukunda Müebbet Kamu Görevinden İhraç Yaptırımının Cezai Niteliği”. *Suç ve Ceza*, S.2, 2018, s. 93-138.
- Soydan, Billur Yaltı, “İnsan Hakları Açısından Vergi Yükümlüsünün Adil Yargılanma Hakkı I”, *Vergi Sorunları Dergisi*, S.143, 2000, s. 151-177.
- Şahin, Cumhur. *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.
- Şahin, Cumhur; Göktürk, Neslihan. *Ceza Muhakemesi Hukuku I*. (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş Bası 9), Seçkin Yayıncılık, Ankara Eylül 2018.
- Şahinkaya, Yalçın. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Şenol, Cem. “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (CMK m.158 f.6)”. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, C. 81, S.3, 2024, s.749-771.
- Şık, Hüseyin. “Suçsuzluk Karinesi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S.1, 2012, s. 103-145.
- Tahancı, Fatih. *İdari Yargı Kararları Bağlamında Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2024.
- Tanrıvermiş, Atilla. *Masumiyet Karinesini Genişleten Bir İlke Olarak Lekelenmeme Hakkı*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- Tezcan, Durmuş; Erdem, Mustafa Ruhan; Sancakdar, Oğuz. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*. Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.
- Tosun, Seyfullah. *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuruda Masumiyet Karinesi*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Ulusoy, Ali Dursun. *Türk İdare Hukuku*. (6. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara 2023.
- Ünal, Osman Gazi. “7499 Sayılı Kanun Sonrası Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarının Kanun Yolu Denetiminde Gerçekleşen Değişimler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 27, S.1, 2025, s. 541-96.
- Ünver, Yener; Hakeri, Hakan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Üzülmez, İlhan. “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C.18, S. 58, 2005, s. 41-72.

- Yalvaç, Gürsel. *Ceza ve Yargılama Hukukuna İlişkin Temel Kanunlar*. Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- Yasin, Sezer. “Kamu Hizmetine Girme Hakkı”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 3-4 (CUMHURİYETİMİZE 80. YIL ARMAĞANI), 2003, s. 153-171.
- Yenidünya, Caner. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Masumiyet Karinesi”. *Güncel Hukuk Dergisi*, S. 5, 2004, s. 20-21.
- Yılmaz, Abdullah; Kılavuz, Raci. “Türk Kamu Bürokrasisinin İşlemsel Sorunları Üzerine Notlar”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.3, S.2, 2002, s.17-32.
- Yıldırım, Akif. “Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Masumiyet Karinesi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 5, S. 9, 2017, s. 491-517.
- Yıldırım, Turan; Çakır, Hüseyin Melih. *İdare Hukuku-İdari Yargı Ders Notları*. On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- Yıldırım, Turan; Kaman, Nur. “İdare Hukuku Konferansları-I “Kamu Görevlilerinin Özel Hayatı”. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, C. S.1, 2019, s.155-172.
- Yıldırım, Akif. *Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Yıldırım, Turan; Yasin, Melikşah; Karan, Nur; Özdemir, Eyüp; Üstün, Gül; Çakır, Hüseyin Melih; Okay Tekinsoy, Özge. *İdare Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. (10. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

AİHM Kararları

- AİHM, Saunders/The United Kingdom, 17.12.1996.
- AİHM, Allen/Birleşik Krallık [BD], B. No: 25424/09, 12/7/2013.
- AİHM, Barbera, Messegue and Jabardo/Spain, Appl. No: 10590/83, 06.12.1988.
- AİHM, Minelli/Switzerland, Appl. No: 8660/79, 25.03.1983.
- AİHM, Dicle ve Sadak/Türkiye, B. No: 48621/07, 16/6/2015.

AİHM, Telfner/Austria, Appl. No: 33501/96, 20.03.2001.

AİHM, Janosevic/Sweden, Appl. No: 34619/97, 23.07.2002.

AİHM, Phillips/U.K., Appl. No: 41087/98, 05.07.2001.

AİHM, Salabiaku/France, Appl. No: 10519/83, 07.10.1988.

AİHM, Asan Rushiti/Austria, Appl. No: 28389/95, 21.03.2000.

AİHM, Marziano/Italie, Req. No: 45313/99, 28.11.2002.

AİHM, Sekanina/Austria, Appl. No: 13126/87, 25.08.1993.

AİHM, Deweer/Belçika, B. No: 6903/75, 27/2/1980.

AİHM, Lamanna/Austria, 28923/95, 10.07.2001.

AİHM, Selçuk v. Türkiye, K.T.: 10.01.2006, B. No: 21768/02.

AİHM, Neumeister v. Avusturya, K.T.: 27.05.1966, B. No: 1936/63.

AİHM, Taciroğlu v. Türkiye, K.T.: 02.02.2006, B. No: 25324/02.

AİHM, Salabiaku v. France, 10519/83, 07/10/1988.

AİHM, Engel ve Diğerleri/Hollanda, no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 ve 5370/72, 8 Haziran 1976, A Serisi no. 22.

AİHM, Medenica v. İsviçre, B.No: 20491/92, 14/06/2001.

AİHM, Pellegrin / Fransa, B. No: 28541/95, 08.12.1999.

AİHM, Klass ve diğerleri-Almanya, B. No: 5029/71, K.T.: 06.09.1978.

AİHM, Campbell Christie-Birleşik Krallık, B. No: 21482/93, K.T. 27.06.1994.

AİHM, Leander/İsveç, B. No: 9248/81, 26.03.1987.

AİHM, Amann/İsviçre [BD], B. No: 27798/95, 16.2.2000.

AİHM, Kopp/İsviçre, B. No: 23224/94, 25.3.1998.

AİHM, Rotaru/Romanya [BD], B. No: 28341/95, 4.5.2000.

AİHM, Güç v. Turkey, B.No: 15374/11, 23.01.2018.

Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi, K.T.: 09.04.2014, E.: 2014/26, K.: 2014/78. (Erişim Tarihi: 06.04.2025).

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2014-78-nrm.pdf>.

Anayasa Mahkemesi, E. 2001/4, K. 2001/332, K.T. 18.07.2001. (Erişim Tarihi: 07.04.2025).

<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/2001-332-nrm.pdf>.

Anayasa Mahkemesi, 09.01.2012, Başvuru No: 2012/625, (Erişim Tarihi: 09.04.2025).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/625>.

Anayasa Mahkemesi, (*Kürşat Eyol* [2. B.], Başvuru No: 2012/665, 13/6/2013, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/665>.

Anayasa Mahkemesi, 09.01.2014, Başvuru No: 2013/695, (Erişim Tarihi: 09.04.2025).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/695>.

Anayasa Mahkemesi, 09.01.2014, Başvuru No: 2013/695, (Erişim Tarihi: 09.04.2025).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/695>.

Anayasa Mahkemesi, Başvuru No, 2013/2696, T. 09.09.2015, (Erişim Tarihi: 11.04.2025).

<https://www.lexpera.com.tr/>.

Anayasa Mahkemesi, 15.10.2014, Başvuru No: 2014/7204, (Erişim Tarihi: 09.04.2025).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/216>.

Anayasa Mahkemesi, 16.10.2014, Başvuru No: 2014/2354, (Erişim Tarihi: 09.04.2025).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/235>.

Anayasa Mahkemesi, 11.12.2014, Başvuru No: 2013/216, (Erişim Tarihi: 09.04.2025).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/216>.

Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru No: 2014/16941, Karar Tarihi: 24. 01. 2018,

(Erişim Tarihi: 11.04.2025). <https://www.lexpera.com.tr/>.

Anayasa Mahkemesi, 08.09.2015, Başvuru No: 2014/18932, (Erişim Tarihi: 09.04.2025).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/18932>.

Anayasa Mahkemesi, 06.04.2016, Başvuru No: 2013/3398, (Erişim Tarihi: 09.04.2025).
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/3398>.

Anayasa Mahkemesi, Recep Düzü, Başvuru No: 8130/78, 15/07/1982, (Erişim Tarihi: 06.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5410>.

Anayasa Mahkemesi, Enez Ersöz, Başvuru No: 2018/19673, 31/3/2022, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/19673>.

Anayasa Mahkemesi, Başvuru No: 2014/13961, T. 09.10.2019, (Erişim Tarihi: 07.04.2025), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/13961>.

Anayasa Mahkemesi, Ali Er ve diğerleri, Başvuru No: 2021/12275, 19/11/2024, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/12275>.

Anayasa Mahkemesi, Şevki Ozan Büyükkaya, Başvuru No: 2018/24012, 31/3/2022. (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/24012>.

Anayasa Mahkemesi, İhsan Kılıç, Başvuru No: 2019/38905, 2/10/2024, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/38905>.

Anayasa Mahkemesi, Ferruh Dal, Başvuru No: 2020/38027, 10/1/2024, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/38027>.

Anayasa Mahkemesi, Mehmet Çelik, Başvuru No: 2020/22692, 18/12/2024, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/22692>.

Anayasa Mahkemesi, Nazan Bozkurt (3), Başvuru No: 2021/48902, 22/11/2023, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/48902>.

Anayasa Mahkemesi, Müslim Macit, Başvuru No: 2021/28608, 5/10/2023, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2021/28608>.

Anayasa Mahkemesi, Erhan Şahin (3), Başvuru No: 2020/28613, 31/10/2024, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/28613>.

Anayasa Mahkemesi, Hakan Katırcıo, Başvuru No: 2020/23212, 22/1/2025, (Erişim Tarihi: 11.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/23212>.

Anayasa Mahkemesi, Mustafa Demirkol, Başvuru No: 2019/24253, 8/2/2024, (Erişim Tarihi: 11.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/24253>.

Anayasa Mahkemesi, Mustafa Doğan, Başvuru No: 2019/29080, 12/7/2023, (Erişim Tarihi: 11.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/29080>.

Anayasa Mahkemesi, Nevzat Özçelik, Başvuru No: 2020/4781, 9/2/2023, (Erişim Tarihi: 12.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/4781>.

Anayasa Mahkemesi, İdris Ertaş, Başvuru No: 2018/21949, 20/5/2021, (Erişim Tarihi: 12.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/21949>.

Anayasa Mahkemesi, H.T. Başvurusu, Başvuru No: 2017/32857, 17/6/2020, (Erişim Tarihi: 12.07.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/32857>.

Anayasa Mahkemesi, (Ramazan Tosun [1. B.], Başvuru No: 2012/998, 7/11/2013, (Erişim Tarihi: 09.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15365>.

Anayasa Mahkemesi, Abdulaziz Gökalp [1.B], Başvuru No: 2018/23214, 25/2/2021, (Erişim Tarihi: 09.07.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/23214>.

Anayasa Mahkemesi, Barış Baş [GK], Başvuru No: 2016/14253, 2/7/2020, (Erişim Tarihi: 09.07.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/14253>.

Anayasa Mahkemesi, A.A. Başvuru No: 2019/25041, 14/9/2021, (Erişim Tarihi: 09.07.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/25041>.

Anayasa Mahkemesi, Doğu, Hasan ve Diğerleri Kararı, Başvuru No. 2013/3724, 23.03.2016. (Erişim Tarihi: 04.04.2025). <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/3724>.

Anayasa Mahkemesi. (2020, 19 Şubat). B. No: 2018/14884. (Gerekçesiz güvenlik soruşturması kararı).

Anayasa Mahkemesi. (2020, 30 Haziran). B. No: 2016/14140. Anayasa Mahkemesi. (2018, 17 Temmuz). B. No: 2014/2187.

Anayasa Mahkemesi. (2021, 29 Eylül). B. No: 2019/39034. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 17863, Mükerrer).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950, 4 Kasım). Roma: Avrupa Konseyi.

Anayasa Mahkemesi. (2020, 19 Şubat). B. No: 2018/14884. (Gerekçesiz güvenlik soruşturması kararı).

Anayasa Mahkemesi. (2020, 30 Haziran). B. No: 2016/14140.

Anayasa Mahkemesi. (2018, 17 Temmuz). B. No: 2014/2187.

Anayasa Mahkemesi. (2021, 29 Eylül). B. No: 2019/39034.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). Resmî Gazete (Sayı: 17863, Mükerrer).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950, 4 Kasım). Roma: Avrupa Konseyi.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu. (1965, 23 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 12056). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.657.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17863, Mükerrer). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

Anayasa Mahkemesi. (2019, 24 Temmuz). E. 2016/205, K. 2019/65. (Lekelenmeme hakkı kararı).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950, 4 Kasım). Roma: Avrupa Konseyi. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17863, Mükerrer). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

Anayasa Mahkemesi. (2019, 24 Temmuz). E. 2016/205, K. 2019/65. (Lekelenmeme hakkı kararı).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950, 4 Kasım). Roma: Avrupa Konseyi. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

European Court of Human Rights. (1990, 24 April). *Kruslin v. France* (Application no. 11801/85). Strasbourg: ECHR. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57621>

European Court of Human Rights. (1990, 24 April). *Huvig v. France* (Application no. 11105/84). Strasbourg: ECHR. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57623>

Ceza Muhakemesi Kanunu, Kanun No. 5271. (2004, 17 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 25673). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17863, Mükerrer). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950, 4 Kasım). Roma: Avrupa Konseyi. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

Anayasa Mahkemesi. (2015, 14 Ocak). E. 2014/163, K. 2015/12. (Masumiyet karinesi kararı).

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu. (2021, 27 Ekim). E. 2016/4174, K. 2021/3130.

European Court of Human Rights. (2015, 15 October). *Kudrevičius and Others v. Lithuania* (Application no. 37553/05). Strasbourg: ECHR. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158398>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17863, Mükerrer). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950, 4 Kasım). Roma: Avrupa Konseyi. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

European Court of Human Rights. (1995, 26 September). *Vogt v. Germany* (Application no. 17851/91). Strasbourg: ECHR. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57972>

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. (2016, 7 Nisan). *Resmî Gazete* (Sayı: 29677). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6698.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982, 9 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17863, Mükerrer). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

Anayasa Mahkemesi. (2019, 24 Temmuz). E. 2016/205, K. 2019/65. (Lekelenmeme hakkı kararı).

European Court of Human Rights. (2000, 4 May). *Rotaru v. Romania* (Application no. 28341/95). Strasbourg: ECHR. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58586>